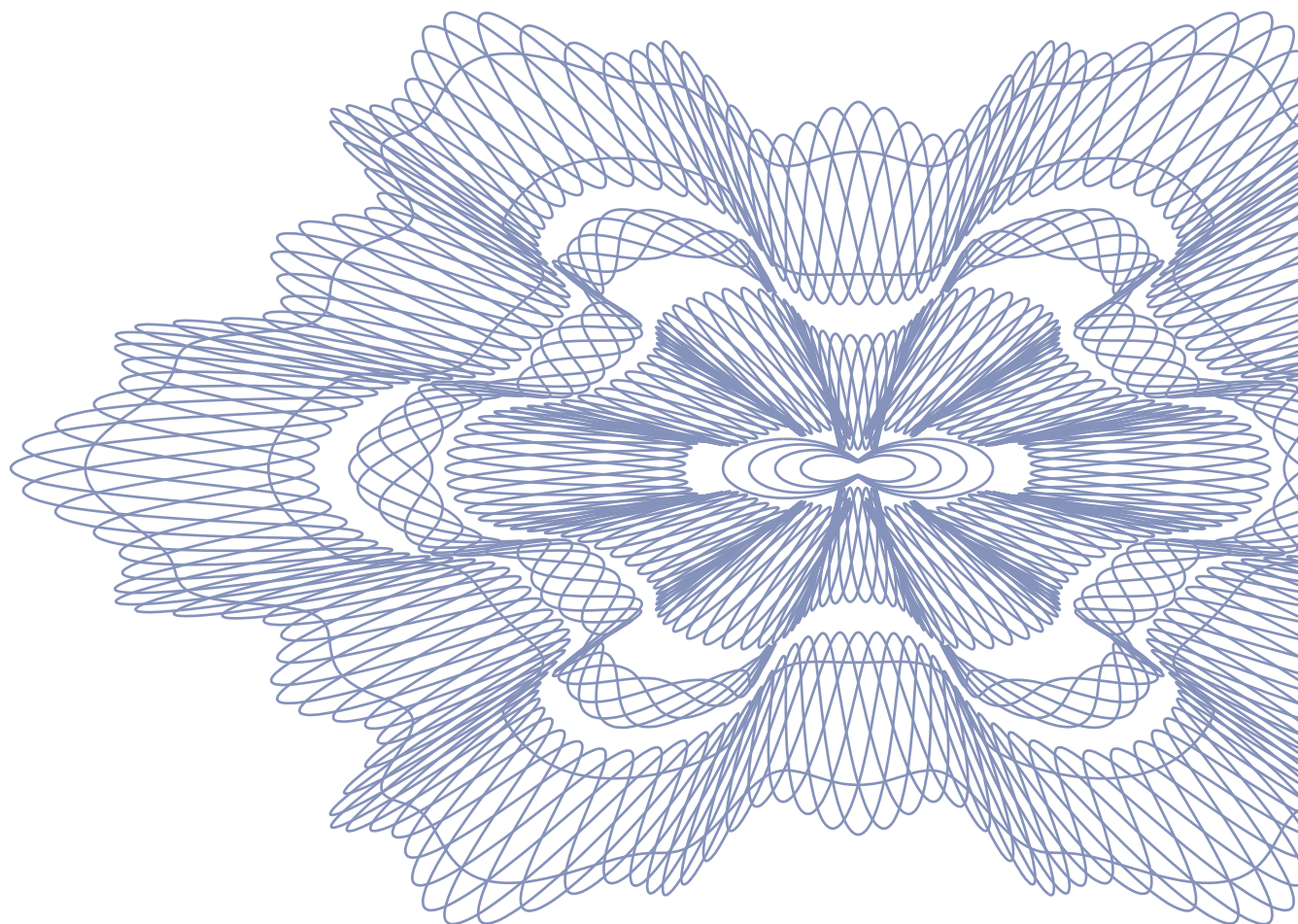

Årsrapport om betalingsformidling

2000

mai - 2001

Årsrapporten om betalingsformidling kommer ut en gang i året. Rapporten er også tilgjengelig på Internett under Norges Banks hjemmeside:
www.norges-bank.no

Årsrapporten om betalingsformidling er gratis og kan bestilles fra:

Norges Bank, Abonnementservice
Postboks 1179 Sentrum
0107 Oslo
Telefon: 22 31 63 83
Telefaks: 22 31 64 16
E-post: central.bank@norges-bank.no

Rapportens tabeller er også tilgjengelige på Norges Banks hjemmesider på Internett i Excel-format.

Ansvarlig redaktør: Henning Strand (Avdeling for finansiell infrastruktur og betalingssystemer)
Redaksjonssekretær: Grete Øwre (Avdeling for finansiell infrastruktur og betalingssystemer)

Ansvarlig for tabeller og tabellforklaringer: Anne Frøberg (Statistikkavdelingen)

Omslag og grafisk utforming: Grid Strategisk Design AS
Sats og trykk: Reclamo grafisk senter as
Teksten er satt med 11 ½ pkt Times

Forord

Årsrapporten om betalingsformidling kommer i år med både ny layout og nytt innhold. Hovedtrekkene i rapporten er beholdt, slik at vi har videreført og oppdatert oversiktene over utviklingen i volum og verdier formidlet gjennom det norske betalingssystemet og prisene på tjenestene rettet mot sluttbrukerne. I tillegg vil vi presentere noen nye opplysninger om systemenes infrastruktur.

De innholdsmessige endringene har delvis kommet som et resultat av at vi ønsker å gi en bedre oversikt over hele det norske betalingssystemet, både de kunderettede systemene og systemene for avregning og oppgjør, og at vi ønsker å tilpasse vår årsrapport til de statistiske inndelingene som benyttes i internasjonale rapporter. Vi har også ønsket å følge opp tilbakemeldingene som vi fikk fra en leserundersøkelse og møter med de sentrale aktørene i betalingsformidlingen høsten 2000.

Innledningskapitlet gir et lite innspill til hva vi mener med et effektivt betalingssystem, før vi foretar en sammenligning av hovedtrekkene i det norske systemet for betalingstjenester med systemene i 12 andre land. Kapittel to omtaler viktige hendelser internasjonalt og i Norge. Her gis det også kommentarer til hvilken innvirkning de internasjonale hendelsene og markedsutviklingen kan få for utformingen av betalingssystemet og myndighetenes og næringens arbeid med rammevilkårene for systemet. Kapittel tre er nytt, og gir en oversikt over betalingsmidler, betalingsinstrumenter og de viktigste aktørene og betalingssystemene i Norge. Dette kapitlet inneholder også en del informasjon om infrastruktur som tidligere sto i kapittel fire. Kapittel fire og fem omhandler som før utviklingstrekkene (volum og verdier) i betalingsformidlingen og priser i betalingsformidlingen.

Statistikken og den tilhørende omtalen har fått en ny todeling i tråd med internasjonale standarder. Transaksjoner som gjelder kontantuttak fremstilles atskilt fra betalingstransaksjoner som involverer betalere, formidlere og mottakere. Betalingskort er delt inn etter oppgjørsmåte mot kortutsteder i debet- og kredittkort. Kort som benyttes til betalinger i lukkede systemer slik at de bare kan brukes hos utsteder, hovedsakelig bensinkort, regnes ikke som betalingskort, og omtales derfor i mindre grad enn tidligere.

Årsrapporten om betalingsformidling har sitt utgangspunkt i sentralbanklovens krav om at Norges Bank skal arbeide for å fremme et effektivt betalingssystem innenlands og overfor utlandet. I 2000 trådte loven om betalingssystemer mv. i kraft, og Norges Bank fikk dermed et eget konsesjons- og tilsynsansvar for de norske interbanksystemene. Denne delen av betalingssystemet er av særlig betydning for den finansielle stabiliteten. Hovedtrekkene i Norges Banks arbeid med overvåkingen av den finansielle stabilitet i 2000 er rapportert i bankens årsberetning, mens den løpende overvåkingen av oppgjørskrisikoen i det norske betalingssystemet rapporteres halvårlig i rapportene *Finansiell stabilitet*.

Innhold

1.	<i>Et effektivt betalingssystem</i>	5
1.1	Et effektivt betalingssystem.....	5
1.2	Internasjonal sammenligning.....	6
2.	<i>Viktige hendelser internasjonalt og nasjonalt</i>	9
2.1	Utviklingen i regelverk og infrastruktur internasjonalt.....	9
2.2	Utviklingen i regelverk og infrastruktur i Norge.....	15
2.3	Viktige hendelser i markedet.....	18
3.	<i>Det norske betalingssystemet</i>	21
3.1	Kontantsystemet.....	21
3.2	Kontopengesystemet.....	23
3.3	Systemet for bruk av kontopenger.....	24
3.4	Avregning og oppgjør av kontopengetransaksjoner.....	26
4.	<i>Transaksjoner og omsetning i betalingsformidlingen</i>	30
4.1	Utvikling i kontantsystemet.....	30
4.2	Bruk av kontopenger.....	32
4.3	Internasjonal betalingsformidling.....	37
5.	<i>Priser og inntekter i betalingsformidlingen</i>	39
5.1	Prisene på kontantuttak.....	40
5.2	Prisene i innenlandsk betalingsformidling.....	41
5.3	Prisspredningen.....	43
5.4	Overførsler til utlandet.....	45
5.5	Bankenes inntekter fra betalingstjenester .	46
6.	<i>Referanser</i>	47
7.	<i>Tabeller og forklaringer til tabellene</i>	49

Redaksjonen avsluttet 16. mai 2001

1 | Et effektivt betalingssystem

Norges Bank har gitt ut årsrapporten om betalingsformidling siden 1987. Grunnlaget for Norges Banks arbeid med betalingssystemene er det lovgitte ansvaret for å fremme et effektivt betalingssystem innenlands og overfor utlandet, jamfør sentralbanklovens § 1. Lov om betalingssystemer fra 1999 har i tillegg gitt Norges Bank det konkrete konsesjonsansvaret for bankenes systemer for avregning og oppgjør av pengetransaksjoner seg imellom, de såkalte interbanksystemene. Et sentralt element i årsrapporten har hele tiden vært overvåkingen av utviklingstrekk i de kunderettede delene av betalingssystemet. Årets rapport utvider dette med en vurdering av det norske betalingssystemet i internasjonal sammenheng. Spørsmål knyttet til utformingen av infrastrukturen i det finansielle systemet, der betalingssystemet er kjernen, har fått økt internasjonalt fokus de siste årene, og årets rapport gir bred plass til helheten i det norske betalingssystemet.

1.1 Et effektivt betalingssystem

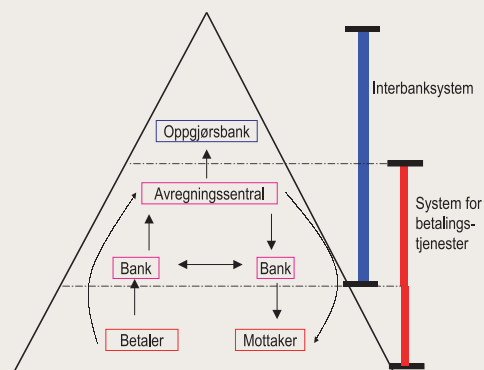
Betalinger gjennomføres for å gjøre opp for kjøp av varer og tjenester, ulike kapitaltransaksjoner som betaling av renter og avdrag på lån og godskrivning av avkastning på kapital og kjøp av verdipapirer og valuta. I de fleste tilfeller er det bare ett betalingsoppgjør. Ved kjøp av verdipapirer er det en verdipapir- og en pengetransaksjon, ved valutahandel er det to pengestrømmer.

Det norske betalingssystemet er bygd opp rundt to elementer: kontanter og kontopenger. Kontanter (sedler og mynt) representerer en fordring på Norges Bank, og er tvungent betalingsmiddel i Norge, jamfør sentralbankloven § 14. Innskudd er en fordring på andre banker. Pengekrav gjøres opp ved å stille fordringer til disposisjon for betalingsmottaker. Kreditor aksepterer i dag normalt oppgjør i kontopenger, siden disse anses for å være tilnærmet like likvide og sikre som kontanter. Betaling foreligger når betalingsmidler (ubetinget og ugjenkallelig) er stilt til betalingsmottakers disposisjon.

Betalingsformidlingen består i hovedsak av systemer for overføring av kontopenger fra betaler til betalingsmottaker ved hjelp av ulike betalingsinstrumenter som giro, betalingskort, sjekk og annet. Bankene har en sentral rolle i betalingsformidlingen, siden de har et lovfestet monopol på å ta imot innskudd fra publikum og bankinnskudd danner grunnlaget for de fleste betalingsoppdrag. Betaling med kontanter innebærer ikke noen egentlig betalingsformidling, siden endelig oppgjør skjer uten mellommann.

Betalingsystemer kan deles inn i to hoveddeler: system for betalingstjenester og interbanksystemet (se figur 1.1). Førstnevnte er bruk og formidling av korttjenester, sjekk, giro og kontanter. Sistnevnte er avregnings- og oppgjørssystemet bankene imellom. Når en betaling gjennomføres, går den gjennom hele systemet før den kommer fram til betalingsmottakeren, med mindre betaler og mottaker har konto i samme bank. Betalingssystemet inngår som en viktig del av den finansielle infrastrukturen, der verdipapirregisteret hos Verdipapirsentralen (VPS), sentrale motparter og markedsplassen på Oslo Børs også er sentrale elementer.

Figur 1.1 Det norske betalingssystemet

Kilde: Norges Bank

Norges Bank har ansvaret for et effektivt betalingssystem innenlands og overfor utlandet. Effektiviteten i betalingssystemet avhenger av hvor hurtig, kostnadseffektivt og sikkert betalingene gjennomføres. Dette vil igjen avhenge av systemets valg av teknologiske løsninger, regler for avregning, oppgjør og kreditering av kunder og de rettsregler som gjelder. Det vil som regel være en avveining mellom hurtighet og kostnadseffektivitet på den ene siden og sikkerhet i betalingssystemet på den andre siden. Overgang fra kontanter til kontopenger øker kostnadseffektiviteten, men også risikoen i betalingsoppgjøret. For betalinger med kontopenger er det etter hvert utviklet løsninger som kan gi både redusert risiko og økt kostnadseffektivitet og hurtighet. De endringene som er gjort for å redusere risikoen og øke effektiviteten i det norske avregnings- og oppgjørssystemet, omtales i avsnitt 2.2.

For at betalingssystemet skal være effektivt også på lang sikt, bør systemet ha evne til endring og innovasjon i takt med den teknologiske utviklingen.

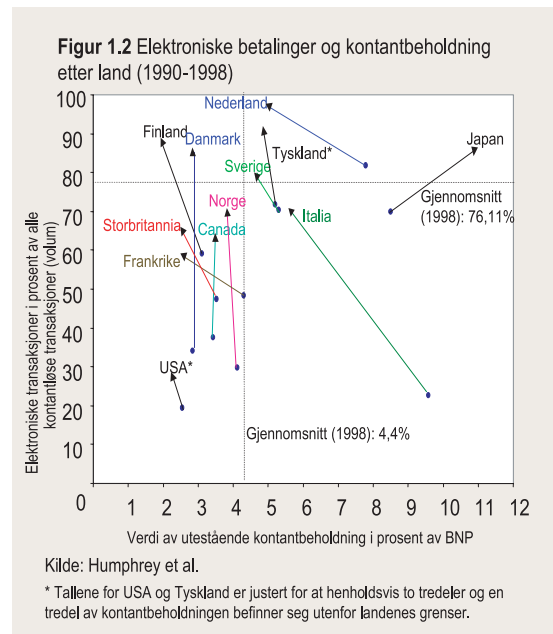
1.2 Internasjonal sammenligning

Norge er på god vei mot «det kontantløse samfunn» i den forstand at bruken av kontanter har vært fallende i en lang periode, samtidig som elektroniske betalingsinstrumenter raskt har blitt mer populære. Som vi ser av figur 1.2, hadde Norge i 1998 litt færre kontanter utestående relativt til BNP enn gjennomsnittet av sammenlignbare land, og en noe lavere andel elektroniske betalinger enn gjennomsnittet.

Internasjonale organ som BIS og ESB har satt et betydelig fokus på betalingssystem gjennom krav og anbefalinger. Det norske betalingssystemet oppfylder i store trekk de såkalte Trundle-kravene, som hovedsakelig stiller krav til interbankssystemer (se kapittel 2). Det er også nyttig å vite hvordan det norske systemet for betalingstjenester er utformet i forhold til andre land, både med hensyn til effektivitet og sikkerhet. Nedenfor redegjør vi for en sammenligning mellom Norge og enkelte andre land.¹ Dataene som er innsamlet, dekker perioden 1990-1998. Undersøkelsen skiller ikke mellom bedriftenes og husholdningenes bruk av betalingsinstrumenter, mens interbanktransaksjoner er skilt ut av tallmaterialet, slik at det bare er kundetransaksjoner som omtales.

Norge har lite kontanter i omløp og relativt mye penger på transaksjonskonti i forhold til andre land. Andelen kontanter i forhold til bruttonasjonalproduktet er under 4 prosent. Et arbeidsnotat fra Norges Bank (Humphrey m.fl. 2000) viser at ved betaling i butikker og restauranter og lignende (direkte oppgjør over disk) er andelen kontanter kommet ned til om lag 50 prosent i 1999 i Norge (målt i verdi), og antas å falle videre de nærmeste årene (figur 1.3). Det er hovedsakelig kortbruken som er i vekst. I 1992 ble det mulig å ta ut kontan-

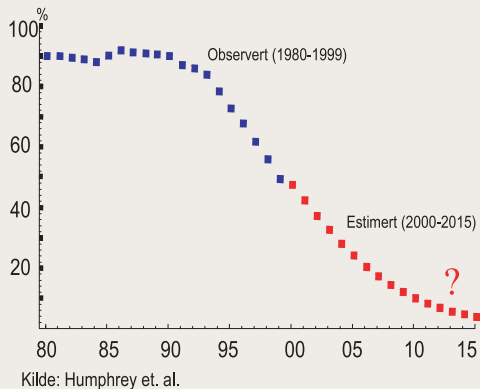
¹ Disse landene er G10-landene i BIS: Belgia, Canada, Frankrike, Tyskland, Italia, Japan, Nederland, Sverige, Sveits, Storbritannia, USA; samt Finland og Danmark, våre naboland i EU.

Trundle-kravene er utformet av BIS og gir ti anbefalinger som de nasjonale systemene bør oppfylle for å være effektive og ha lavt risikonivå. (Se kapittel 2 for nærmere omtale).

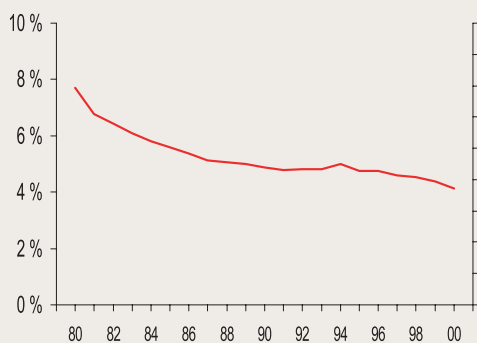
Transaksjonskonto er konto med innskudd i kroner og valuta som umiddelbart kan konverteres til sedler og mynt eller som det kan foretas betalinger direkte fra uten at det påløper andre kostnader enn vanlige transaksjons- og etableringsgebyrer. Omfatter normale «brukskontoer».

Figur 1.3 Beregnet andel av kontanter av betalinger totalt i Norge. Verdi

Kilde: Humphrey et. al.

Figur 1.4 Kontanter i omløp som andel av fastlands-BNP (1980-2000)

Kilde: Norges Bank, SSB.

EFTPOS er elektronisk betaling på betalingsstedet. I praksis er dette betaling med kort i en kortterminal i en butikk, taxi, restaurant eller lignende. I de fleste tilfeller blir kontoen kortet er koblet til, belastet med en gang, dvs. at betalingen skjer online.

Kombinerte kort er bankkort med minibank-/EFTPOS-funksjon, i tillegg til VISA/Master Card eller et av de andre internasjonale kortselskapenes funksjoner integrert i kortet.

ter når et varekjøp ble betalt med kort. Dette økte populariteten og brukervennligheten til kortsystemet betraktelig. Samme år begynte andelen kontanter ved handelstransaksjoner å falle. En undersøkelse utført ved Bank of Finland (Snellmann m.fl. 2000) sammenligner 9 EU-land samt Sveits og deres overgang fra å bruke kontanter ved betaling over disk til å bruke kontopenger, hovedsakelig betalingskort og sjekk. I Frankrike, Nederland, Belgia og Finland ble kontanter benyttet til å betale for om lag 60 prosent av kjøpene på handelssted i 1996 (målt i verdi), om lag som i Norge samme år. Fremskrivningen anslo imidlertid saktere reduksjon i kontantbruken og høyere kontantandel i disse landene enn det som har vært observert i Norge i årene etter 1996.

Antall banker og filialer per innbygger i Norge er omtrent som gjennomsnittet av de andre landene i undersøkelsen. Antallet filialer har blitt redusert i Norge de siste årene, mens antallet banker holder seg relativt stabilt. Verdt å merke seg er at det er en million nettbankbrukere i Norge i 2001, et høyt antall sammenlignet med andre land. Bankene signaliserer at dette vil påvirke tjenestetilbudet i filialene, og at antallet filialer også kan endres som en direkte følge av bruk av nettbank.

I Norge startet utbyggingen av minibanksystemet relativt tidlig, og utbyggingstakten har blitt redusert de seneste årene. Andre land startet utbyggingen senere, og veksten der har vært raskere de siste årene. Det er nå omtrent like mange minibanker per innbygger i Norge som i våre naboland. Men minibankene benyttes hyppigere i Norge enn i mange av de andre landene.

EFTPOS (Electronic Funds Transfer at Point Of Sale, dvs. elektronisk betaling på betalingsstedet) er et meget viktig system i Norge sammenlignet med andre land. Norge har svært mange EFTPOS-terminaler per innbygger, og terminalene benyttes hyppig i Norge. Den nominelle verdien per transaksjon er ganske høy sammenlignet med andre land. Muligheten til å ta ut kontanter ved varekjøp har også økt bruken av betalingsterminalene. Nordmenn har bedre adgang til kontanter og kontopenger enn i de andre landene, når EFTPOS og kontantuttak ved varekjøp, minibank, bank/post-filialer og antall kort ses samlet.

Norge har høyest antall transaksjoner med kort per innbygger i sammenligningsgruppen i 1998. Beløpene per transaksjon i Norge var som gjennomsnittet i undersøkelsen, men svakt fallende. Samtidig er det færre enn ett kort i omløp per innbygger i Norge. Det samme er tilfellet i de andre nordiske landene. I en del andre land er det omtrent to kort i omløp per innbygger. Forklaringen på at det er så få kort i Norge og samtidig mange transaksjoner per kort, er at det er vanlig med *kombinerte kort*, samtidig som alle kort kan benyttes i alle norske minibanker og EFTPOS-terminaler. Dette er en meget effektiv og brukervennlig kombinasjonen sammenlignet med andre lands systemer, der det i mindre grad er slike samordnede løsninger.

Giro er det viktigste betalingsinstrumentet i Norge, og benyttes hyppig i Norge i forhold til i de andre landene. Bare i Nederland, Finland og Tyskland brukes giro oftere enn i

Norge i 1998 (målt som antall giro per innbygger). I de fleste landene i undersøkelsen er giro det mest benyttede betalingsinstrumentet. Norge har imidlertid et lavt antall avtale-/autogiro per innbygger. Nettgirobruken (betaling via internettbank) øker meget raskt i Norge, og forventes å øke enda raskere ved introduksjon av e-faktura i 2001. På grunn av brevgiroordningen er andelen papirgiroer spesielt høy i Norge (om lag 51 prosent). Også Sverige har en høy andel av papirgiro, men den er likevel ikke mer enn om lag 25 prosent. Brevgiro er en effektiv løsning for papirgiro, men den er mindre effektiv enn elektronisk giro.

Noen land baserer seg på sjekk i stedet for giro. Dette gjelder USA, Frankrike, Canada og Storbritannia, hvor det skrives et stort antall sjekker på relativt begrensede beløp. I Sveits, Sverige og Norge benyttes sjekk sjelden, og hver sjekk har et høyt pålydende beløp.

Gjennomgangen viser at det norske betalingssystemet er bygd opp rundt betalingskort og giro, i likhet med systemene i de nordiske landene og enkelte andre europeiske land.

Et effektivt norsk betalingssystem

Bankene gikk bort fra ordningen med forskuttet kreditering av kundekonti i NICS-masseavregningen i juni 2000, noe som reduserte risikoen i dette oppgjøret. Samtidig ble det innført et ekstra daglig oppgjør for massetransaksjoner for ikke å redusere effektiviteten i oppgjøret. De fleste betalinger i Norge gjennomføres i løpet av én virkedag, noe som er raskere enn i de fleste andre land. Overgangen til flere oppgjør per dag og utsatt kreditering øker avhengigheten av at systemet er i kontinuerlig drift, og dermed også den operasjonelle risikoen. Samlet sett har imidlertid de endringene som er gjort i løpet av 2000, bidratt til både redusert risiko og økt effektivitet for kundebetalinger.

Forskuttet kreditering (T-kopiering) innebærer at betalerens bank sender melding om at betalingen er underveis til avregningssentralen og betalingsmottakers bank samtidig. Betalingsmottakerens bank kan dermed stille beløpet til disposisjon for betalingsmottakeren før banken har fått pengene. Dette påfører betalingsmottakerens bank kredittrisiko. Ved **utsatt kreditering** (Y-kopiering) sender ikke betalerens bank melding til betalingsmottakerens bank. Meldingen kommer fra avregningssentralen samtidig som pengene overføres til betalingsmottakers bank. Dermed elimineres kredittrisikoen.

Tabell 1.1 Noen sentrale tall om betalingsformidlingen i landene i den internasjonale sammenligningen. 1998

	Belgia	Canada	Danmark	Finland	Frankrike	Italia	Japan	Nederland	Norge	Sveits	Sverige	Storbritannia	Tyskland	USA
Sedler og mynt i % av BNP	4,8	3,5	2,9	2,2	3,1	5,6	11,0	4,9	3,8	7,9	4,6	2,8	6,4	5,4
Innestående på transaksjonskonti i % av BNP	15,5	20,0	27,0	31,3	20,8	28,7	32,3	27,9	21,4	25,0	40,4	59,6	21,2	7,3
Antall innbyggere pr filial	1 191	2 420	1 423	1 661	1 259	1 429	1 851	2 287	1 602	1 054	2 403	1 706	1 364	3 511
Minibanker														
Antall pr 1 mill innbyggere	562	774	310	1 047	499	482	1 127	419	440	722	281	416	556	692
Antall uttak pr år, pr innb.	15,6	53	:	44,7	20,5	8,4	5,8	27,2	24,2	11,3	37,6	31,3	17,1	41,4
Gjennomsnittlig uttak, US\$	124,0	62,2	:	75,6	70,7	178,9	235,0	95,7	125,6	180,4	108,4	87,8	169,5	68,0
EFTPOS-terminaler														
Antall pr 1 mill innbyggere	9 124	12 960	12 936	11 044	9 949	5 977	127	8 569	11 824	7 167	8 405	10 304	2 816	6 289
Antall trans pr år, pr innb	32,7	44,6	64,2	52,4	36,8	5,6	0,004	37,9	63,1	14,9	19,0	:	4,4	21,2
Gjennomsnittlig beløp US\$	66,2	29,1	53,8	50,9	54,2	101,9	62,4	48,2	56,7	63,6	68,0	:	88,5	41,6
Instrumentenes %-andel av antall ikke-kontante bet.														
Sjekk	7,0	34,6	13,1	0,2	40,7	27,2	:	1,9	1,4	1,0	0,3	28,1	4,8	70,0
Giro (kreditoverføring)	54,0	9,5	:	58,5	16,4	39,0	:	45,0	49,0	72,1	69,3	19,3	50,6	3,7
Avtalegiro (debetoverføring)	9,4	7,4	20,8	3,9	13,3	9,2	:	28,5	3,9	3,5	8,1	19,4	39,5	2,0
Betalingskort	27,4	48,4	64,7	37,3	18,2	14,2	:	24,5	45,7	23,4	22,3	33,1	5,1	24,3
Instrumentenes %-andel av verdi av ikke-kontante bet.														
Sjekk	3,2	96,5	5,3	7,4	2,6	2,8	:	0,0	3,8	:	0,0	3,7	1,4	10,2
Giro (kreditoverføring)	96,3	2,1	:	90,7	96,0	95,7	:	99,2	90,0	99,8	96,5	95,1	95,8	88,5
Avtalegiro (debetoverføring)	0,3	0,7	1,2	1,1	0,6	0,3	:	0,7	3,0	0,1	2,7	1,0	2,7	1,1
Korttransaksjoner	0,2	0,8	0,5	0,8	0,1	0,07	:	0,1	3,2	0,1	1,7	0,3	0,04	0,2

2 | Viktige hendelser internasjonalt og nasjonalt

Euro har vært i bruk som elektronisk valuta siden 1. januar 1999, og det er mindre enn ett år til kontantene introduseres. Dette har forsterket behovet for å få et velfungerende system for grensekryssende betalinger. På verdensbasis arbeides det med å få oppgjørssystemene til å bli sikrere og mer effektive, et arbeid som også følges opp i Norge. Konesjonsbehandlingen av norske interbanksystemer er en milepæl i dette arbeidet. Nye produkter og betalingsløsninger har entret den norske arenaen blant annet som en følge av ønsket om økt utnyttelse av IT.

2.1 Utviklingen i regelverk og infrastruktur internasjonalt

Utviklingen i EU/EØS og ESB

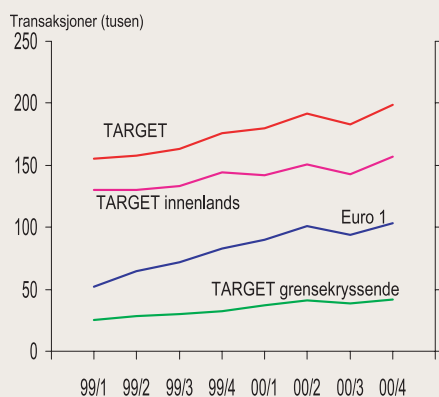
1. januar 2001 ble Hellas inkludert i eurosonen, som det tolvte landet. 1. januar 2002 vil euromynter og -sedler settes i omløp i de 12 eurolandene. I 1-2 måneder vil sedler og mynt i nasjonale valutaer fortsatt være gyldige betalingsmidler. Etter dette er eurokontantene det eneste lovlige betalingsmidlet i eurosonen. Inndragning av de gamle sedlene og myntene starter umiddelbart etter 1. januar 2002. Deltakerlandene og Den europeiske sentralbanken (ESB) håper at inndragningsperioden i praksis vil bli meget kort.

Samtidig som euro ble innført som felles elektronisk valuta 1. januar 1999, satte ESB og EU-landenes sentralbanker i drift et felles system for betalingsoppgjør i euro mellom banker i EU-land: TARGET (Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer). TARGET legger til rette for en effektiv gjennomføring av den felles pengepolitikken i euroområdet og muliggjør raskt og sikkert oppgjør av betalinger i euro mellom banker. I tillegg til TARGET er det for tiden fire betalingssystemer for euro som er i drift og godkjent av ESB. Det største av disse, Euro1, har om lag 70 deltakerbanker fra 20 land, herunder Norge. Deltakerbankene er enten hjemmehørende i EU eller har filial i et EU-land. De tre øvrige betalingssystemene er basert på de tidligere nasjonale betalingssystemene i Frankrike (PNS), Tyskland (EAF) og Spania (SEPI). I alle disse betalingssystemene skjer endelig oppgjør av eurotransaksjonene gjennom TARGET. Både i TARGET og Euro1 står interbanktransaksjoner for størstedelen av verdiene som overføres i grensekryssende transaksjoner. I TARGET er om lag en tredel av antallet grensekryssende transaksjoner kundebetalinger, mens over halvparten av transaksjonene i Euro1 er overføringer på vegne av kunder. Antall transaksjoner og totalbeløp steg både i TARGET og Euro1 i 2000 samtidig som gjennomsnittsbeløpene for transaksjonene falt. Dette har sammenheng med at antallet transaksjoner på vegne av kunder, i hovedsak bedriftskunder, er økende.

Euroens ulike valører:

1 euro deles i 100 cent. Valøren på sedlene er 500, 200, 100, 50, 20, 10 og 5 euro. Myntene har pålydende 2 og 1 euro, samt 50, 20, 10, 5, 2 og 1 cent. 56 mrd. euromynter er i produksjon, samtidig trykkes det 14,5 mrd. euro-sedler.

Figur 2.1 Avregnings- og oppgjørssystemer i euro
Antall transaksjoner, daglig gjennomsnitt (kvartalsvis)

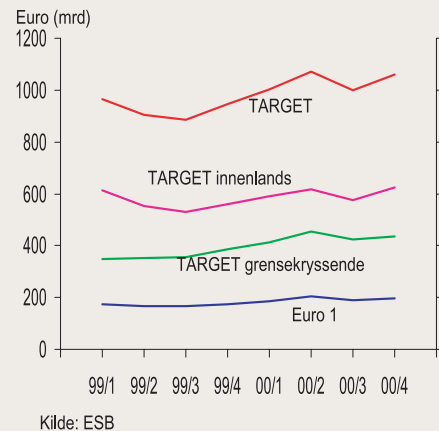

Kilde: ESB

For å bidra til å effektivisere grensekryssende pengeoverføringer har et Europaparlaments- og rådsdirektiv om pengeoverføringer på tvers av landegrensene blitt iverksatt i EØS-området med virkning fra 14. august 1999 (EP og Rdir 97/5/EF av 27. januar 1997). Direktivet regulerer pengeoverføringer over landegrensene i EØS-området for transaksjoner på inntil 50 000 euro, det vil si om lag 400 000 norske kroner (se boks 2.1). Direktivet gjelder ikke overføringer der en finansinstitusjon eller en lignende institusjon er oppdragsgiver. I Norge er direktivet gjennomført ved forskrift 1999.07.02 nr 719 om betalingsoppdrag til og fra utlandet med hjemmel i finansavtaleloven. For å bedre effektiviteten i grensekryssende betalinger oppfordrer ESB til økt standardisering over landegrensene. Den europeiske banknæringen arbeider med å utvikle nye standarder og rutiner, blant annet standardiserte kontonumre og meldingsformater for å effektivisere betalingsformidlingen i EU. Banknæringen arbeider også med å utvikle en standard for et multilateralt interbank transaksjonsgebyr (MIF). Dette vil føre til at en andel av det gebyret som kreves inn av betalers bank vil følge med betalingen til betalingsmottakers bank. Formålet med dette er å forhindre at mottaker belastes med et separat gebyr.

EBA (Euro Banking Association) satte i november 2000 i drift et nytt system for grensekryssende eurobetalinger av mindre beløp under betegnelsen Step1 (Straight-through euro processing). Avregning og oppgjør av slike transak-

Figur 2.2 Avregnings- og oppgjørssystemer i euro
Totalbeløp, daglig gjennomsnitt (kvartalsvis)

Boks 2.1 Grensekryssende betalinger i EU

EU-kommisjonen og ESB har fastsatt syv anbefalinger/mål for grensekryssende betalinger som bankene bør oppfylle før introduksjonen av eurokontanter 1. januar 2002:

- 1) Forbedrede systemer/tjenester bør være klare før 1. januar 2002.
- 2) Grensekryssende girobetalinger bør prioriteres.
- 3) Prisen for å utføre en grensekryssende betaling med giro bør reduseres merkbart.
- 4) Oppgjørstiden for innenlandske og grensekryssende betalinger bør være om lag den samme.
- 5) Gebyrer som pålegges grensekryssende girobetalinger skal belastes betaleren, ikke betalingsmottakeren.
- 6) Det bør være fri tilgang til systemer som behandler grensekryssende betalinger.
- 7) Eksisterende standarder bør gjennomføres så snart som mulig.

Disse prinsippene er utledet av innholdet i Europaparlaments- og rådsdirektivet om pengeoverføringer på tvers av landegrensene. Direktivet

fastsetter en nærmere opplysningsplikt for finansinstitusjonene overfor kundene om blant annet tiden overføringen kan ta, beregningen av provisjoner og gebyr samt hvilke vekslingskurser som vil bli anvendt. Direktivet fastsetter også en frist på 5 dager for pengeoverføringer, at gebyrer som hovedregel skal belastes betaler, og nærmere regler for godskriving av mottakers konto.

Høsten 1999 gjennomførte Europakommisjonen en undersøkelse om priser på og tidsbruken ved grensekryssende betalinger. Undersøkelsen ble gjennomført ved at det ble foretatt 352 betalingstransaksjoner à 100 euro mellom ulike par av land. Undersøkelsen viste at gjennomsnittsgebyret for betaler var 15,51 euro, med en spredning fra 8,15 til 25,61 euro. I tillegg ble betalingsmottaker ved 25 prosent av transaksjonene avkrevet gebyr som varerte fra 3,0 euro til 10,8 euro. Det samlede gebyret utgjorde i gjennomsnitt 17,1 euro, dvs. 17,1 prosent av det beløpet som ble overført. Tidsbruken ved slike betalinger var noe varierende. Det viste seg at det i gjennomsnitt tok 3,41 arbeidsdager å gjennomføre en transaksjon. Det tok mer enn 7 dager å gjennomføre vel 5 prosent av transaksjonene.

Verdipapirsentralen har inngått en avtale med DnB om å etablere et **oppgjørssystem for handel med verdipapirer notert i euro på Oslo Børs**. Selve betalingsoppgjøret for slike verdipapirer vil skje gjennom DnBs filial i London som er knyttet til TARGET. Det er foreløpig ingen verdipapirer som er notert i euro på Oslo Børs.

E-penger defineres i e-pengedirektivet som elektronisk substitutt for sedler og mynter, lagret på et elektronisk medium (som for eksempel et kort med en elektronisk brikke/chip eller i minnet på harddisken på en datamaskin) som er beregnet til å gjennomføre elektroniske betalinger av begrensede beløp. E-penger er et forhåndsbetalt instrument som ikke er tilknyttet bankkonto i betalingsøyeblikket.

sjoner skjer i Euro 1, som drives av EBA. Banker som er med i Euro1, vil kunne delta i systemet direkte, mens andre banker vil kunne delta ved å knytte seg til en deltakerbank i Euro1. Siktemålet med Step1 er blant annet å: 1) redusere transaksjonstiden ved at betalinger gjøres opp dagen etter at de er lagt inn, 2) oppmuntre til bruk av felles standarder for betalingstransaksjoner, og 3) danne mønster for utviklingen av forretningspraksis på europeisk nivå. På mellomlang sikt tar EBA sikte på å utvikle et fullverdig avregningssystem for (små) grensekryssende betalinger i euro.

ESB ønsker ikke at det etableres eurooppgjørssystemer og kredittordninger i euro i regi av sentralbanker i land utenfor euroområdet. Det er bare gjort unntak fra dette prinsippet gjennom egne avtaler mellom ESB og sentralbankene i EU-land utenfor euroområdet i forbindelse med tilknytningen til TARGET. For å bidra til å redusere mulige konkurransemessige ulemper for norsk næringsliv og norske banker som ikke har direkte tilknytning til oppgjørssystemer i euro, har norsk banknæring i samarbeid med Norges Bank vurdert alternative løsninger for å gjennomføre oppgjør av betalingstransaksjoner i euro i Norge. På grunnlag av disse vurderingene er det utviklet en mulig oppgjørprosedyre der deltakernes nettoposisjoner i euro omregnes til kroner og gjøres opp i Norges Bank på vanlig måte. De involverte banker vil deretter veksle norske kroner til euro via konti i Norges Bank. Foreløpig har det ikke vært nok etterspørsel etter eurobetalinger i Norge til at bankene har funnet det formålstjenlig å iverksette denne løsningen.

EU vedtok 18. september 2000 e-pengedirektivene (EP og Rdir 2000/46/EF og EP og Rdir 2000/28/EF). Hovedpunktene i direktivene om e-penger og e-pengeinstitusjoner er følgende:

- Utstederne av e-penger kan være kredittinstitusjoner eller e-pengeinstitusjoner. E-pengeinstitusjoner er ikke kredittinstitusjoner, men har spesielle krav til virksomheten for å redusere brukernes risiko for å tape e-pengene. E-pengeinstitusjonene har lavere kapitalkrav enn bankene.
- E-pengeinstitusjoner har strenge plasseringsregler for forvaltningskapitalen, og de skal være underlagt tilsyn. Kravene til ledelsen og de administrative og regnskapsmessige rutinene er strengere enn for alminnelig forretningsvirksomhet.
- Det stilles krav til at e-penger skal være innløselige til pari kurs, dvs. at vekslingsforholdet til kontanter skal være 1:1.
- Det skal ikke være mulig å oppbevare mer enn 150 euro i et e-pengemedium (kort e. l.)

EU-landene har frist 27. april 2002 for gjennomføring av e-pengedirektivene. Direktivene ble innlemmet i EØS-avtalen 30. mars og må derfor innføres i norsk lov innen fristen. Banklovkomisjonens forslag til lov om finansforetak mv. (NOU 1998:14) omhandler blant annet utstedelse av e-penger. Dette forslaget er ikke fremmet som lovforslag for Stortinget.

Arbeid i BIS – Bank for International Settlement

CPSS - G10-landenes Committee on Payment and Settlement Systems - har lenge arbeidet med å fremme internasjonale standarder og prinsipper for betalingssystemer og oppgjørssystemer.

I januar 2001 kom den endelige versjonen av «Core Principles for Systematically Important Payment Systems», de såkalte Trundle-kravene (etter John Trundle fra Bank of England, som ledet arbeidet). Trundle-kravene bygger i stor grad på de seks Lamfalussy-anbefalingene fra 1990. Arbeidet har pågått siden 1998, og gruppen har bestått av 11 land i tillegg til G10-landene, ESB, IMF og Verdensbanken. Rapportens hovedformål er å etablere standarder som skal redusere systemrisiko i betalingssystemene, og samtidig opprettholde eller øke effektiviteten. Rapporten konsentrerer seg om systemer som er viktige for den finansielle stabilitet. Lukkede og/eller små systemer vil ikke bli berørt av prinsippene i samme grad.²

CPSS la i september 2000 fram rapporten «Clearing and Settlement Arrangements for Retail Payments in Selected Countries», utarbeidet som en oppfølging til «Retail Payments in Selected Countries: A Comparative Study» fra 1999. Hovedfokus i årets rapport var på avregnings- og oppgjørssystemene i G10-landene og Australia. Hovedfunnene var at til tross for store variasjoner i bruken av betalingsinstrumenter, benytter de fleste landene systemer for multilateral avregning og nettooppgjør av massebetalinger. I enkelte land er avtalene med sentralbanker og korrespondentbanker av spesiell viktighet. Nesten alle landene har egne oppgjørsavtaler for debet- og kredittkort. Videre har fremveksten av ny teknologi, e-finance, Internett og nye betalingsformer økt behovet for å utvikle oppgjørssystemene i enkelte av landene. Utviklingen har gitt finansinstitusjoner nye utfordringer og kundene økte muligheter til å velge betalingstjenester. CPSS vil fortsatt ha fokus på systemer for betalingstjenester.

I mai 2000 kom «Survey of Electronic Money Developments» fra CPSS. Dette er en sammenlignende studie av utbredelsen av e-pengesystemer i 68 land. Rapporten dekker både kortbaserte og softwarebaserte e-penger. Den er den foreløpig nyeste i en serie med CPSS-publikasjoner om e-penger. Formålet er å hjelpe sentralbanker med å holde oversikt over etableringen av e-pengesystemer i andre land.

Systemer for avregning og oppgjør av valutahandel

Valutahandel er kontrakter der et beløp i en valuta byttes mot et avtalt beløp i en annen valuta. Kartleggingsarbeidet i BIS har avdekket at mangel på samtidighet i leveranser av solgt og mottak av kjøpt valuta utgjør en betydelig eksponering for deltakerbankene. Internasjonalt er arbeidet konsentrert om å få etablert systemet Continuous Linked

Internasjonale organisasjoner har de siste årene hatt spesielt fokus på utarbeiding og gjennomføring av **standarder for det finansielle system**. Følgende standarder er sentrale:

- Core Principles for effective banking supervision (BIS)
- Core principles for systematically important payment systems (BIS)
- Objectives and principles for:
 - Securities regulation (IOSCO)
 - Insurance Core Principles (IAIS)
 - Code for Transparency in Monetary and Financial Policies (IMF)

Internasjonal standard for betalingssystemer (Trundle-kravene):

1. Systemet skal ha en velfunderet rettslig basis i alle berørte jurisdiksjoner.
2. Den finansielle risiko som er forbundet med deltakelse i systemet, skal være kjent og forstått av den enkelte deltaker.
3. Systemet skal ha klart definerte prosedyrer for håndtering av kreditt- og likviditetsrisiko, som angir de respektive ansvarsområder for operatøren og deltakerne, og som gir nødvendige incentiver til å håndtere og beherske disse risikoene.
4. Systemet skal ha omgående endelig oppgjør på valuteringsdagen, fortrinnsvis i løpet av dagen, og senest ved dagens slutt.¹
5. Et system der det foretas multilateral netting skal, som et minstekrav, være i stand til å sikre et korrekt daglig oppgjør, selv om deltakeren med den største enkeltstående oppgjørforpliktelsen ikke klarer å gjøre opp for seg.¹
6. Oppgjøret skal fortrinnsvis foretas ved bruk av fordringer på sentralbanken. Dersom andre aktiva blir brukt, skal de ha liten eller ingen kredittisiko.
7. Systemet skal være sikkert og operasjonelt pålitelig og ha beredskapsløsninger som sikrer gjennomføringen av det daglige oppgjøret dersom det ordinære systemet ikke fungerer.
8. Systemet skal kunne tilby effektive og praktiske betalingsløsninger.
9. Systemet skal ha objektive og offentlig tilgjengelige kriterier for deltakelse som muliggjør rettferdig og åpen tilgang.
10. Systemet skal ha en effektiv, klar og oversiktlig organisering.

¹Betalingsystemer som er av betydning for den finansielle stabilitet skal søke å overgå minimumskravene i disse to prinsippene.

² For en nærmere omtale av innholdet i rapporten, se Lund og Watne (2000)

Settlement (CLS). Hovedprinsippet ved CLS er såkalt «betaling mot betaling» (PvP) ved oppgjør av valutakontrakter. Banker som deltar i CLS vil gjøre opp sine innbyrdes valutahandler over konto i en felles flervaluta bank, CLS Bank (CLSB), som er opprettet utelukkende for dette formål. I CLSB vil deltakerne holde konti i alle valutaer som er med i CLS. Betalingen til og fra disse konti vil bli gjort via CLSB sin konto i de respektive sentralbanker. Det innebærer at en valuta utbetales hvis og bare hvis motytelsen gjøres opp samtidig. Slik fjerner man den betydelige kredittrisiko som er knyttet til valutaoppgjør i dag. Mer enn 50 av verdens største banker står nå bak CLS.

Etter planen skal CLS være operativ i syv valutaer fra 1. november 2001 (australske, canadiske og amerikanske dollar, euro, yen, sveitsiske franc og britiske pund). Det har vært forsinkelser knyttet til prosjektets fremdrift, og fra oppstart vil derfor bare en mindre gruppe banker være med. CLS legger imidlertid opp til en gradvis opptrapping, slik at samtlige medlemsbanker kan være med fra midten av 2002. Norges Bank arbeider med sikte på at norske kroner skal kunne inkluderes som en av valutaene i CLS. Signaler fra CLS tyder på at norske kroner kan inkluderes i løpet av 2002, sammen med svenske og danske kroner, New Zealand-, Hong Kong- og Singapore-dollar.

Norges Bank gjennomførte våren 2000 en kartlegging av valutaoppgjørskrisikoen i norske banker (Bergundhaugen, 2000). Daglig omsetning i valutaoppgjør der norske banker var involvert, utgjorde i perioden undersøkelsen dekket, om lag 168 milliarder kroner, det vil si daglige leveringsforpliktelser og utestående tilsvarende 84 milliarder kroner. Ut fra kjennskap til oppgjørssyklus og valutaenes vekt i markedet, kan gjennomsnittlig eksponering gjennom dagen for norske banker grovt anslås til 130-140 milliarder kroner, tilsvarende mer enn tre ganger deres samlede kjernekapital. Den risikoreduksjon CLS vil kunne gi banker i Norge, avhenger av hvordan disse velger å tilpasse seg CLS. De norske deltakerne er DnB, CBK (via Nordea-systemet) og Fokus (gjennom Den Danske Bank). Store utenlandske banker med nærvær i Norge vil også være tilknyttet CLS.

Sentralbankers oversynsansvar for betalingssystemet

I Trundle-rapporten er det nedfelt standarder for risiko og effektivitet og juridiske hensyn som bør oppfylles for å sikre stabile betalingssystemer med lav risiko. Arbeidet med rapporten har pågått en tid, og flere land har underveis tilpasset sine systemer til de kravene som stilles. Trundle-rapporten inneholder også fire anbefalinger om hvordan sentralbankene skal følge opp Trundle-kravene. Dette gir en ramme for sentralbankenes overvåking av betalingssystemene, et ansvar som mer eller mindre eksplisitt er nedfelt i sentralbanklovene eller følger av deres rolle som den sentrale oppgjørskontrollanten. I noen få land (Australia, Canada, Frankrike og Norge) er det vedtatt egne lover som regulerer betalingssystemene. I 2000 valgte både ESB og Bank of

Sentralbankers ansvar for gjennomføringen av

Trundle-kravene:

1. Sentralbanken skal klart definere sine mål for betalingssystemet, og den skal offentliggjøre sin rolle og sine viktigste retningslinjer for betalingssystemer som er av betydning for den finansielle stabilitet.
2. Sentralbanken skal sørge for at de betalingssystemer den selv driver, er i samsvar med hovedprinsippene.
3. Sentralbanken skal føre tilsyn med at betalingssystemer den ikke selv driver, overholder hovedprinsippene, og den skal ha fullmakt og mulighet til å foreta slikt tilsyn.
4. Sentralbanken skal, i arbeidet med å gjennomføre hovedprinsippene, samarbeide med andre sentralbanker og andre relevante innenlandske og utenlandske myndigheter.

England å presisere de sentrale retningslinjene for sitt arbeid med overvåkingen av betalingssystemene.

ESB presiserte sitt oversynsansvar for betalingssystemene i «The role of the Eurosystem in the field of payment system oversight» utgitt i juni 2000. Formålet med oversynet over betalingssystemene er å sikre velfungerende systemer. ESB oppgir fire hovedgrunner for sentralbankenes engasjement på betalingssystemområdet. For det første ønsker sentralbankene å redusere faren for systemrisiko gjennom å sikre stabile betalingssystemer. I tillegg er sentralbankene opptatt av effektiviteten i betalingssystemene og sikkerheten til de betalingsinstrumentene som publikum bruker. Effektivitet og sikkerhet er viktig for publikums tillit til betalingsmidlene. Til sist er betalingssystemet viktig for implementeringen av pengepolitikken, slik at sentralbankens oversynsansvar også må sikre transmisjonskanalen for pengepolitikken.

Ansvar for betalingssystemene er nedfelt i EU-traktaten og i statuttene om ESB og det europeiske systemet av sentralbanker.³ Oversynsansvaret er en av de grunnleggende oppgavene for eurosystemet. Sentralbankenes oppgaver er å definere og gjennomføre prinsipper og standarder for stabile, sikre og effektive betalingssystemer og sikre at disse standardene overholdes. Videre skal sentralbankene følge med på utviklingen av betalingssystemet for å vurdere risikoen forbundet med endringene. Eurosystemet har et spesielt ansvar for overvåkingen når utforming og drift av betalingssystemet påvirker gjennomføringen av pengepolitikken, den finansielle stabiliteten, konkurranseforholdene mellom nasjonale systemer og grensekryssende betalinger. Oversynet forøvrig utføres av de nasjonale sentralbankene innenfor rammen av de generelle målene.

Sveriges riksbank skal ifølge Riksbanklagen «främja ett säkert och effektivt betalningsväsende» i tillegg til at banken «bedrivnar översyn av betalningssystemet i stort med syfte att främja finansiell stabilitet». I 2000 tok Riksbanken initiativ til å opprette et «Betalningssystemråd» som skal være et forum der spørsmål om betalingssystemet kan diskuteres på et overordnet plan. Betalningssystemrådet hadde sitt første møte 29. september 2000. Medlemmene i rådet er personer fra direksjonen i de fire største bankene, OM og VPC, og rådet ledes av vise riksbanksjef Lars Nyberg.

Gjennomføringen av EUs oppgjørdsdirektiv i desember 1999 ga Bank of England (BoE) ansvaret for betalingssystemer som er viktige for den finansielle stabiliteten i landet. Banken presiserte sitt oversynsansvar i «Oversight of Payment Systems», som ble offentliggjort i november 2000. BoE viser til at betalingssystemer kan kreve offentlig regulering fordi de kan bidra til å spre problemer fra ett medlem i systemet til andre medlemmer og dermed bidra til system-

Reserve Bank of Australia (RBA) fikk utvidet sitt ansvar for betalingssystemer gjennom endringene i Reserve Bank Act og to ny lover om betalingssystemer som trådte i kraft 1. juli 1998. For å følge opp det nye ansvaret, ble det opprettet et eget Payment Systems Board samme dato. RBA skal arbeide for et effektivt og stabilt betalingssystem. Selvregulering er hovedlinjen, men sentralbanken har også fått vide inngrepsmuligheter. RBA mener at interbanksystemene oppfyller Trundle-kravene siden Australia har etablert RTGS-systemer i interbankoppgjøret. Banken fokuserer derfor på systemer for betalingstjenester der det er lav konkurranse og lav effektivitet. RBA utgir en årsrapport om betalingssystemet som beskriver utviklingen i det australske betalingssystemet og betydningen for risiko og effektivitet.

³ «The basic task to be carried out through the ESCB shall be (...) to promote the smooth operation of payment systems» (EU-traktaten art 105 og statuttene art 3). «The ECB and national central banks may provide facilities, and the ECB may make regulations, to ensure efficient and sound clearing and payment systems within the Community and with other countries.» (Statuttene art 22.)

risiko. Velfungerende betalingssystemer med tilstrekkelig konkurranse er dessuten viktige for effektiviteten i finansiell sektor. Målet med BoEs oversyn over betalingssystemene er å sikre at det legges tilstrekkelig vekt på risikoreduksjon og risikohåndtering når betalingssystemene utvikles og drives. BoE har identifisert to systemer for store betalinger som er underlagt tilsyn. Banken inkluderer også sentrale systemer for massebetalinger i oversynsansvaret, fordi problemer i et system som håndterer betalinger på vegne av mange kan få konsekvenser for store deler av befolkningen.

2.2 Utviklingen i regelverk og infrastruktur i Norge

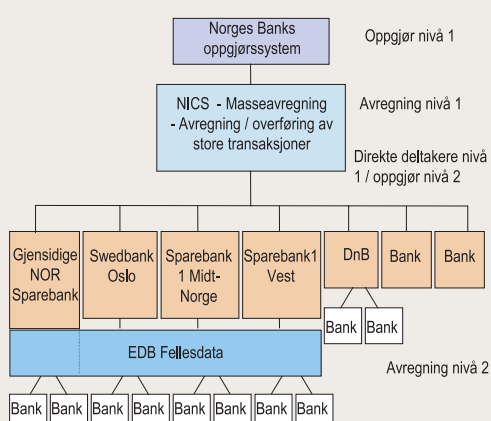
Konsesjonsplikt for interbanksystemer

Lov om betalingssystemer mv. ble vedtatt 17. desember 1999 og trådte i kraft 14. april 2000. Loven fastsetter at interbanksystemer ikke kan etableres eller drives uten tillatelse av Norges Bank. Interbanksystemer er systemer basert på felles regler for avregning, oppgjør eller overføring av penger mellom kredittinstitusjoner. Formålet med reguleringen av interbanksystemene er å bidra til at de organiseres slik at hensynet til finansiell stabilitet blir ivaretatt. Det skal særlig legges vekt på å motvirke risiko som følge av likviditets- eller soliditetssvikt hos deltakerne i systemene. Finansdepartementet ga i forskrift av 13. april 2000 overgangsregler hvor systemer som var i drift ved ikrafttredelse måtte søke om konsesjon innen utgangen av 2000.

I lovens forarbeider er det lagt vekt på at konsesjonsordningen skal være et supplement til, og ikke en erstatning for den selvreguleringen banknæringen til nå har utøvd i betalingssystemene. I tråd med dette innebærer loven en rammeregulering, hvor det er få konkrete krav til detaljert utforming av systemene. Norges Banks oppgave som konsesjonsmyndighet blir dermed å vurdere systemene opp mot lovens formål, herunder om organiseringen fremmer formålsbestemmelsen og om det foreligger hensiktsmessige avtaler på de angitte feltene. Norges Bank har også analysert den totale risikoen i systemene og systemenes mekanismer for å håndtere situasjoner med for eksempel likviditets- eller soliditetssvikt. Loven er basert på internasjonale anbefalinger, blant annet Trundle-kravene, og i konsesjonsbehandlingen er det lagt vekt på at systemene tilfredsstillende disse anbefalingene.

Norges Banks hovedstyre godkjente 14. mars 2001 to interbanksystemer og ga fire systemer fritak fra konsesjonsplikten. NICS' operatørkontor fikk godkjenning for banknæringens felles avregningssystem, som drives av BBS. NICS er knutepunktet i det norske betalingssystemet og forestår avregning av både mindre betalinger for vanlige kunder og større interbanktransaksjoner. Gjensidige NOR Sparebank fikk godkjent sitt oppgjørssystem, inkludert den delen av avregningen i EDB Fellesdata som gjøres opp i Gjensidige NOR Sparebank. Dette systemet har lavere omsetning enn NICS, men en stor andel av sparebankene

Figur 2.3 Interbanksystemene i Norge

Kilde: Norges Bank

deltar, og systemet er viktig for vanlige kundebetalinger. Statistikk fra systemene viser at det normalt er begrensede eksponeringer som oppstår mellom deltakerne i begge disse systemene. Videre har de etablert betryggende mekanismer for å håndtere problemsituasjoner.

Norges Bank kan gjøre unntak fra konsesjonskravet for systemer som antas ikke å ville ha betydning for den finansielle stabilitet, og har innvilget slikt fritak for oppgjørssystemene til Swedbank Oslo, Sparebank1 Midt-Norge og Sparebank1 Vest, samt til det tilhørende avregningssystemet i EDB Fellesdata. (Se også rundskriv 1/2001, 23. mars 2001, gjengitt på bankens web-sider under «publisert».)

Godkjente interbanksystemer vil omfattes av betalingsystemlovens kapittel 4 slik at avtaler om avregning og oppgjør kan gjøres gjeldende selv om det innledes insolvensbehandling av en deltakerbank. Dette er en del av gjennomføringen av EU-direktivet om endelig oppgjør i betalingsystem og verdipapiroppgjørssystem i norsk rett (EP og Rdir 98/26/EF). Ifølge loven skal Norges Bank melde interbanksystemer til EFTAs overvåkingsorgan (ESA) før avtalene kan gjøres gjeldende ved insolvens. Norges Bank legger opp til å sende slik melding så snart systemene er godkjent og nødvendige avtaler er inngått. Norges Banks oppgjørssystem vil bli meldt til ESA samtidig.

Norges Bank skal føre tilsyn med godkjente interbanksystemer og kan kreve at operatøren gir de opplysninger som anses nødvendige for å påse at systemet innrettes og drives i samsvar med bestemmelser gitt i eller i medhold av loven. Finner en at systemet ikke er innrettet slik, kan Norges Bank gi de pålegg som er nødvendige for å rette på forholdet. Tilsynet vil etter planen i hovedsak bestå av å følge opp systemenes meldeplikt for endringer av betydning for eier-, organisasjons-, eller driftsforhold mv., en årlig rapportering av omsetning, deltakelse og eksponeringer, samt om gjennomføring av systemenes tester av avviks- og katastrofeløsninger. Systemer som er fritatt fra konsesjonsplikten, er ikke underlagt tilsyn. Dersom systemenes omfang og omsetning øker vesentlig, vil Norges Bank igjen vurdere om de er omfattet av konsesjonsplikten.

Endringer i NICS og NBO

Bankenes kredittrisiko i forbindelse med betalingsformidlingen er knyttet til eventuell kreditering før oppgjør i oppgjørsbanken. For hovedtyngden av vanlige kundebetalinger, det vil si betalingene som inngår i NICS-masseavregningen, gikk bankene over til utsatt kreditering 26. juni 2000. Dette bidro til å redusere bankenes kredittrisiko i betalingsformidlingen, men førte samtidig til svekket effektivitet ved at det tar lengre tid før betalinger når fram til betalingsmottaker. Denne effekten ble imidlertid motvirket ved at det ble innført et morgenoppgjør av NICS-masseavregningen i Norges Bank, slik at bankene kan oppdatere kundekontoene oftere.

For store betalinger, det vil si betalinger som blir sendt på SWIFT-format, praktiserer bankene fremdeles tidlig kredite-

Sentrale begreper:

NBO (Norges Banks oppgjørssystem):

Alle banker med konto i Norges Bank har i utgangspunktet tilgang til NBO. Innebærer blant annet oppgjør av bruttotransaksjoner og nettoavregninger over bankenes konti i Norges Bank.

NICS (Norwegian Interbank Clearing System): Bankenes felleseide system for avregning og likviditetsinformasjon.

RTGS (Real Time Gross Settlement): Sanntids bruttooppgjør der SWIFT-transaksjoner over 100 millioner kroner, og særskilt merkede transaksjoner, gjøres opp umiddelbart én for én i Norges Bank.

Avregning: En omregning av ordrer mellom to eller flere banker til en samlet nettoforpliktelse eller nettofordring.

SWIFT-avregning: Gjøres opp seks ganger daglig i Norges Bank og består av mellomstore SWIFT-betalinger.

NICS-masseavregning: Gjøres opp to ganger daglig i Norges Bank og består gjennomgående av vanlige bankkunders giro-, kort- og sjekktransaksjoner.

Verdipapiroppgjøret: Gjøres opp en gang om dagen i Norges Bank (pengedelen) og i Verdipapirsentralen (verdipapirdelen).

Risikoen i betalingsystemet:

Oppgjørsrisiko er risikoen som deltakerne i oppgjørs- og avregningssystemene er utsatt for gjennom deltakelsen i disse systemene. Risikoen kan deles i kredittrisiko og likviditetsrisiko.

Kredittrisiko er risikoen for tap som følge av at en motpart ikke kan oppfylle sine forpliktelser. I forbindelse med betalingsoppgjørene kan bankene i liten grad velge sine motparter selv, slik at kredittrisikoen her får en annen karakter enn ved ordinær utlånsvirksomhet.

Likviditetsrisiko er risikoen for at en motpart ikke kan innfri sine forpliktelser til avtalt tid.

Systemrisiko er risikoen for at en deltakers manglende evne til å innfri sine forpliktelser, eller forstyrrelser i systemet, kan medføre at andre deltakere i systemet, eller i andre deler av den finansielle infrastruktur får problemer med å innfri sine forpliktelser.

Operasjonell risiko er risikoen for at datasystemer eller kommunikasjonen mellom dem svikter eller bryter sammen.

Forskuttert kreditering (T-kopiering) innebærer at betalerens bank sender melding om at betalingen er underveis til avregningsentralen og betalingsmottakers bank samtidig. Betalingsmottakerens bank kan dermed stille beløpet til disposisjon for betalingsmottakeren før banken har fått pengene. Dette påfører betalingsmottakerens bank kredittrisiko. Ved **utsatt kreditering** (Y-kopiering) sender ikke betalerens bank melding til betalingsmottakerens bank. Meldingen kommer fra avregningsentralen samtidig som pengene overføres til betalingsmottakers bank. Dermed elimineres kredittrisikoen.

ring (betegnet «T-kopiering», etter formen på den grafiske illustrasjonen av gangen i prosessen). Banknæringen har imidlertid fattet et prinsippvedtak om overgang til såkalt «Y-kopiering» første kvartal 2002. Dette innebærer at betalingsmottakers bank ikke vil få melding om en betaling før den er gjort opp i oppgjørsbanken. Det meste av bankenes gjenværende kredittrisiko i betalingsformidlingen vil således bli fjernet i løpet av første kvartal 2002. SWIFT-betalinger blir enten gjort opp kontinuerlig (RTGS) eller de inngår i NICS-SWIFT-avregningen, som har hyppige oppgjør. Det betyr at overgangen til kreditering etter oppgjør ikke vil føre til at det tar vesentlig lengre tid før betalingene når fram til mottaker.

Ved etableringen av NBO (1997) ble det innført kontinuerlig dekningskontroll av bankenes posisjoner i de ulike oppgjørene. Dette stiller krav til bankenes likviditetsstyring, siden gjennomføringen av oppgjørene forutsetter at bankene har dekning for sine posisjoner i oppgjørene. I en overgangsfase åpnet imidlertid Norges Bank for usikrede lån (E-lån) for å sikre gjennomføringen av bestemte oppgjør. Dette gjaldt verdipapiroppgjørene (basert på avregningen fra VPO og NOS), masseoppkjøret, oppgjør for bankenes uttak av kontanter og oppgjør i forbindelse med Norges Banks egne handler. Bankene har nå opparbeidet kompetanse på å styre likviditeten gjennom dagen, og Norges Bank avviker derfor E-lån i forbindelse med verdipapiroppgjørene og masseoppgjørene fra 1. juni 2001.

Norges Bank vil innføre priser på sine oppgjørstjenester 1. juli 2001. I fastsettingen av prisene er det lagt vekt både på at prisene skal gi riktige insentiv, og at prisstrukturen skal være enkel. Dette innebærer blant annet at Norges Bank har differensierte priser mellom manuelle og automatiserte tjenester. Prisstrukturen er tredelt, med en tilknytningsavgift (for nye deltakere), en årsavgift og en transaksjonspris. Dette er i tråd med praksisen i andre land.

Norges Banks oppgjørssystem (NBO) består av de regelverk, datasystemer, arbeidsrutiner og den arbeidskraft/kompetanse som til sammen bestemmer hvordan Norges Bank utfører sine oppgaver som oppgjørsbank, det vil si hvordan banken:

- gir tilgang til oppgjør i sentralbankpenger
- utfører dekningskontroll og køhåndtering
- tilfører likviditet i forbindelse med gjennomføring av oppgjørene
- gir tilgang til likviditetsinformasjon
- håndterer eventuelle driftsavbrudd og avvikssituasjoner.

Norges Bank har igangsatt arbeid med å modernisere bankens kjernesystemer knyttet til oppgjørsvirksomheten. Det skal defineres hvilke elementer i oppgjørssystemene som er nødvendige for å kunne utføre sentralbankfunksjonene på området. Norges Bank sammenligner også sitt system med oppgjørsløsninger i andre land som en del av denne prosessen.

Norges Bank er oppgjørsbank for pengeoppkjøret knyttet til verdipapirtransaksjonene som avregnes i Verdipapir-

sentralen (VPS). Lov om betalingssystemer m.v. har medført at avregnings- og oppgjørsavtaler for verdipapirer har fått utvidet rettsvern. Dette bidrar til å redusere risikoen i verdipapiroppgjøret.

Ny lov om registrering av finansielle instrumenter (NOU:10 2000) vil gjøre det rettslig mulig med både bruttooppgjør og flere daglige nettooppgjør. Det forventes at lovproposisjon vil bli fremmet for Stortinget våren 2001 og at loven trer i kraft senest fra 2002. Norges Bank og VPS har satt i gang et spesifiseringsarbeid for å forberede en teknisk løsning som gjør det mulig å gjennomføre flere nettooppgjør om dagen. Ved innføring av flere sikrede oppgjør per dag (det vil si oppgjør der alle debetposisjonene blir dekningskontrollert) oppnås en mer effektiv gjennomføring av oppgjøret, samtidig som grunnlaget for et mulig fremtidig bruttooppgjørssystem (RTGS) blir etablert.

Et viktig hensyn for Norges Bank er at verdipapiroppgjøret gjennomføres med et lavt risikonivå for deltakerne. Blant annet kan ordninger som sikrer levering mot betaling (DvP) mellom meglere, og mellom megler og investor, bidra til dette. Dagens verdipapiroppgjør (VPO) har DvP, men omfatter bare oppgjør mellom meglere og banker som er meglere. Oppgjøret mellom megler og investor skjer i dag utenfor VPO og dermed uten en slik DvP-løsning. Bankene, BBS og VPS har derfor satt i gang et forberedende arbeid for å vurdere en mulig løsning for DvP på investornivå. En slik ordning vil fjerne kreditt- risikoen mellom megler og investor.

Beredskap i finansiell sektor

For å effektivisere og tilpasse Norges Banks arbeid med beredskap i finansiell sektor til strukturen og sårbarhetsforholdene i et moderne betalingssystem, besluttet Norges Banks hovedstyre i oktober 2000 å etablere et nytt beredskapsutvalg for finansiell infrastruktur (BFI). Beredskapsutvalget, som erstatter flere andre beredskapsorganer i finansiell sektor, har to hovedoppgaver: 1) komme fram til og koordinere tiltak for å forebygge og løse krisesituasjoner og andre situasjoner som kan resultere i store forstyrrelser i den finansielle infrastruktur, og 2) forestå nødvendig koordinering av beredskapsaker innenfor finansiell sektor, herunder, på grunnlag av sivil beredskapssystem, samordne utarbeidelse og iverksettelse av varslingsplaner og beredskapstiltak ved sikkerhetspolitiske kriser og krig. Beredskapsutvalget har ledelse og sekretariat i Norges Bank og deltakere fra myndighetsorganer og sentrale aktører i finansiell sektor.

2.3 Viktige hendelser i markedet

I løpet av 2000 har det kommet enkelte nyvinninger på markedet som gir publikum flere valgmuligheter for å gjennomføre betalinger. Publikum kan benytte flere kanaler for å kontakte banken og kan velge det betalingsmedium som er mest hensiktsmessig i den enkelte betalingssituasjon.

Det er nå mulig å få tilgang til kontooversikter, gjennomføre betalinger, søke om og etablere lån og utføre handel med verdipapirer elektronisk ved hjelp av en PC (eller andre elektroniske enheter) med internettilknytning og kunde-forhold i en av bankene. Den viktigste utviklingen er den eksponensielle veksten i antallet nettbankkunder, en trend som fortsetter fra 1999. Antallet nettbankkunder har passert én million. I kombinasjon med denne utviklingen introduseres det også nye produkter.

Det viktigste nye produktet er E-faktura, som introduseres i Norge av BBS og av EDB Fellesdata i samarbeid med bankene og en del bedrifter. EDB Fellesdata satte sitt system i pilotdrift i juni 2000, BBS i november 2000. E-faktura vil bli en utvidelse av tilbudet bankene har for nettbankbrukere, og ventes å komme i alminnelig drift våren 2001. E-faktura vil bidra til ytterligere effektivisering av betalingsformidlingen over Internett. Løsningen gir lavere kostnader for bankene og bedriftene, siden volumene innen distribusjon av papirgiro kan reduseres. Kundene bruker kortere tid på å gjennomføre en betaling med e-faktura enn ved andre girotyper. Dette systemet kan føre til økt antall betalinger over Internett på grunn av at e-faktura er enklere å bruke for bankkunden enn dagens nettbankgiro, i tillegg til at det er en rimeligere måte å kreve inn penger på for bedriftene. E-fakturaen er tatt i bruk i andre land med til dels betydelig effektivitetsgevinst, samtidig som tjenesten har blitt meget populær.

Det papirbaserte OCR-fakturabehandlingssystemet er i ferd med å erstattes av et digitalt system som heter e-giro. BBS er leverandør, men den enkelte bedrift får tilgang til tjenesten gjennom sin bankforbindelse. Meningen er at det ikke skal være behov for å lage papirkopier av informasjonen som sendes mellom betaler og betalingsmottaker. Sikkerheten er ivarettatt ved hjelp av elektronisk signaturteknologi.

Siden høsten 1999 har det vært mulig å bestille og betale enkelte produkter og tjenester ved hjelp av en WAP-mobiltelefon. Betalingen med gebyrer blir enten belastet bankkontoen direkte, eller belastet telekortet/kontantkortet, som er betalt forskuddsvis. Det er også mulig å gjennomføre enkle banktjenester, som å sjekke saldo eller overføre penger mellom konti, ved hjelp av mobiltelefonen. Tjenesten minner om kontofon, som har vært i bruk lenge, men med et annet teknisk brukergrensesnitt og enkelte nye tjenester.

I Norge har planene om introduksjon av e-penger fokusert på kortbaserte e-penger. Slike e-penger benytter en elektronisk brikke integrert i et kort i kombinasjon med en betalingsterminal for å gjennomføre betalingen.

Forsvaret og Mondex Norge gjennomførte et pilotprosjekt med bruk av e-penger blant vernepliktige på Madla høsten 2000. Mondex-systemet har en funksjonalitet som gjør det mulig å overføre pengeenheter fra kort til kort, og det er mulig å utbetale pengeenheter fra terminalene som benyttes.

I 2000 var det meningen at Canal Digital skulle starte en pilot med Proton e-pengekort. Piloten ble utsatt, men skal

starte i mai 2001. Kortet skal i første omgang benyttes på dekodere tilknyttet satellitt-tv, for å kjøpe filmer. Proton benytter brikke- og lesersystemer som er kompatible med EMV-standarder, som de fleste e-pengekorttyper deltar i (Mondex deltar ikke). Piloten som startes, er i prinsippet et åpent system, det vil si at enhetene skal kunne benyttes andre steder der Proton-enhetene aksepteres. Prosjektet vil bli permanent dersom det er lønnsomt nok, og vil dermed bli det første e-pengesystemet i alminnelig bruk i Norge.

3 | Det norske betalings-systemet

Dette kapitlet gir en oversikt over hovedtrekkene i det norske betalingssystemet. Betalingssystemet omfatter det som skjer fra en kunde initierer en betaling til denne er gjort opp og pengene stilt til disposisjon for mottaker. Vi skiller mellom betalingsmidler med egenverdi, dvs. kontanter, og betalingsinstrumenter som benyttes for å disponere over kontopenger. Betalingssystemet håndterer både transaksjoner på vegne av kunder og transaksjoner mellom banker. Til en viss grad kan de samme betalingsinstrumentene og -kanalene benyttes til både kunde- og interbanktransaksjoner.

3.1 Kontantsystemet

Grunnlaget for kontantsystemet er den utestående beholdningen av sedler og mynt i sirkulasjon. Sedler og mynt utstedes av Norges Bank og er tvungent betalingsmiddel, slik at oppgjør med kontanter ikke kan nektes.

Kontanter gir endelig oppgjør på stedet, uten bruk av mellommenn. Dette er en egenskap som gjør kontanter til et attraktivt og fleksibelt betalingsmiddel, særlig ved betalinger av små beløp. Men sedler og mynt kan også brukes i sammenhenger som ellers involverer bruk av kontopenger. Man kan betale regninger eller foreta innskudd direkte på en konto, og man kan ta ut kontanter fra egne konti eller på anvisning. Når kontanter settes inn i eller tas ut av banken, reduseres eller øker mengden kontanter i sirkulasjon.

Norges Banks kontanthåndtering

Det har funnet sted betydelige endringer i organiseringen av Norges Banks avdelingsstruktur og distribusjonskanalen for kontanter mellom Norges Bank og bankene/posten i 2000. Hovedhensikten med disse endringene er å effektivisere utføringen av bankens lovpålagte oppgaver på kontantområdet samt å skille klarere mellom disse oppgavene og annen forretningsvirksomhet. Forretningsvirksomheten består i hovedsak av levering av tjenester innenfor kontanthåndtering og distribusjon fra Norges Banks avdelinger til banker. På sitt møte 6. september 2000 besluttet Norges Banks representantskap å avvikle et kassekontor og fem av de 13 avdelingene rundt i landet, og å organisere de avdelingene som gjenstår i en resultatenheter som drives på forretningsmessige vilkår. Den Kongelige Mynt på Kongsberg ble omdannet til aksjeselskap med virkning fra 1. januar 2001. Aksjeselskapet vil videreføre den virksomheten som har vært drevet av Norges Bank på Kongsberg. I tillegg har Norges Bank fra og med sommeren 2000 dels økt prisene og dels utvidet omfanget av prisingen på tjenester for kontanthåndtering og distribusjon til bankene.

Boks 3.1 Kontantenes kretsløp

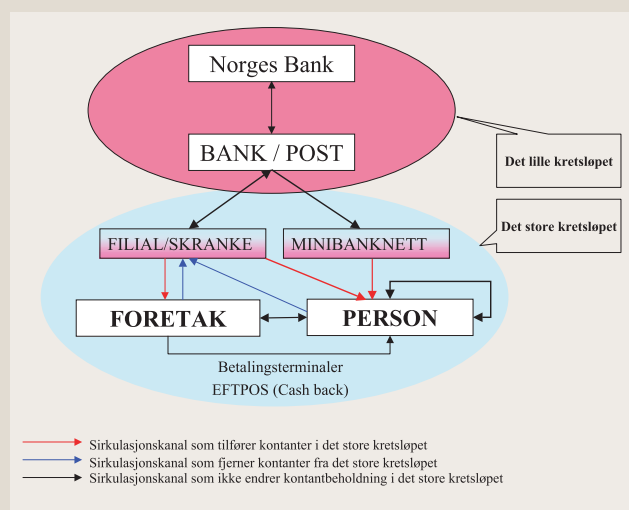
Bruk av kontanter krever ingen særlige avtaler eller infrastruktur, men anskaffelse av kontanter og konverteringen mellom kontopenger og kontanter forutsetter en viss infrastruktur. Figuren under viser de viktigste elementene i infrastrukturen for kontantsystemet. Figuren skiller mellom det vi har kalt det lille og det store kretsløpet.

Øverste del omfatter kontantenes produksjons-, utskiftings-, bearbeidings- og forsyningssystem mellom sentralbanken og banker/postvesenet (det lille kretsløpet). Bankene leverer inn overskuddsbeholdningene av kontanter til Norges Banks distriktsavdelinger, som teller opp pengene og godskriver bankenes konti. Norges Bank kontrollerer også at de innleverte sedlene er ekte og sorterer dem i ulike kvaliteter og destruerer utslitte sedler. Norges Bank leverer ut kontrollerte eller nye sedler til bankene. I forbindelse med innskudd og uttak av kontanter har nesten alle bankene konto i Norges Bank.

I den nederste delen av figuren vises systemet hvor sedler og mynt er i bruk og sirkulerer, i hovedsak mellom banker, foretak og husholdninger/personer (det store kretsløpet). Bankenes filialer og minibankautomatene og butikker med betalingsterminaler er viktige forsyningskanaler for kontanter. De røde pilene viser kontanter som kommer inn i det store kretsløpet gjennom uttak fra minibanker og bank-/postfilialene. Både disse uttakene og kontantuttak ved varekjøp er konvertering fra kontopenger til kontanter. Kontantuttak ved varekjøp tilfører ikke nye sedler og mynt til det store kretsløpet, fordi uttaket skjer fra butikker som allerede er en del av dette kretsløpet. De blå pilene i figuren viser

kontantenes gang ut fra det store og inn i det lille kretsløpet, dvs. foretakenes og husholdningenes innbetalinger av kontanter til bankene.

De svarte pilene representerer transaksjonstyper hvor kontantene forblir i sirkulasjon ute blant publikum. Det er blant annet betalinger fra person til person, betalinger fra person til butikk/foretak ved kjøp av varer og tjenester og betaling fra butikk til person ved retur av vekslepenger og kontantuttak ved varekjøp. I de siste årene har en fått indikasjoner på at person-til-person betalinger representerer en viktig sirkulasjonskanal for kontanter. Dette henger nok i stor grad sammen med aktiviteter i den uregistrerte delen av økonomien i Norge. Samtidig kan sedler og mynt også brukes til formuesoppbevaring blant publikum, noe som reduserer sirkulasjon av kontanter fra det store til det lille kretsløpet.

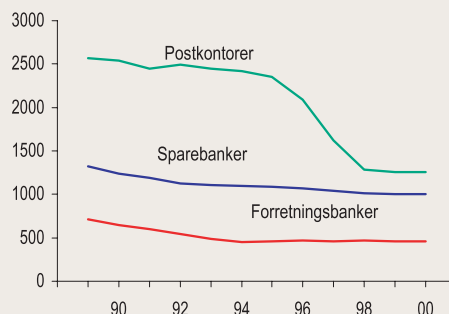

Tilgang til kontanter

Figur 3.1 viser utviklingen i antall filialer og ekspedisjonssteder som tilbyr kontanttjenester over skranke i Norge. Etter et betydelig fall i antall ekspedisjonssteder i Posten i perioden 1995-1998 har utviklingen flatet ut. I 2000 fantes det 2 725 poststeder og bankfilialer som tilbød banktjenester.⁴

Den største økningen i antall minibanker fant sted på midten av 1980-tallet. Gjennom 1990-årene har veksten i antall minibanker vært beskjeden, men fra 1999 til 2000 økte antallet med nesten 6 prosent. Den sterke veksten skyldes blant annet at flere banker har redusert mulighetene for å ta ut penger i skranken og samtidig økt antallet mini-

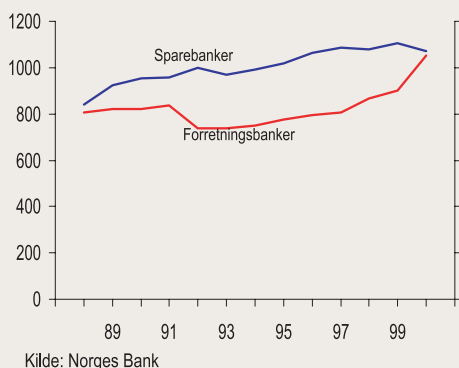
Figur 3.1 Antall bank- og postfilialer 1990-2000

Kilde: Norges Bank

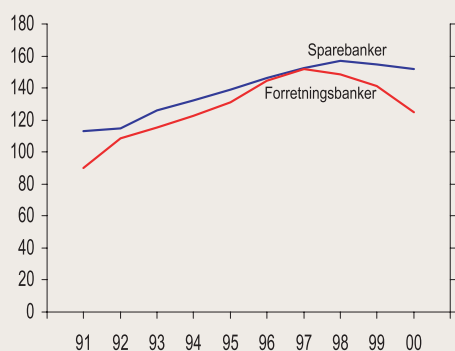
⁴ Kontanter kan også tas ut hos de om lag 2 400 landpostbudene.

Figur 3.2 Antall minibanker 1988-2000

Kilde: Norges Bank

Figur 3.3 Gjennomsnittlig antall uttak per minibank per dag 1991-2000

Kilde: Norges Bank

Pengeholdende sektor omfatter husholdninger, ikke-finansielle foretak og kommuneforvaltningen samt andre finansielle foretak enn banker og statlige låneinstitutter.

Innskudd på brukskonto (transaksjonskonto) defineres som innskudd i kroner og valuta som umiddelbart kan konverteres til sedler og mynt, eller som det kan foretas betalinger direkte fra uten at det påløper andre kostnader enn vanlige transaksjons- og etableringsgebyrer.

banker i eller utenfor banken. Samtidig har en del banker også åpnet ubetjente «bankkontorer» med innskuddsautomater, minibanker og muligheter for elektronisk betaling av giro. Ved utgangen av 2000 fantes det totalt 2119 minibanker, hvorav 1093 eies av sparebankene og 1026 av forretningsbankene (figur 3.2). Det norske minibanksystemet er basert på felles infrastruktur, slik at alle bankkunder kan benytte alle minibanker. Denne samordningen reduserer behovet for videre utbygging av minibanknettet. Fremveksten av betalingsterminaler som gir muligheter for å ta ut kontanter ved varekjøp, reduserer også behovet for flere minibanker. Figur 3.3 viser også at antallet uttak fra hver minibank har stagnert og falt de siste årene, noe som bekrefter at behovet for nye minibanker er begrenset.

Bruken av betalingskort har økt raskt i Norge og har erstattet bruk av kontanter i betydelig omfang. Kontantuttak ved varekjøp stimulerer bruken av kontanter, særlig for betalinger av små beløp. I gjennomsnitt tok kortholderne ut kontanter om lag hver fjerde gang de brukte betalingskortet i 2000.

3.2 Kontopengesystemet

Grunnlaget for betalinger med kontopenger er en bankkonto med positiv saldo eller muligheter for overtrekk. Innstående på brukskontoene til personer og foretak (pengeholdende sektor) var 329 milliarder kroner ved utgangen av år 2000.

Ktopengesystemet omfatter alle systemer basert på standardvilkår for overføringer av penger fra eller mellom kundekontoer i banker. Betalingsformidling er all formidling av betalingsmidler fra en betaler til en mottaker. Betalingsformidlingen involverer tre parter: betaleren, formidleren og mottakeren, og tre prosesser: innregistreringsfasen, avregnings-/oppgjøringsfasen og rapporteringsfasen. Ved innregistrering av oppdraget foretas det signaturkontroll og i de fleste tilfeller også dekningskontroll, og det gis eventuelt kvittering. Den andre fasen, avregning og oppgjør, omtales nærmere i avsnitt 3.4. I den tredje fasen gis det informasjon om fullført oppdrag til mottaker og eventuelt også betaler.

Forholdet mellom partene i betalingsformidlingsprosessen vil variere etter hvilke betalingsinstrumenter og hvilke betalingsfunksjoner som benyttes. Det er fire grunnleggende typer betalingsfunksjoner som utføres gjennom betalingsystemet:

- Overføring fra konto til konto
- Kontant innbetaling til konto
- Fra konto til kontant utbetaling
- Kontant innbetaling via konto til kontant utbetaling

Bankene har en sentral rolle i betalingsformidlingen, fordi de fleste betalingsoppdrag skjer ved bruk av kontopenger eller kontant innbetaling i bank. Ved utgangen av året var

det 143 banker og 9 filialer av utenlandske banker i Norge. Oppgjøret av betalingstransaksjoner skjer enten i en privat oppgjørsbank eller i Norges Bank. Andre viktige aktører er datasentraler som blant annet foretar avregning for bankene. EDB Fellesdata⁵ og Bankenes Betalingsentral (BBS) er de største datasentralene.

3.3 Systemet for bruk av kontopenger

For å kunne bruke kontopengene i betalingsformidlingen må en benytte ulike betalingsinstrumenter. Under omtales de mest brukte betalingsinstrumentene til betalinger mellom bankenes kunder. Enkelte av disse betalingsinstrumentene (giro og SWIFT) kan også benyttes til rene interbanktransaksjoner.

Giro

Girotenestene har utviklet seg i takt med den teknologiske utviklingen, og finnes nå både i papirbasert og elektronisk form. En girobetaling kan initieres både ved at betaler oppsøker banken, ved at betaler sender en giro til banken eller BBS (brevgiro), eller ved bruk av telefon- eller internettbank. Tilgjengelighet gjennom flere kanaler gjør at giro har klart å holde posisjonen som det dominerende instrumentet for betaling av regninger.

I utgangspunktet trenger kunden ingen spesielle avtaler for å kunne benytte seg av girotenestene. For å kunne benytte seg av girotenester som initieres elektronisk, må kunden imidlertid ha en egen avtale med tilhørende sikkerhetsopplegg. For bedrifter som benytter seg av bedriftsterminalgiro/remittering, må det også settes opp en terminal hos bruker. De senere årene har det også vært sterk vekst i antallet PC/internettbankavtaler, som var drøyt 935 000 ved utgangen av året. Det var om lag like mange avtaler om telefonisk overførsel og regningsbetaling på samme tidspunkt.

Girotenester basert på papirgiro kan benyttes uten særskilt avtale, og ved kontant innbetaling kan de også benyttes uten at betaler har bankkonto. Den mest utbredte papirbaserte girotenesten i dag er giro innsendt per brev, som er basert på en egen avtale mellom banken og brukeren. Betaler sender giroen direkte til BBS eller Postbanken, som står for all behandling. Bankenes innføring av brevgiro i 1992 førte til en mer effektiv behandling av bankenes papirbaserte giroer. Nye metoder for optisk lesing har også effektivisert brevbasert giro. Ved utgangen av året var det 3,1 millioner avtaler om giro per brev.

De fleste girobetalinger innebærer at betaler overfører penger til mottaker. Dette omtales også som kreditoverføringer (credit-transfers), fordi betaler ber om at mottakers konto godskrives (krediteres). Avtalegiro og autogiro er

⁵ EDB Fellesdata er resultatet av at EDB Business Partner ASA, som eide Telenor Novit A/S (senere EDB Novit AS), kjøpte alle aksjene i Fellesdata AS våren 2000 og slo sammen de to selskapene.

Debetkort er direkte tilknyttet brukerens bankkonto, og kortet brukes til å disponere over det beløpet som er disponibelt på kontoen. Disponibelt beløp kan også inkludere kreditt knyttet til kontoen eller til kortavtalen. Trukket beløp belastes brukerens konto med en gang.

Faktureringskort er ikke tilknyttet konto. Brukeren får en samlefaktura over bruken f. eks. siste måned, som så betales med (avtale)giro. Brukeren får en viss kreditt gjennom betalingsutsettelsen, mens mottaker får sitt oppgjør fra kortselskapet.

Kredittkort er heller ikke tilknyttet konto, og brukeren er innvilget kreditt inntil et visst beløp. Kreditten nedbetales etter en avtalt nedbetalingsplan.

basert på det motsatte prinsippet, der betaler samtykker i at regninger fra navngitte mottakere automatisk belastes konto. Dette omtales som debetoverføringer (direct debits), fordi mottaker belaster (debiterer) betalers konto. Ved utgangen av året var det inngått 3,5 millioner avtaler om avtalegiro og autogiro.

Betalingskort

Bankkortet gjør det mulig å betale med kort på salgsstedet og eventuelt ta ut penger samtidig, og ta ut penger i minibank. Bankkortene er knyttet direkte opp mot kundens bankkonto (debitkort). I Norge gjøres de fleste transaksjonene on-line, og det foretas automatisk dekningskontroll i innregistreringsfasen. Ved utgangen av 2000 var det utstedt 4 021 000 bankkort i Norge, en økning på nesten 7 prosent fra året før (figur 3.4). Det er mer enn ett bankkort per person 15 år og eldre. De fleste bankkortene er såkalte kombinerte kort, det vil si at de i tillegg til å være bankkort også har andre funksjoner. Den vanligste kombinasjonen er bankkort og internasjonalt betalingskort, men andre kombinasjoner benyttes også i økende grad.

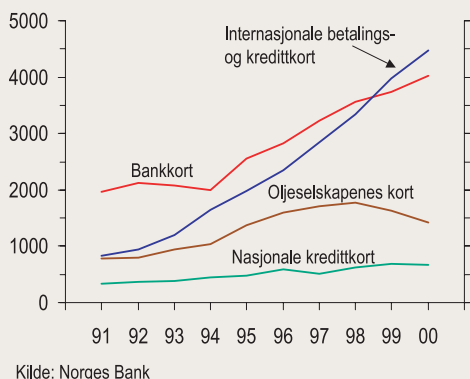
Det er fire *internasjonale kortselskaper* som er aktive i Norge. Dette er Diners Club Norway AS, Europay Norge AS, VISA Norge AS og DnB Kort AS (utsteder American Express-kort). Det er til sammen utstedt 4 465 000 slike kort i Norge, og antallet har økt jevnt de siste 10 årene. De fleste norske VISA-kortene er debetkort i den forstand at beløpet belastes kundens bankkonto direkte, uten at det sendes faktura eller gis særskilt varsel.⁶ Andre VISA-kort (Gold, Premier osv) og de tre andre kortselskapenes kort er hovedsakelig faktureringskort som ikke er direkte tilknyttet en bankkonto.

Oljeselskapene var de første som utstedte betalingskort i Norge. Disse kortene kan bare brukes i det aktuelle oljeselskapets terminaler, og brukeren får normalt faktura en gang i måneden. Ved utgangen av året var det 1 429 000 betalingskort utstedt av oljeselskapene i omløp i Norge.

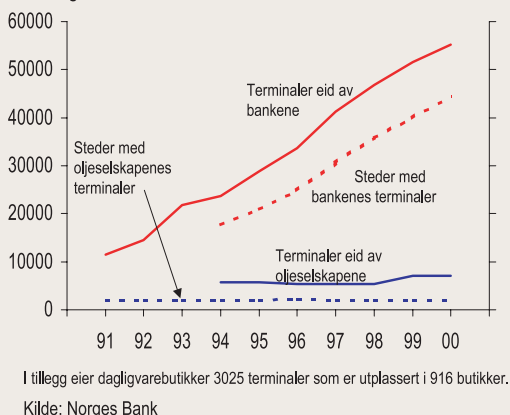
De nasjonale kredittkortene utstedes hovedsakelig av GE Kapital Bank og Gjensidige Nor, og de mest utbredte kortene er Kjøpekort, Her og Nå, og Cresco Card. Det er relativt få slike kort i omløp, og veksten i antallet nasjonale kredittkort er begrenset. De fleste nasjonale kredittkortene gir brukeren kreditt opp til et visst beløp, og denne kreditten må så betales ned i rater.

Bankkortene kan benyttes i 65 326 *betalingsterminaler* som er utplassert på 47 434 brukersteder. Antallet terminaler har økt med 11 prosent og antallet brukersteder med drøyt 12 prosent siden 1999 (figur 3.5). De fleste bankkortterminalene er eid av BBS, men enkelte dagligvarekjeder eier også egne terminaler. Bankenes terminaler aksepterer vanligvis de internasjonale kortselskapenes kort og innenlandske kredittkort i tillegg til bankkortene. Oljeselskapene eier egne terminaler som aksepterer bankkort og internasjonale betalings- og

Figur 3.4 Antall betalingskort utstedt ved utgangen av året 1991-2000. Tusen

Figur 3.5 Antall betalingsterminaler og antall steder med betalingsterminaler 1991-2000.

⁶ I de fleste andre land fungerer VISA utelukkende som et faktureringskort.

kredittkort i tillegg til oljeselskapets eget kort. VISA eier en del terminaler, hovedsakelig utplassert på restauranter/kafeer og i drosjer. Disse terminalene aksepterer VISA-kort og de fleste andre internasjonale kortene. Samtidig som antallet brukersteder øker, utvides også spekteret av brukersteder med betalingsterminaler fra hovedsakelig å være detaljhandelen og hoteller og restauranter til også å omfatte andre typer servicebedrifter. Bruken av betalingsterminalene øker sterkere enn veksten i antall terminaler, slik at hver terminal i gjennomsnitt ble brukt hyppigere i 2000 enn i 1999. Målt på daglig basis benyttes oljeselskapenes terminaler fortsatt oftere enn bankenes betalingsterminaler, jmfør figur 3.6.⁷

Andre betalingsinstrumenter

Sjekken ble populær etter at lønnsutbetaling til bankkonto ble mer vanlig på slutten av 60-tallet. Sjekk ble brukt både av næringslivet og privatpersoner, og sjekkbruken var relativt høy på 70- og 80-tallet. Sjekker kan benyttes både til betaling av regninger, betalinger på salgssted og betalinger mellom privatpersoner, siden den ikke krever særlige avtaler eller infrastruktur hos mottaker. I Norge har imidlertid giro vært det dominerende instrumentet for betaling av regninger. Etter hvert som minibank og EFTPOS ble mer utbredt og bruken av sjekk ble dyrere, har sjekkbruken falt kraftig.

SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications) er et elektronisk nettverk(ssystem) for overførsel av meldinger. SWIFT er verdensomspennende, og er det viktigste meldingssystemet for finansielle transaksjoner. SWIFT benyttes både til overføringer på vegne av kunder og til rene interbanktransaksjoner. SWIFT-overføring er best egnet for større og tidskritiske betalinger. Størstedelen av overføringene i SWIFT er således interbanktransaksjoner. På verdensbasis har SWIFT over 3000 medlemmer og 7000 brukere. SWIFT har 17 norske medlemmer, og 9 filialer av utenlandske banker har medlemsskap gjennom morbanken. I tillegg er 5 norske institusjoner registrert som brukere, slik at det nå er totalt 31 SWIFT-brukere i Norge.

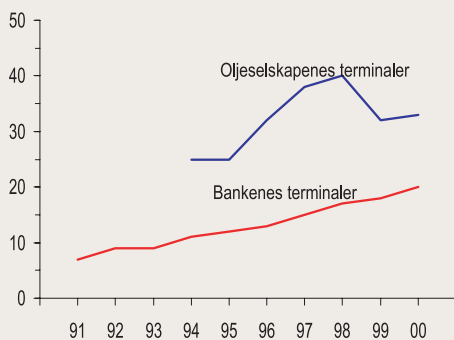
3.4 Avregning og oppgjør av kontopenge-transaksjoner

Når betaler og mottaker har konto i samme bank, vil oppgjøret kunne skje lokalt ved direkte belastning og godskriving av konti. Når betaler og mottaker har forskjellig bank, benytter bankene en avregningsentral og oppgjørsbank for å gjennomføre transaksjonen.

Deltakerne i avregning og oppgjør

Alle banker med konto i Norges Bank har i utgangspunktet tilgang til Norges Banks oppgjørssystem (NBO), og endelig

Figur 3.6 Gjennomsnittlig antall transaksjoner per betalingsterminal per dag 1991-2000

Kilde: Norges Bank

⁷ Det er forutsatt 270 bruksdager per år for bankenes terminaler og 360 bruksdager per år for oljeselskapenes terminaler.

oppgjør av betalingstransaksjoner skjer i sentralbanken. NBO står for blant annet oppgjør av bruttotransaksjoner og nettoavregninger over bankenes konti i Norges Bank. Bankene skal ha dekning for alle transaksjoner i NBO, og systemet gir derfor oppdatert likviditetsinformasjon til de enkelte bankene. For å lette gjennomføringen av betalingsoppgjørene gir Norges Bank lån til bankene gjennom dagen. I tråd med internasjonal praksis krever Norges Bank at bankene stiller sikkerhet for disse lånene.

De fleste mindre bankene velger å ha oppgjøret av massebetalinger (det vil si de fleste kundetransaksjonene) i en annen bank. Banker med oppgjør i Norges Bank omtales ofte som nivå 1-banker, mens banker med oppgjør i en annen bank omtales som nivå 2-banker. Bankene benytter seg av datasentraler som foretar avregningen og yter andre it-relaterte tjenester for bankene. Etter sammenslåingen av Novit og Fellesdata benytter de fleste nivå 2-bankene EDB Fellesdata som avregningsentral, mens nivå 1-bankene har avregning direkte i BBS. BBS er driftsenhet for Norwegian Interbank Clearing System (NICS), som er bankenes felles-eide system for avregning og likviditetsinformasjon.

I tillegg til de rene betalingstransaksjonene er det også egne oppgjør for handler i verdipapirer og derivater. I disse oppgjørene er Verdipapirsentralen (VPS) og Norsk Oppgjørssentral (NOS) viktige deltakere.

Avregning er en omregning av ordrer mellom to (bilateral) eller flere (multilateral) deltakere (banker) til en samlet nettoforpliktelse eller nettofordring.

Oppgjør er en endelig overføring av penger (eller finansielle instrumenter) fra betaler til mottaker.

Nettoppgjør er overføring av penger eller finansielle instrumenter etter at det er foretatt avregning.

Bruttoppgjør overføring av penger eller finansielle instrumenter uten at det er foretatt avregning. Hele beløpet overføres.

Avregninger og oppgjør

De fleste vanlige kundebetalinger (giro-, betalingskort- og minibanktransaksjoner samt en del andre kundetransaksjoner) gjøres opp i masseavregningen. Dette er en multilateral (netto)avregning, det vil si at alle transaksjonene der betaler og mottaker har forskjellig bank, regnes mot hverandre. Nettobeløpet en bank har til gode eller skylder alle de andre bankene til sammen, beregnes og overføres/godskrives i oppgjøret. Multilaterale nettoppgjør reduserer beløpene som overføres mellom bankene, og minimerer således bankenes likviditetsbehov. Masseoppgjøret, NICS-masse, kjøres to ganger daglig i Norges Bank. Tallene i tabell 3.1 viser at det er mange transaksjoner av relativt beskjeden størrelse i masseoppgjøret, og at avregningen reduserer beløpet som går til oppgjør med 75 prosent.

NICS overfører også konteringsinformasjon, dvs. informasjon om hvem som har betalt hvilket beløp til hvem, referansenummer/kundeidentifikasjon (KID) osv. fra betalers bank, via datasentralen til mottakers bank.

Interbanktransaksjoner gjøres opp i NICS-SWIFT nettoppgjøret eller i SWIFT-RTGS, som er et realtids bruttoppgjør. De fleste SWIFT-betalinger under 100 millioner kroner (dette kan også omfatte en del kundetransaksjoner) gjøres opp i NICS-SWIFT-avregningen, hvor det daglig er 6 multilaterale avregninger med tilhørende nettoppgjør i Norges Bank. 22 banker deltar i NICS-SWIFT. Gjennomsnittsbeløpet som går til avregning er 17 milliarder, mens beløpet som går til oppgjør er knapt 4 milliarder kroner per dag.

Tabell 3.1 Hovedstørrelser i de ulike betalingsoppgjørene, 2000 (1999-tall i klammer)*

	SWIFT-RTGS	SWIFT-netto	NICS-masse
Ant transaksjoner per dag, gjennomsnitt	282 [331]	4 344 [4 258]	2-3 mill [2-3 mill]
Beløp per dag før avregning (milliarder kr)	123 [127]	17 [18]	20-25 [20-25]
Beløp per dag etter avregning (milliarder kr)	123 [127]	4 [5]	4-5 [4-5]
Gjennomsnittsbeløp per transaksjon (tusen kr)	436 000 [413 000]	3 900 [4 000]	10 [9]

* I tillegg går om lag 2 mrd. kroner daglig til oppgjør i Norges Bank i Verdipapiroppgjørene.

Kilde: Norges Bank, NICS, VPS

SWIFT-betalinger på over 100 millioner kroner og andre transaksjoner som er merket særskilt, gjøres opp enkeltvis i SWIFT-RTGS i Norges Bank. I praksis er det bare interbanktransaksjoner i dette oppgjøret. Oppgjøret skjer i realtid gjennom hele dagen, slik at alle transaksjoner gjøres opp når de kommer inn, forutsatt at betaler har dekning på konto eller ubenyttet låneadgang i Norges Bank. Dersom en bank ikke har dekning, legges transaksjonen i kø til banken får dekning. Daglig overføres det om lag 125 milliarder kroner i SWIFT-RTGS, fordelt på relativt få transaksjoner av høy verdi. Deltakelse i dette oppgjøret forutsetter at bankene er tilknyttet SWIFT-systemet, noe bare store og mellomstore banker er. Andre banker kan imidlertid også sende brutto-transaksjoner til Norges Bank, men de må da benytte et annet meldingsformat. Forskjellen er at disse betalingene blir gjort opp manuelt, og ikke automatisk og øyeblikkelig i Norges Bank slik som betalinger som blir sendt på SWIFT-format.

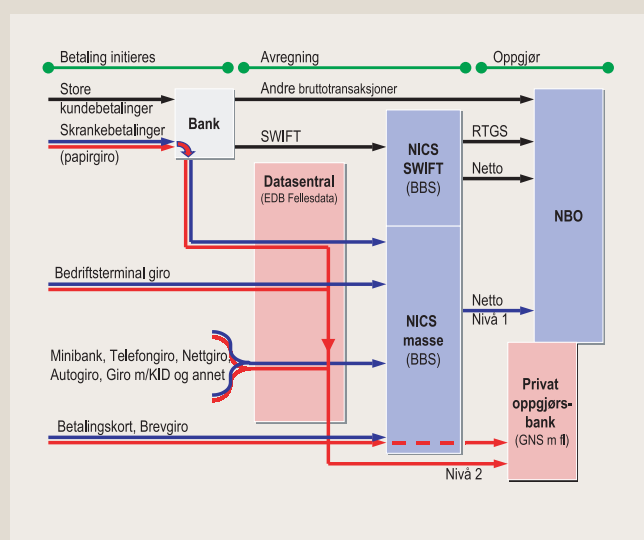
Handler i verdipapirer avregnes i Verdipapirsentralen (VPS). Papirdelen av handelen gjøres opp i VPS, mens pengedelen av oppgjøret skjer i Norges Bank. VPS registrerer og avregner transaksjoner og posisjoner for oppgjøret av verdipapirhandler, det vil si aksjer og grunnfondsbevis, obligasjoner og sertifikater. I tillegg avregner VPS opsjonshandler på vegne av Norsk Opsjonsentral ASA (NOS). Det

Køfunksjonalitet og vranglåsfunksjon er bygd inn i bruttooppgjøret for å unngå at likviditetsproblemer fører til at oppgjøret stopper. Vranglåsfunksjonen i NBO beregner automatisk posisjonene i bankenes køer mot hverandre. Er det dekning for nettopposisjonen for flere av transaksjonene som er i kø, tas disse til samlet oppgjør.

Boks 3.2 Avregning og oppgjør av kunde- betalinger i norske kroner

Figuren viser hovedtrekkene i avregnings- og oppgjørsstrukturen for betalinger der betaler og mottaker har ulik bank. Figuren viser ikke den relativt omfattende informasjonsflyten som skjer i forbindelse med betalingene. Transaksjoner fra kunder (massebetalinger) i nivå 2-bankene er vist med røde piler og bokser, mens nivå 1-bankene er vist med blå piler og bokser. Som vi ser av figuren går de fleste transaksjoner direkte fra betaler til betalers banks datasentralen. Datasentralen foretar signatur- og dekningskontroll før transaksjonen går til avregning. Etter avregning går transaksjonen til oppgjør i en privat oppgjørsbank for nivå 2-banker og i Norges Bank for nivå 1-bankene. Brevgiro og betalingskorttransaksjoner går direkte til BBS, selv om betaler er kunde i en bank som benytter en annen datasentral. BBS sender oppgjørsinformasjon til Norges Bank og de private oppgjørsbankene. Alle girobetalinger med KID går via BBS før de går til oppgjør.

Figuren viser også SWIFT-betalinger og andre store betalinger, både for kunder og interbanktransaksjoner.

skjer ett oppgjør av verdipapirdelen og ett oppgjør av pengedelen daglig.

Banker som deltar i verdipapiroppgjøret, kan benytte den generelle låneadgangen mot sikkerhet i Norges Bank. Meglerforetak som ikke er bank, har egen oppgjørskonto i Norges Bank, men de har ikke låneadgang. Meglerforetakene som deltar i oppgjøret, må derfor stille bankgaranti for oppgjøret i Norges Bank.

NOS er oppgjørssentral for alle handler i opsjoner og terminer både på Oslo Børs og over the counter (OTC-markedet) og for verdipapirlån som ikke er notert på Oslo Børs. NOS er sentral motpart i oppgjøret mellom meglerne, det vil si at NOS går inn som mellommann mellom kjøper og selger på meglernivå. NOS er også garantist i tilfelle mislighold fra sluttkunde og oppgjørsmedlem.

4 | Transaksjoner og omsetning i betalingsformidlingen

Norges Bank har samlet statistikk om viktige utviklings-trekk i betalingsformidlingen siden 1987. Hovedtrekkene i utviklingen er omtalt i dette kapitlet, mens mer detaljerte opplysninger finnes i tabellene i statistikkvedlegget.

Hovedbildet i år er fortsatt økning i antallet og andelen av elektroniske betalingstransaksjoner, samtidig som både antallet og andelen blankettbaserte betalingstransaksjoner faller (figur 4.1). Antallet betalinger over PC/Internett er fordoblet fra 1999 til 2000, mens veksten i telefoniske overføringer har stoppet opp. Antallet giroer sendt per brev falt samtidig for første gang.

4.1 Utvikling i kontantsystemet

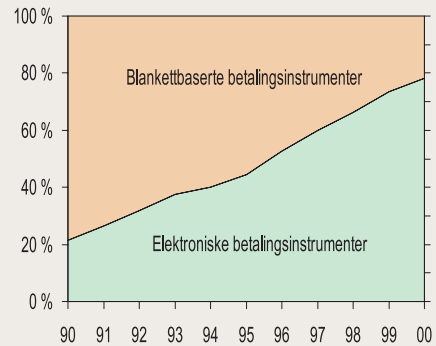
Sedler og mynt brukes til å gjennomføre betalingstransaksjoner og til å oppbevare formue. Norges Bank utsteder sedler og mynt i det omfang som er nødvendig for å dekke etterspørselen, og for å erstatte de sedlene som trekkes tilbake og destrueres på grunn av slitasje. Utviklingen i utestående beholdning av sedler og mynt er dermed den beste indikatoren på hvor stor etterspørselen etter kontanter er i det norske samfunnet.

Det er rimelig å anta at etterspørselen etter sedler og mynt har sammenheng med den økonomiske utviklingen generelt og spesielt med utviklingen i privat konsum og inflasjons- og renteutviklingen. Videre kan etterspørselen etter kontanter være relatert til gebyrer og andre kostnader knyttet til anskaffelse av kontanter og til kostnader knyttet til bruk av konkurrerende betalingsmidler. Endringer i publikums betalingspreferanser, nye betalingsløsninger og andre teknologiske endringer i betalingssystemet kan også påvirke etterspørselen etter kontanter. Alle de ovennevnte faktorene til sammen kan forklare utviklingen i kontantbeholdningen og hvordan kontantene brukes i forhold til kontopenger.

Sedler og mynt

Verdien av kontanter i omløp har økt stort sett hvert år på 1980- og 1990-tallet, men økningen synes å ha flatet ut etter 1998. Verdien av kontantbeholdningen gikk svakt ned i 2000, slik at det i gjennomsnitt var 43,6 milliarder kroner i sedler og mynt i omløp, det samme som i 1998. I 2000 var 92 prosent av verdien sedler og 8 prosent mynt (figur 4.2). Verdien av kontantbeholdningen i 2000 var om lag 50 prosent høyere enn i 1990. Hver nordmann holdt i gjennomsnitt 9 700 kroner i kontanter i 2000, sammenlignet med 9 850 kroner året før og 7 000 kroner i 1990 (tabell 4.1). I faste 1990-kroner holdt hver nordmann i gjennomsnitt nesten 700 kroner mer i kontanter i 2000 enn i 1990. Realøkningen i kontantbeholdningen på 1990-tallet kom etter et relativt stort fall i realverdien av kontantbeholdningen gjennom hele 1980-tallet. Nivået på

Figur 4.1 Bruk av manuelle og elektroniske betalingsinstrumenter 1990-2000. Transaksjoner i prosent

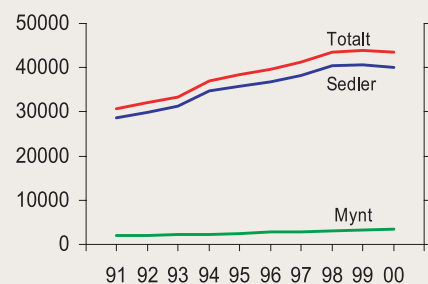

Kilde: Norges Bank

Faktorer som kan forklare etterspørselen etter kontanter

- Renter på kontopenger
- Inflasjon (verdiforringelse)
- Transaksjonsbehovet
- Kostnader knyttet til anskaffelse av kontanter
- Kostnader knyttet til bruk av andre betalingsinstrumenter
- Tekniske endringer i infrastrukturen

Figur 4.2 Kontantomløpet 1991-99. Årsgjennomsnitt i millioner kroner

Kilde: Norges Bank

Tabell 4.1 Nøkkeltall for kontantbeholdningen.

	1990	1995	1999	2000	1990-2000 % endring
Kontantbeholdning (mrd. kroner)	29,7	38,4	43,8	43,6	47
Kontantbeholdning i faste 1990-kroner (mrd. kroner)	29,7	34,1	35,9	34,6	16
Kontantbeholdning per innbygger (kroner)	7 016	8 821	9 861	9 675	38
Kontantbeholdning per innbygger i faste 1990-kroner	7 016	7 838	8 068	7 679	9
Nominell innskuddsrente, bankene*	8,9%	4,0%	4,4%	5,8%	
Konsumprisindeks, årlig endring	4,1%	2,4%	2,3%	3,1%	

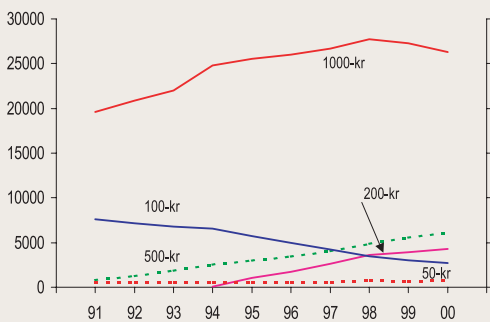
*Nominell rente av bankinnskudd i alt (ordinære vilkår og særvilkår) per 31. desember

Kilde: Norges Bank, SSB

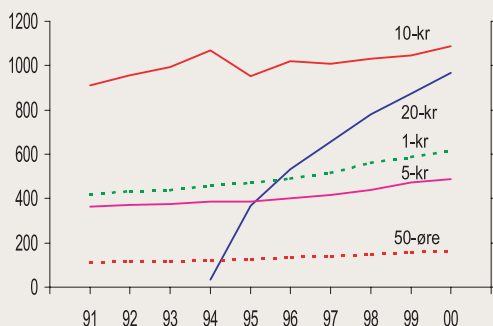
Tabell 4.2 Kontantbeholdning i forhold til noen sentrale makroøkonomiske størrelser.

	1990	1995	1999	2000	1990-2000 % endring
Kontantbeholdning (mrd. kroner)	29,7	38,4	43,8	43,6	47
BNP for Fastlands-Norge (mrd. kroner)	609	790	998	1 054	73
Kontantbeholdning i %	4,9	4,9	4,4	4,1	
Privat konsum i Norge (mrd. kroner)	336	435	548	578	72
Kontantbeholdning i %	8,8	8,8	8,0	7,5	
Pengemengde (M1) (mrd. kroner)		212	316	363	
Kontantbeholdning i %		18,1	13,9	12,0	

Kilde: Norges Bank, SSB

Figur 4.3 Seddelomløpets sammensetning 1991-2000. Årsgjennomsnitt i millioner kroner

Kilde: Norges Bank

Figur 4.4 Skillemyntomløpets sammensetning 1991-2000. Årsgjennomsnitt i millioner kroner.

Kilde: Norges Bank

innskuddsrentene i bankene var lavt i perioden 1993-1998 for så å stige til et noe høyere nivå sommeren 1998. Alternativkostnaden ved å holde kontanter økte dermed i 1998. Verdien av kontantbeholdningen har gjennom siste halvdel av 90-tallet økt betydelig mindre enn BNP for Fastlands-Norge, privat konsum og pengemengden (det vil si summen av kontanter i omløp og innskudd på transaksjonskonti i norske banker og i filialer av utenlandske banker i Norge) (Se tabell 4.2). Fallet i kontantbeholdningen i forhold til privat konsum kan tyde på at kontanter benyttes mindre til transaksjonsformål. På dette området kan de ha tapt markedsandeler til kontopenger. Kontantenes andel av pengemengden har også falt, fra 15 prosent i 1995 til 12 prosent i 2000. Høyere alternativkostnader, som følger av et høyere nivå på innskuddsrentene de siste tre årene kombinert med veksten i bruk av konkurrerende betalingsmidler, i hovedsak betalingskort (se avsnitt 4.2), kan forklare utflatingen i kontantbeholdningen etter 1998.

De ulike valørenes andel av verdien av sedler i omløp har endret seg betydelig i perioden 1991-2000 (figur 4.3). Tydeligst er nedgangen for 100-kronesedler og økningen for valørene 500 kroner og 200 kroner. Verdien av 100-kronesedler i omløp er mer enn halvert på ti år. 200-kronesedden ble introdusert i 1994, og i 2000 var gjennomsnittsverdien av 200-kronesedler i omløp 4,3 milliarder kroner. Gjennomsnittsverdien av 500-kronesedler i omløp økte fra vel 800 millioner kroner i 1991 til 6,1 milliarder kroner i 2000. Norges Bank har stimulert til økt bruk av 200- og 500-kronesedler i minibanker framfor 100-kronesedler for å redusere antall sedler som må til for å dekke etterspørselen etter kontanter. 50-kronesedler utgjør en liten, men stabil andel av seddelbeholdningen, med 1,8 prosent i 2000. 1000-kronesedlene står for den høyeste andelen av seddelbeholdningen regnet i verdi, selv om denne andelen har falt fra 69 prosent i 1998 til 66 prosent i 2000. Den høye andelen av 1000-kronesedler har nok sammenheng med at denne valøren brukes til verdioppbevaring og til transaksjoner i den uregistrerte delen i økonomien.

Verdien av mynt i omløp har økt jevnt hvert år de siste 20 årene. Årsgjennomsnittet for verdien av mynt i sirkulasjon var knapt 3,5 milliarder kroner i 2000, en økning på 5,5 prosent i forhold til 1999. Det er hovedsakelig 20-kronemynten som ble introdusert i 1994, som har bidratt til at myntomløpet har økt (figur 4.4).

Anskaffelse av kontanter

For første gang viser Norges Bank i år en nær komplett statistikk over antallet kontantuttak og verdien av disse i Norge. I 2000 ble det registrert om lag 237 millioner kontantuttak fordelt på kontantuttak i skranke, minibanker og betalingsterminaler ved varekjøp. Kontantuttak ved varekjøp er blitt en viktig kanal for anskaffelse av kontanter (figur 4.5) og står for 43 prosent av alle kontantuttak i Norge. 2000 er det første året at antallet minibankuttak ikke økte fra året før. Det er registrert 106 millioner minibankuttak, og disse utgjør 45 prosent av alle

kontantuttak i 2000. I underkant av 28 millioner kontantuttak foregikk over skranke, fordelt med 56 prosent i forretningsbankenes filialer og 44 prosent av uttakene i sparebankenes filialer. Det er betydelig usikkerhet knyttet til statistikken over kontantuttak før 2000.

I 2000 var verdien av kontantuttakene i Norge 264 milliarder kroner (figur 4.6). Til sammenligning var det private konsumet i Norge i 2000 om lag 580 milliarder kroner. Hele 121 milliarder kroner ble tatt ut i skranke i bankfilialene, hvorav 60 prosent i forretningsbankene og 40 prosent i sparebankene. Verdien av minibankuttakene var 106 milliarder kroner i 2000, av dette ble 46 prosent tatt ut i forretningsbankenes og 54 prosent i sparebankenes minibanker. Verdien av kontantuttakene ved varekjøp var 37,1 milliarder kroner i 2000.

De tre kanalene for kontantuttak i Norge synes å dekke ulike behov hos publikum. Kontantuttak ved varekjøp benyttes for uttak av små beløp som dekker publikums behov for kontanter til mindre transaksjoner. Gjennomsnittsverdien for denne type uttak var 360 kroner i 2000. Kontantuttak i minibanker benyttes til uttak av større beløp som kan dekke publikums behov for kontanter til transaksjonsformål over flere dager. Gjennomsnittsverdien for minibankuttak i 2000 var om lag 1 000 kroner. Kontantuttak i skranke benyttes sjeldnere, og for uttak av store beløp. Gjennomsnittsverdien av kontantuttak i skranke i 2000 var vel 4 300 kroner.

Antall kontantuttak i skranke er halvert siden 1996, mens gjennomsnittsverdien av disse uttakene øker svakt. Etter våre anslag var den samlede verdien av kontantuttak over skranke i 2000 omtrent 40 prosent lavere enn i 1996. Antallet uttak i minibanker økte svakt i perioden 1996-2000. Verdien av minibankuttak synes å øke i tråd med veksten i det private forbruket, og i 2000 var verdien om lag 25 prosent høyere enn i 1996. Antallet kontantuttak ved varekjøp var ubetydelig i 1996. I 2000 er antall kontantuttak ved varekjøp omtrent like stort som antall uttak i minibanker. Sett under ett viser våre beregninger at antall kontantuttak økte raskt i perioden 1996-2000, men at den samlede verdien av disse kontantuttakene ikke er vesentlig endret i perioden.

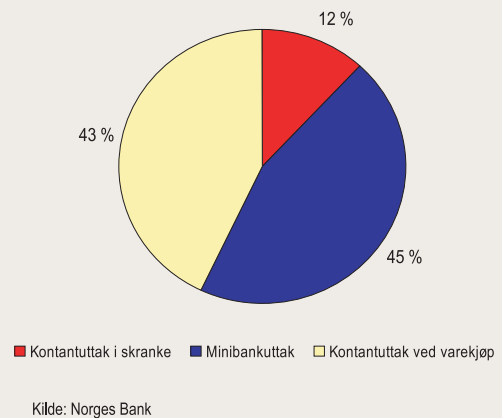
Nordmenns bruk av de tre ulike kanaler for kontantuttak har endret seg de siste fem årene. Publikum har mye lavere kostnader ved uttak av kontanter i butikkenes betalingsterminaler sett i forhold til gebyrene ved minibankuttak og tids- og reisekostnadene knyttet til uttak over skranke. Dette kan nok i stor grad forklare publikums endring av vaner i favør av hyppigere uttak av lavere beløp ved varekjøp.

4.2 Bruk av kontopenger

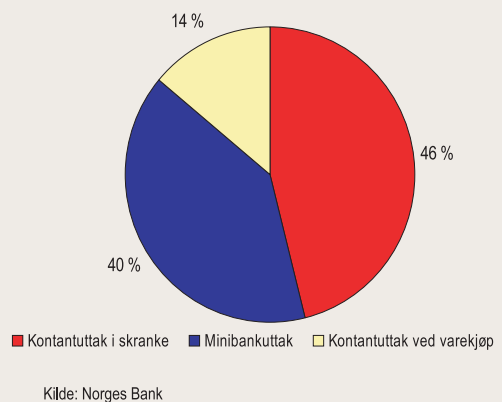
Giro

Girobetalinger står for 95 prosent av det totale beløpet som går gjennom betalingsformidlingen, det vil si 5 284 milliarder kroner. 48 prosent av alle ikke-kontante betalinger utføres med giro. 2000 er det første året betalingskort benyttes hyppigere enn giro.

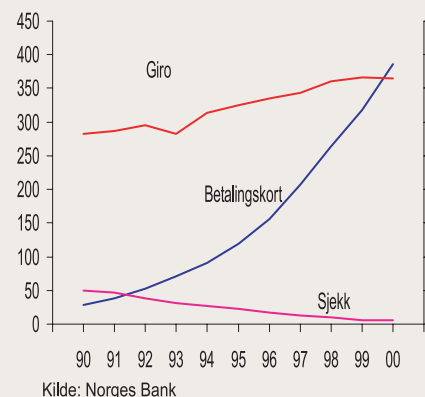
Figur 4.5 Kontantuttak i Norge i 2000. Antall uttak fordelt på tre kanaler. Samlet antall i 2000 : 236,7 millioner uttak

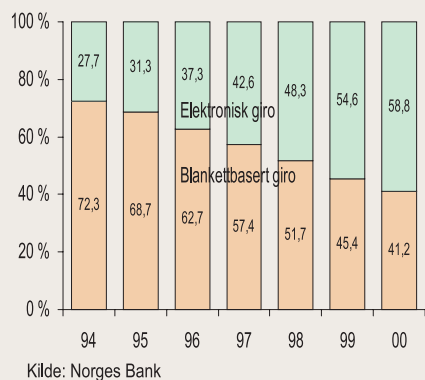
Figur 4.6 Kontantuttak i Norge i 2000. Omsetningstall fordelt på tre kanaler. Samlet verdi i 2000: 264,2 milliarder kroner.

Figur 4.7 Betalingsinstrumenter 1990-2000. Millioner transaksjoner

Figur 4.8 Girotjenester 1994-2000.
Transaksjoner i prosentandeler.

Overgangen fra blankettbaserte til elektroniske tjenester er en flerårig trend som ble videreført i 2000. Bruken av blankettbasert giro har falt de siste årene, og denne tendensen ble forsterket fra 1999 til 2000. Årsaken antas å være at både publikum og bankene oppfatter de elektroniske løsningene som raskere, enklere å bruke og rimeligere enn de blankettbaserte tjenestene. Vi ser av figur 4.8 at andelen elektroniske girobetalinger har økt kontinuerlig. I 2000 nådde denne andelen 59 prosent. Overgangen fører til økt effektivitet i betalingsformidlingen.

De elektroniske girotjenestene er bruk av terminaler i bedrifter, institusjoner og husholdninger, samt telefon og avtaler om direkte debiteringer (Avtalegiro mv). Antallet betalinger med elektronisk giro økte med 5 prosent til 213 millioner transaksjoner. Verdien økte 9 prosent til 4 409 milliarder kroner fra 1999 til 2000. Dette beløpet tilsvarer 3,1 ganger bruttonasjonalproduktet.

Den mest påfallende utviklingen i 2000 er økningen i antall betalinger ved bruk av PC/internett. Girobetalinger over Internett har nå for første gang et større volum enn telefoniske overførslar og direkte debiteringer. Antallet slike betalinger ble mer enn fordoblet fra 1999, til 34,6 millioner betalinger i 2000. Veksten forventes videreført neste år, ettersom det har kommet til om lag 400 000 nye brukere av nettbank i 2000. Samtidig vil e-faktura lanseres i 2001, noe som sannsynligvis vil øke veksttakten ytterligere. Gjennom-

Boks 4.1 Bruk av nettbank i Norge

I løpet av 2000 har mange norske internettbrukere tatt i bruk nettbank. Det er om lag to millioner nordmenn som bruker Internett minst en gang i måneden og halvparten av disse bruker Internett hver dag. Det er de yngste som bruker Internett mest aktivt, og bruken faller med økende alder.

Om lag halvparten av internettbrukerne benytter nettbanktjenester, og det er bare informasjonsinnhenting som er mer populært på nettet. Internettbrukere under 18 år har vanligvis ikke nettbankavtale, trolig fordi de har lav etterspørsel etter banktjenester. I aldersgruppen 20-39 år har nesten halvparten av internettbrukerne nettbankavtale. Andelen nettbankbrukere faller med økende alder, samtidig som nettbankbrukere mellom 40 og 59 år er de mest aktive brukerne.

Bankene har fokusert på antallet registrerte nettbankavtaler når de skal beskrive utviklingen. Det var noe over 950 000 slike avtaler i Norge i februar 2001, ifølge BBS. Det er litt flere som oppgir at de bruker nettbank (om lag 1 million) enn antallet registrerte avtaler i februar 2001. Forklaringen er at det i enkelte husholdninger kan være flere brukere per avtale. Antallet brukere har økt fra om lag

600 000 i februar 2000 til en million i februar i år. Det er forventet at veksttakten kommer til å avta i 2001, fordi så mange allerede har tatt i bruk nettbanken. Unge menn med høy utdanning og høy inntekt har vært raskest til å ta i bruk nettbank. Det siste halve året har imidlertid flere kvinner enn menn tatt i bruk nettbank, slik at det etter hvert vil kunne bli jevn fordeling mellom kjønnene.

De fleste oppretter nettbankavtale med sin hovedbankforbindelse. Likevel viser det seg at nettbankkunder er mindre lojale enn andre kunder, spesielt pris oppgis til å være en viktig faktor i vurderingen av kundeforholdet.

Nettbanken benyttes for det meste til rutinepregede oppgaver innen betalingsformidling, som betaling av regninger, kontoinformasjon og overføring mellom egne konti. Tjenester relatert til lån, forsikring og annet benyttes sjeldnere. Det viser seg også at nettbanken ikke benyttes som eneste kontakt med banken. Kundene ønsker å benytte filialen i forbindelse med mer kompliserte tjenester, som lån og forsikring.

Kilde: Sparebankforeningen i Norge, MMI, BBS

snittsverdien av hver enkelt giro betalt over PC/Internett er 2 700 kroner, lavere enn den enkelte direkte debitering, men høyere enn gjennomsnittsverdien av hver enkelt telefongiro. PC/Internett benyttes således til å betale middels store regninger. Det er også en del små bedrifter som benytter PC/Internett, ettersom det er en rimelig og enkel løsning sammenlignet med betalinger via terminal.

Veksten i telefonisk overføring av penger ser ut til å ha stoppet opp. Veksten på 2 prosent fra 1999 til 2000, til 28,8 millioner transaksjoner står i sterk kontrast til året før, da veksten var på 55 prosent. Bankene leverer avtaler som inkluderer både telefonisk overførsel og muligheten for PC/internettbetaling av regninger. Stadig flere brukere får derfor valget mellom disse tjenestene og ser ut til å foretrekke PC/internettjenester framfor telefongirotjenester. Telefonisk overførsel blir sjeldnere brukt og for mindre beløp enn noen av de andre elektroniske gireringstjenestene. Gjennomsnittsbeløpet er fallende, og var på 1 825 kroner i 2000.

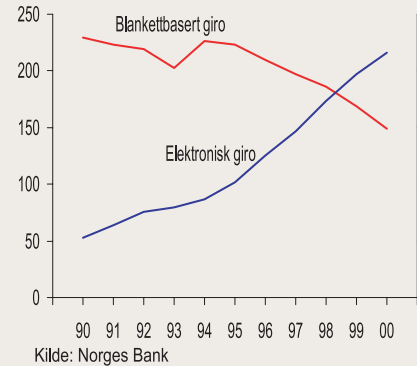
Direkte debiteringer utgjør ikke lenger den største andelen av husholdningenes elektroniske girobetalinger. Antallet falt med drøyt 3 prosent fra 1999 til 2000, til 29 millioner transaksjoner. Giroene som betales med slike avtaler har relativt høyt og økende gjennomsnittsbeløp. Dette er spesielt for Norge, i andre land benyttes direkte debiteringer til å betale små regninger. I 2000 var gjennomsnittsbeløpet 6 970 kroner, mens det i 1999 var 5 455 kroner.

Betalinger over terminal utgjør den største andelen av elektroniske betalinger. Over halvparten av de elektroniske transaksjonene, eller 120 millioner transaksjoner er sendt fra bedriftenes terminaler. Betalingene med terminal står for 92 prosent av verdien av elektroniske transaksjoner i 2000. Slike terminaler kommuniserer på faste, lukkede kommunikasjonslinjer og har høye faste kostnader. Dermed er det i hovedsak store og mellomstore bedrifter som benytter denne måten å gjennomføre transaksjoner på. Lukkede kommunikasjonslinjer betyr at linjene er kryptert, at det er nødvendig med en egen avtale for å benytte dem, og at det brukes et eget teknisk grensesnitt som må installeres spesielt hos den enkelte bruker og hos banken. Et åpent system er et system «alle» har adgang til, som for eksempel Internett eller telefonsystemet. Gjennomsnittsbeløpene på bedriftenes terminaler økte 15 prosent til 33 745 kroner per transaksjon i 2000.

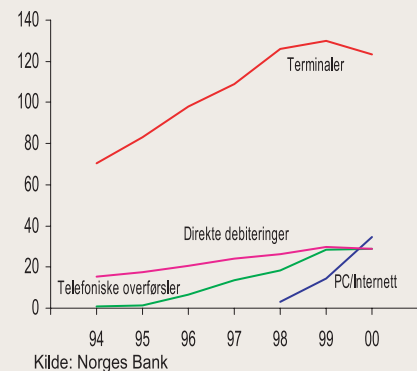
Omsetningen ved elektroniske girobetalinger har økt fra 4 057 milliarder kroner i 1999 til 4 409 milliarder kroner i 2000. Det er betalinger over PC/Internett som vokser raskest, med 135 prosent, men det er også høy vekst i omsetningen på terminaler med 24 prosent. Blant de elektroniske girotjenestene ble omsetningen kun redusert for telefoniske overførslar.

De blankettbaserte girotjenestene er giro innsendt per brev og giro innlevert på ekspedisjonsstedet (i banken/posten). I 1999 var 45 prosent av girotransaksjonene blankettbasert, andelen falt til 41 prosent i 2000. Bankenes prising av denne tjenesten er den primære årsakene til denne trenden, men utviklingen av brukervennlige elektroniske girotjenester har også bidratt. På noe sikt kan internettbetalinger antakelig ta over en stor del av betalingene som fortsatt utføres med blankett.

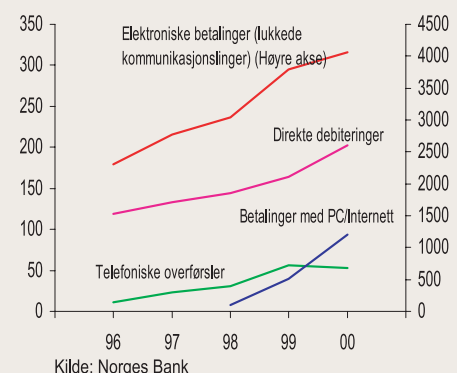
Figur 4.9 Giro, manuell og elektronisk 1990-2000. Millioner transaksjoner.

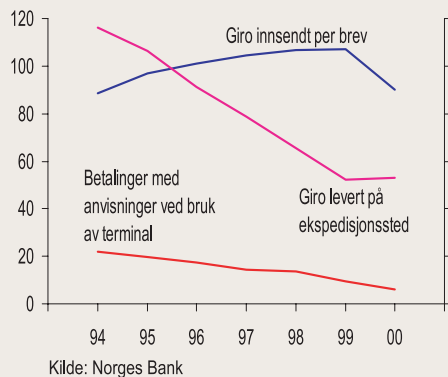
Figur 4.10 Bruk av elektroniske girotjenester 1994-2000. Millioner transaksjoner

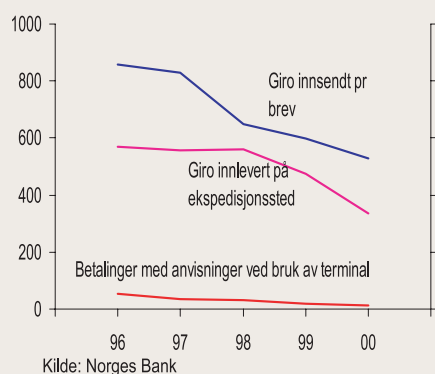
Figur 4.11 Bruk av elektroniske girotjenester 1996-2000. Milliarder kroner

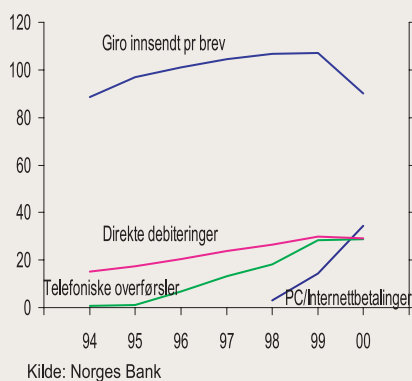
Figur 4.12 Bruk av blankettbaserte girotjenester 1994-2000. Millioner transaksjoner

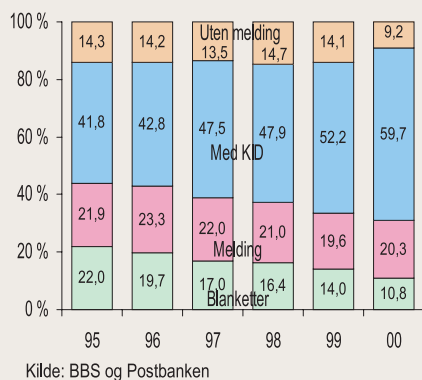
Figur 4.13 Bruk av blankettbaserte girotjenester 1996-2000. Milliarder kroner

Figur 4.14 Bruk av "hjemmebanktjenester" 1994-2000. Millioner transaksjoner

Figur 4.15 Girotjenester 1995-2000. Mottak av giro. Transaksjoner i prosentandeler.

Antallet giro innsendt per brev er redusert med 16 prosent fra 1999 til 2000. Dette er det første året med fallende volum siden bankene også introduserte denne tjenesten 1992. Denne tjenesten regnes som en effektiv blankettbasert løsning, men er regnet som mindre effektiv enn elektroniske løsninger. For brukerne har brevgiro vært en god løsning, men den teknologiske utviklingen har gitt brukerne et annet alternativ. I 1999 ble syv brevgirobetalinger gjennomført for hver PC/internettbetaling. I 2000 har 2,5 brevgirobetalinger funnet sted for hver PC/internettbetaling. Veksten i PC/internettbetalinger er så rask at dette forholdet om kort tid kan nå 1:1.

Blankettgiroer innlevert på ekspedisjonssted fordeler seg på kontante innbetalinger og kontobelastninger. Av disse falt kontante innbetalinger raskest, med 11 prosent færre innleverte giroer i 2000 enn i 1999. Kontobelastningene talte 8 prosent færre i 2000 enn i 1999.

Betalinger med anvisninger ved bruk av terminal falt med en tredel fra 1999 til 2000. Dermed utgjør disse bare 4 prosent av blankettbaserte girobetalinger, og 1 prosent av omsetningen.

Omsetningen av alle de blankettbaserte girotjenestene ble redusert fra 1999 til 2000. Totalt var fallet på 20 prosent, til 875 milliarder kroner. Betalinger med anvisninger ved bruk av terminal hadde det største fallet i gruppen med 37 prosent. Omsetningen for brevgiro falt med 12 prosent til 527 milliarder kroner. Omsetningen for giroer innlevert på ekspedisjonsstedet falt noe langsommere, med 8 prosent.

Figur 4.15 viser hvordan betalinger ble mottatt i 2000, fordelt etter ulikt meldingsformat. Figuren viser kun et utsnitt av betalingene (de som ble registrert hos BBS og Postbanken). Betalinger til mottakere uten konto, eller der betaler ikke kjenner mottakers kontonummer mottas på papir som blanketter (en slik blankett er en giro til utbetaling, altså et verdipapir på linje med en sjekk). Når betaleren kjenner mottakers kontonummer, mottas betalingene elektronisk, enten med meldinger i posten (meldinger er skriftlig beskjed på papirkopi av blankett om at betalingen er gjennomført), uten melding eller med kundeidentifikasjon (KID).

Det er i denne sammenheng verdt å merke seg at betalingen er gjennomført når beløpet befinner seg på mottakerens konto, uavhengig av om og når mottakeren får bekreftelsen/meldingen. BBS sender ut bekreftelsen/meldingen etter at begge kontoer er oppdatert, det vil si etter at betalingen er gjennomført. For betalinger utført med KID er denne bekreftelsen som oftest på papir. For betalinger med melding er bekreftelsen alltid på papir.

Det at en betaling kan leveres på blankett (for eksempel med brevgiro eller over skranke) og senere mottas elektronisk, medfører at det er flere giroer som mottas elektronisk enn antallet elektroniske giroer som innleveres. 90 prosent av giroene ble mottatt elektronisk, mens bare 59 prosent ble levert elektronisk i 2000. Ut fra hensynet til effektivitet i betalingsformidlingen er det ønskelig at så stor andel av girobetalingene som mulig blir utført (og mottatt) elektronisk.

Betalingskort

Betalingskort er for første gang det mest populære betalingsinstrumentet i Norge. Det ble gjennomført 385 millioner vare- og tjenestekjøp med betalingskort i 2000, over 50 prosent av alle ikke-kontante betalinger i Norge. Verdien av disse transaksjonene beløp seg til 167,5 milliarder kroner, eller om lag 12 prosent av bruttonasjonalproduktet.

Det som særpreger bruken av betalingskort i Norge, er den store overvekten av betalinger med debetkort. Andelen kredittkort i omløp er 28 prosent av totalt antall kort. Publikum benytter allikevel relativt sjelden kreditt. Ni av ti korttransaksjoner totalt i Norge i 2000 utføres med debetkort, en andel som har vært stabil i flere år.⁸ Figur 4.16 viser antall transaksjoner med betalingskort (både varekjøp og minibankuttak) inndelt i tre grupper: kredittkort, faktureringskort og debetkort (se avsnitt 3.3 for nærmere omtale). Omsetningen for disse gruppene (figur 4.17) følger det samme mønsteret, men gjennomsnittsbetøpet er større for kredittkorttransaksjonene enn for debetkorttransaksjonene.

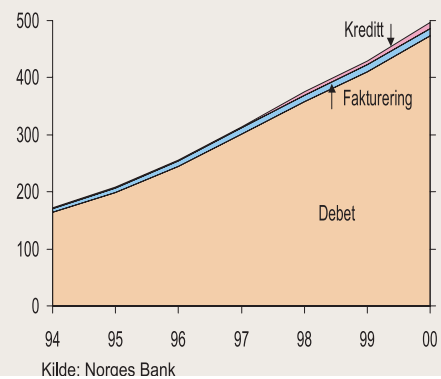
Et annet hovedskille går mellom bruken av betalingskort med elektronisk belastning og betalingskort med manuell belastning av kontoen. Elektronisk belastning krever en terminal som kan etterprøve at kortet ikke er sperret, og for debetkort, også at det er dekning på konto. Dette er EFTPOS-terminaler og minibanker. Mer enn ni av ti betalinger med kort ble foretatt elektronisk i 2000. De to siste årene har andelen betalinger med betalingskort som belastes manuelt, vært relativt stabil på 7-9 prosent.

Et annet interessant aspekt ved betalingskortene er bruken fordelt etter utsteder. Bankkortene står for hoveddelen av transaksjonene i Norge, med 89 prosent i 2000. Bare 0,5 prosent av transaksjonene er generert av innenlandske kredittkort, mens betalingskort utstedt av eller i samarbeid med internasjonale kortselskaper står for de resterende 10,5 prosent.

Bruken av betalingskortene faller i to hovedgrupper: varekjøp og kontantuttak. Kontantuttak er omtalt i avsnitt 4.1. Varekjøp står for flest transaksjoner i 2000, 386 millioner av totalt 496 millioner transaksjoner. Dette innebærer en vekst i antall varekjøptransaksjoner på 21 prosent fra 1999. Betaling av varekjøp skjer hovedsakelig i EFTPOS-terminaler, men også ved manuelle belastninger (ved bruk av «strykejern»). Bruk av bankkort dominerer også varekjøpene, med 88 prosent av transaksjonene. Gjennomsnittsbetøpet for varekjøp med bankkort var 380 kroner i 2000. De andre betalingskortene er utstedt av et fåtall utstedere. I Norge utsteder kortselskaper og banker betalingskort fra fire internasjonale selskaper: VISA, Europay, American Express og Diners Club (figur 4.19). Innenlandske kredittkort utstedes i hovedsak av tre aktører, GE Kapital Finans AS, DnB Kort AS og Gjensidige NOR. De innenlandske aktørene står for en liten og synkende andel av transaksjonene. Gjennomsnittsbetøpet for varekjøp med internasjonale betalingskort og nasjonale kredittkort er mye høyere enn for bankkort, med henholdsvis 800 og 3 670 kroner i 2000.

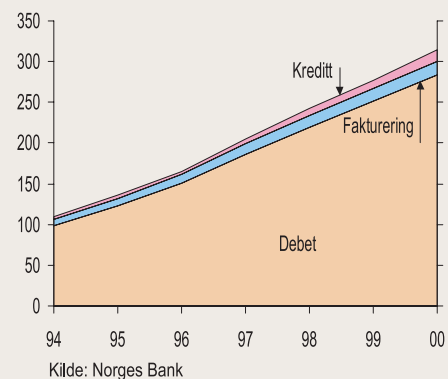
⁸ Det kan imidlertid være innvilget kreditt på den kontoen som debetkortet er knyttet til.

Figur 4.16 Betalingskort 1991-2000. Millioner transaksjoner etter transaksjonstype. Varekjøp og kontantuttak.

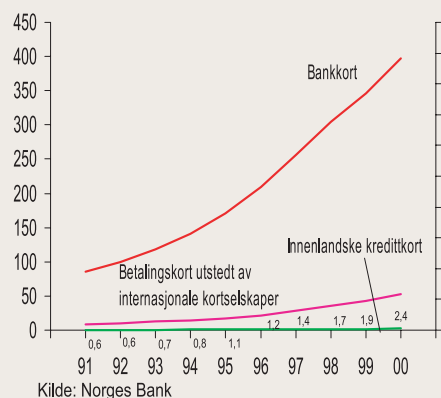
Kilde: Norges Bank

Figur 4.17 Betalingskort 1991-2000. Milliarder kroner etter transaksjonstype. Varekjøp og kontantuttak.

Kilde: Norges Bank

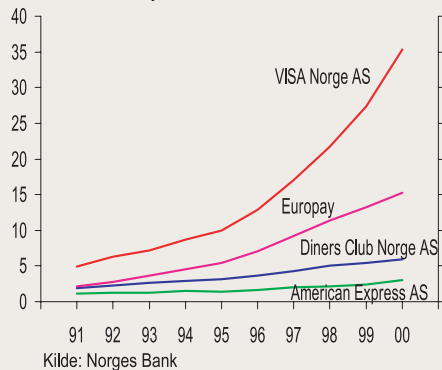
Figur 4.18 Bruk av norske betalingskort 1991-2000. Varekjøp. Millioner transaksjoner

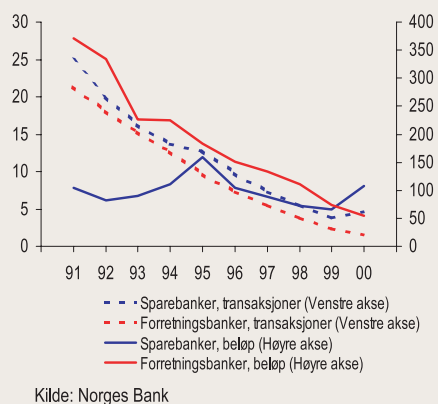
Kilde: Norges Bank

Oljeselskapenes kort regnes ikke som et betalingskort på linje med bankkort, kredittkort utstedt av innenlandske kortselskaper eller betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper. Årsaken til dette er at kortene ikke kan benyttes andre steder enn på oljeselskapenes egne bensinstasjoner. Dette utgjør et lukket system, i motsetning til betalingskortene, som kan benyttes i alle slags terminaler i alle typer forretninger.

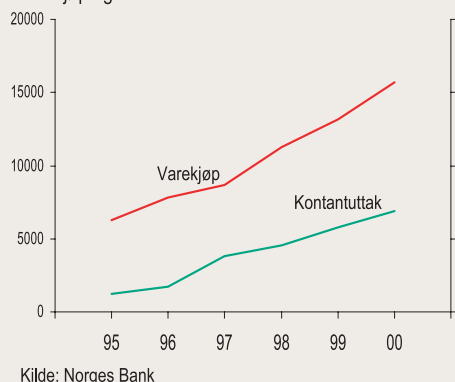
Figur 4.19 Bruk av betalingskort utstedt av internasjonale kortselskap 1991-2000. Millioner transaksjoner

Figur 4.20 Bruk av sjekk 1991-2000. Millioner transaksjoner og milliarder kroner

Figur 4.21 Norske korttransaksjoner i utlandet fordelt på varekjøp og kontantuttak. Antall i 1000. 1995-2000

Fra 1999 til 2000 har omsetningen ved bruk av betalingskort økt med 14 prosent, til totalt 314,6 milliarder kroner. Bankkortene dominerer med 89 prosent av omsetningen, en svak nedgang fra året før, da andelen var 90 prosent. Det var i første rekke betalingskort utstedt av internasjonale selskaper som økte sin relative andel av omsetningen, mens innenlandske kredittkort økte omsetningsandelen marginalt. Omsetningsøkningen er hovedsakelig forårsaket av nordmenns økte kortbruk, utlendingers kortbruk i Norge er redusert i 2000.

Sjekk

Bruken av sjekk er redusert til bare 0,8 prosent av det totale antall betalingstransaksjoner i 2000, og antallet sjekker falt med 1,6 prosent fra 1999. Nedgangen i bruk av sjekk synes derved å ha flatet ut etter en årrekke med rask nedgang i bruken av dette instrumentet. De få transaksjonene som gjennomføres med sjekk, har sannsynligvis høy nytteverdi for betaleren og betalingsmottakeren, tatt i betraktning den betydelige kostnaden det er å gjennomføre en betaling med sjekk sammenlignet med andre betalingsinstrumenter. Disse transaksjonene er i hovedsak knyttet til privatpersoners betaling av store beløp samt enkelte bedrifters store transaksjoner. Dette vises også ved at sjekkene i gjennomsnitt skrives ut på relativt høye beløp. I 2000 var gjennomsnittet på 26 242 kroner, en økning på 4 192 kroner fra året før. Det vil sannsynligvis gå flere år før disse transaksjonene kan erstattes fullstendig med andre betalingsinstrumenter, ettersom sjekkens fortrinn når det gjelder sikkerhet og garanti for oppgjør ved betaling ikke har noe direkte substitutt blant de andre betalingsinstrumentene for øyeblikket. Betalingskort, som har erstattet de fleste transaksjonene med sjekk, har som oftest beløpsgrense, noe som umuliggjør betaling av store beløp. Det er risiko forbundet med å ha med seg store beløp i kontanter, og dessuten er det lite praktisk å bære på store mengder sedler. Giro på sin side innebærer ikke oppgjør på stedet.

4.3 Internasjonal betalingsformidling

Privatpersoners grensekryssende betalinger til og fra Norge domineres av bruken av betalingskort i utlandet. Veksten i nordmenns bruk av betalingskort i utlandet antas å henge sammen med økt reisevirksomhet og økte muligheter for å bruke kort på de fleste reisemål. Samtidig bidrar grensehandelen sannsynligvis også til økt bruk av kort i utlandet. En liten andel av kortbruken over landegrensene kan også ha sammenheng med nordmenns handel i internettbutikker basert i andre land, der kort ofte benyttes som oppgjørsmåte.

Figur 4.21 viser at nordmenns bruk av betalingskort i utlandet har vokst med 19 prosent til knapt 22,6 millioner transaksjoner fra 1999 til 2000. Bruken av kort i utlandet har mer enn fordoblet seg de siste fem årene. Nesten hver tredje transaksjon i utlandet i 2000 var uttak av kontanter. Denne andelen har vært stabil siden 1997. Europeiske sparebanker

har opprettet et internasjonalt minibanknettverk (Eufiserv) som har vært operativt siden 1991. Det har vært jevn vekst i bruken av dette nettverket, og nordmenns bruk av Eufiserv økte med 17 prosent til 385 000 transaksjoner i 2000. Transaksjoner gjennom Eufiserv utgjør imidlertid bare 6 prosent av nordmenns kontantuttak med kort i utlandet.

Verdien av nordmenns korttransaksjoner i utlandet var knapt 23,3 milliarder kroner i 2000, en vekst på 20 prosent fra året før. Kontantuttak i utlandet står for 43 prosent av den samlede verdien av nordmenns bruk av betalingskort i utlandet. Det gjennomsnittlige beløpet ved hvert varekjøp var 850 kroner, mens et gjennomsnittlig kontantuttak var på 1 440 kroner.

Utlendingers bruk av kort i Norge er betydelig lavere, med drøyt 7,1 millioner transaksjoner i 2000, en vekst på bare 7 prosent fra året før (figur 4.22). Dette er den laveste veksten siden 1995. Knapt hver fjerde transaksjon i Norge med kort utstedt i utlandet, er kontantuttak. Utlendingene er relativt flitige brukere av Eufiserv, slik at en fjerdedel av utlendingenes kontantuttak i Norge i 2000 ble gjort gjennom Eufiserv. Antallet Eufiserv-transaksjoner falt imidlertid med fire prosent fra 1999, til 411 000 transaksjoner i 2000.

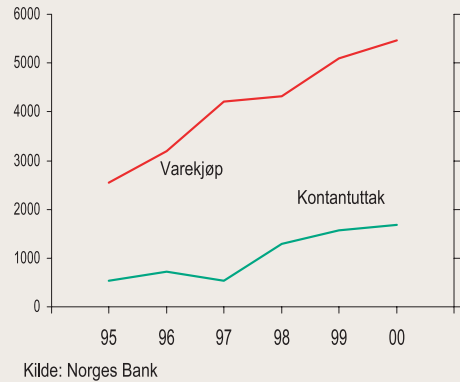
Den samlede verdien av utlendingers bruk av kort i Norge i 2000 var knapt 5,4 milliarder kroner, en liten reduksjon fra året før. Verdien av kontantuttakene utgjør 28 prosent av total kortbruk, en noe høyere andel enn andelen transaksjoner.

Antallet overføringer til utlandet med sjekk og giro har falt i flere år, og fra 1999 til 2000 falt antallet med 23 prosent til 456 000 overføringer. Eurogiro er den enkelttjenesten som benyttes til flest transaksjoner, med nesten en fjerdedel av overføringene, men også volumet av denne tjenesten falt med 23 prosent fra 1999 til 2000 (figur 4.23). Andre instrumenter til overføringer over landegrensene er valutasjekker og Money Gram.

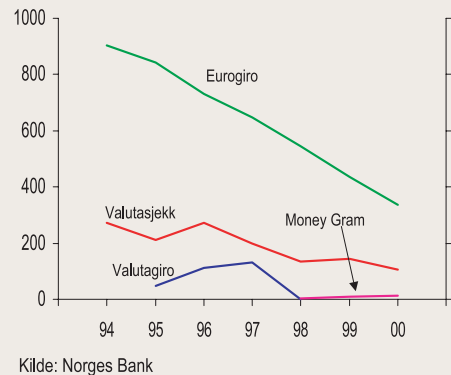
Antallet overføringer til Norge falt med nesten 30 prosent fra 1999 til 2000, det vil si et sterkere fall enn i antallet overføringer fra Norge. Valutasjekker er det mest brukte instrumentet for overføringer til Norge, med nesten 60 prosent av markedet i 2000. Antallet valutasjekker falt imidlertid med 38 prosent fra 1999 til 2000. Bruken av Eurogiro faller mindre enn valutasjekker, slik at Eurogiro har økt sin andel av overføringene til Norge fra 30 til 40 prosent fra 1999 til 2000.

SWIFT er det nettverket som benyttes mest til overførsler over landegrensene, både til interbanktransaksjoner og til kundebetalinger. Det gikk 9,2 millioner meldinger fra norske til utenlandske banker i 2000, en økning på 14 prosent fra året før. Om lag 80 prosent av disse meldingene er relatert til betalinger, men det kan gå to-tre meldinger for en betaling, slik at det er vanskelig å si noe sikkert om antallet betalinger ut fra antallet meldinger. Vi har heller ikke opplysninger om fordelingen av betalingstransaksjonene på kundetransaksjoner og interbanktransaksjoner. Norske banker mottok 6,9 millioner meldinger fra utenlandske banker i 2000, også dette en økning på 14 prosent fra året før. Globalt økte antallet meldinger med 20 prosent fra 1999 til 2000. Internasjonalt er om lag 60 prosent av alle meldinger relatert til betalinger.

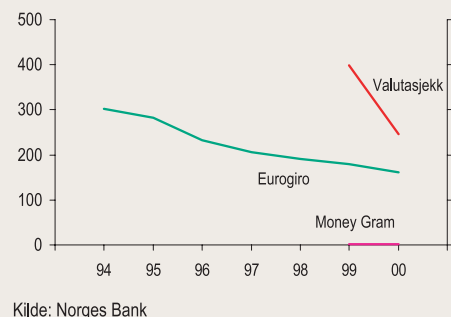
Figur 4.22 Utenlandske korttransaksjoner i Norge fordelt på varekjøp og kontantuttak. Antall i 1000. 1995-2000

Figur 4.23 Overføringer fra Norge. Antall i 1000. 1994-2000

Figur 4.24 Overføringer til Norge. Antall i 1000 1994-2000

5 | Priser og inntekter i betalingsformidlingen

Hvordan beregnes gjennomsnittsprisene

Gjennomsnittsprisene for hhv. sparebanker og forretningsbanker er beregnet ved å veie pris per transaksjon i den enkelte bank med den enkelte banks andel av innskudd på anfordring. Gjennomsnittspriser for alle bankene i undersøkelsen er beregnet ved å veie bankgruppens gjennomsnittspriser med deres markedsandeler målt etter antall transaksjoner.

Norges Bank har samlet inn statistikk om prisutviklingen i betalingsformidlingen siden 1989. I år har vi også innhentet opplysninger om omfanget av og størrelsen på en del etablerings- og årsavgifter for betalingstjenester. Dette gir et mer fullstendig bilde av kundenes kostnader ved ulike betalingstjenester.

Prisstatistikken omfatter 9 forretningsbanker og 18 sparebanker, som utgjør henholdsvis 91 og 71 prosent av bankgruppens markedsandeler målt etter innskudd på anfordring. Vi har inkludert en ny bank i utvalget for prisundersøkelsen 2001. Prisene for alle årene er stort sett innhentet ved årsskiftet. For å vise prisutviklingen over tid beregner Norges Bank hvert år gjennomsnittspriser på alle betalingstjenester. De fleste bankene har prisene på de aller fleste banktjenester, inklusive betalingstjenester, godt dokumentert på sine hjemmesider. Hvilke rabattordninger som tilbys ulike kundegrupper, er imidlertid ikke alltid så godt dokumentert.

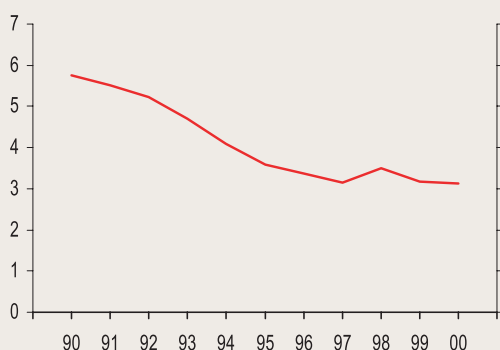
Langsiktig utvikling

Hovedbildet ved inngangen til 2001 er at de nominelle prisene på nesten alle betalingstjenester i gjennomsnitt har økt svakt fra året før. Årets økning avviker således ikke fra den langvarige tendensen. Prisene på betalingstjenester reflekterer i dag i større grad enn tidligere de reelle kostnadene bankene har i forbindelse med betalingsformidling. Økningen av gjennomsnittsprisene har delvis skjedd parallelt med en gradvis reduksjon av differansen mellom bankenes utlånsrente og innskuddsrente (rentemarginen) (figur 5.1).

Nyere forskning (Humphrey m.fl., 1998) viser at prisendringene har vært en medvirkende årsak til endringene av betalingsvanene i Norge. Fra å være enten kontant- eller blankettbaserte for ti år siden er mesteparten av transaksjonene i dag elektroniske (se også avsnitt 1.2 og kapittel 4). Samfunnsøkonomisk sett er dette en gunstig utvikling, siden samfunnet utnytter ressursene bedre ved overgang til betalingsløsninger som koster mindre å produsere og som gir større fleksibilitet og flere valgmuligheter for brukerne.

Til tross for økninger i gjennomsnittsprisene finner vi at publikum i gjennomsnitt betaler mindre per transaksjon i år enn for fem år siden. Ved å multiplisere gjennomsnittsprisene for de enkelte betalingstjenester med deres andel av det totale antallet transaksjoner i løpet av et år og summere dette for alle betalingstjenester, har vi konstruert en veiet gjennomsnittspris for betalingstransaksjoner i Norge (den blå linjen i figur 5.2). Denne veide gjennomsnittsprisen falt fra 4,55 kroner i 1994 til 4,03 kroner i 2000 etter å ha vært oppe i 5,14 kroner i 1995. Målt i 1994-års prisnivå betalte publikum i gjennomsnitt om lag én krone mindre per transaksjon i 2000 enn i 1994. Dette skyldes at

Figur 5.1: Utvikling i bankenes rentemargin (1) i Norge 1990 - 2000. Prosent.

1) Differansen mellom bankenes rentesats på utlån og bankenes rentesats på innskudd fra publikum per 31. desember

Kilde: Norges Bank

flere nordmenn i stadig større grad velger billige elektroniske betalingstjenester framfor kostbare papirbaserte løsninger. Veksten i bruken av betalingskort har spesielt bidratt til reduksjonen av gjennomsnittsprisene for alle transaksjoner under ett.

De fleste nordmenn betaler fremdeles sine regninger med giro. Vi har derfor brukt den samme beregningsmetoden for å finne den veide gjennomsnittsprisen for girotjenester alene (den røde linjen i figur 5.2). Gjennomsnittsprisen på girotjenester økte fra 5,55 kroner i 1994 til 6,81 kroner i 1995 og har deretter falt jevnt til 5,76 kroner i 2000. Årsaken til økningen er at enkelte papirbaserte girotjenester har blitt mye dyrere i perioden, og at publikums overgang til billigere girotjenester ikke har skjedd raskt nok til å redusere den veide gjennomsnittsprisen på girotjenester. Den inflasjonsjusterte gjennomsnittsprisen på girotjenester har likevel falt med om lag 50 øre siden 1994.

Fallet i gjennomsnittsprisen per transaksjon viser bare én side av samfunnets gevinster fra utviklingen av betalingssystemet. Flere måter å utføre betalingstjenestene på og stadig større innslag av selvbetjening har redusert kundenes behov for å oppsøke banken i åpningstiden, og således redusert tids- og reisekostnadene knyttet til betalingstjenestene. Minibanker og kontantuttak ved varekjøp har i tillegg gjort det enklere å ta ut penger, slik kundene nå kan ta ut mindre beløp oftere. Dette reduserer rentetapet ved å holde kontanter, og tapet dersom en skulle bli utsatt for tyveri. Utviklingen av betalingstjenestene har derfor samfunnsøkonomiske gevinster utover den synlige innsparingen gjennom lavere gebyrer for den enkelte.

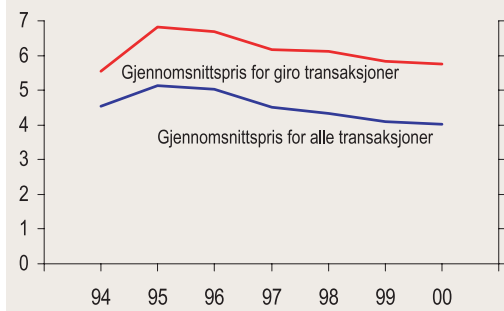
5.1 Prisene på kontantuttak

Per i dag er det ingen banker som belaster egne kunder med gebyrer ved uttak av kontanter over skranken. Uttak av kontanter i andre bankers filialer er også mulig i Norge, ifølge avtale om gjensidig adgang til belastning av konti, inngått mellom Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) og Sparebankenes Servicekontor. Slike uttak belastes med gebyrer opp til 50 kroner, og tjenesten er ikke mye brukt. Kontantuttak ved varekjøp (cash-back) belastes ikke med gebyrer ut over gebyret knyttet til selve varekjøpet.

Minibankuttak

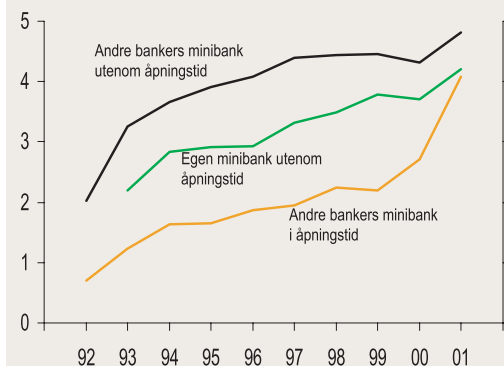
I de fleste banker i undersøkelsen avhenger prisen på minibankuttak av om uttaket skjer i egen eller andre bankers minibank, og av hvorvidt uttaket finner sted i eller utenom bankenes åpningstid. I egen banks minibank er uttak i åpningstiden i de fleste tilfeller gratis, mens uttak utenfor åpningstiden i gjennomsnitt belastes med et gebyr på 4,20 kroner. De to bankforeningene har inngått en avtale om interbankgebyrer for minibankuttak i andre bankers minibank. Dette gebyret er nå 4,50 kroner. Interbankgebyret betales av kortholderens bank til banken som eier mini-

Figur 5.2: Gjennomsnittspriser per transaksjon og gjennomsnittspriser per giro transaksjon i Norge, 1994 - 2000. Priser i kroner.

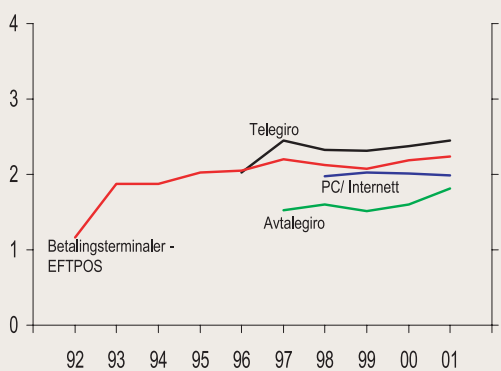
Kilde: Norges Bank

Figur 5.3 Priser på minibanktjenester 1992-2001. Gjennomsnitt for alle banker. Priser i kroner.

Kilde: Norges Bank

Figur 5.4 Priser på elektroniske betalingstjenester rettet mot personkunder 1992-2001. Gjennomsnitt for alle banker. Priser i kroner.

Kilde: Norges Bank

Ofte brukte begreper:

KID: Kundeidentifikasjon som kan mottas elektronisk av betalingsmottakeren enten betalingen skjer elektronisk eller ved bruk av blankett.

Remittering: Tjeneste etablert av BBS til forsendelse av beløp til betalingsmottakere med og uten konto ved bruk av bedriftsterminalløsning (dvs. lukket kommunikasjonskanal mellom bedriften og banken/BBS). Benyttes til enkeltbetalinger, massebetalinger, kontoreguleringer o.a.

Bedriftsterminalgiro: Samlebetegnelse på bedriftsterminalløsninger for betalingstjenester etablert av andre enn BBS.

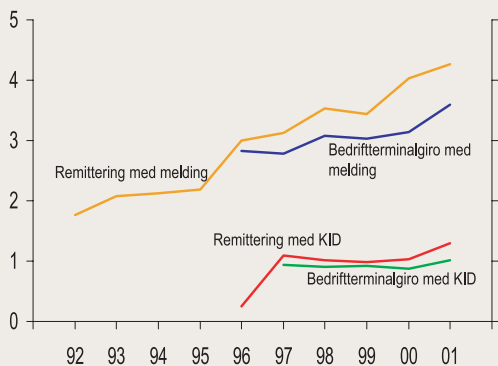
OCR: Blankettgiro som er påført en særskilt kode slik at beløpet kan registreres og innkreves elektronisk av betalingsmottakeren.

•OCR-arkiv: Blanketten beholdes av banken

•OCR-retur: Blanketten sendes i retur til betalingsmottakeren.

Anvisning: Giroblankett uten betalingsmottakerens kontonummer, som må leveres i banken for utbetaling av beløp.

Figur 5.5 Priser på utvalgte elektroniske girotjenester rettet mot næringslivet 1992-2001. Gjennomsnitt for alle banker. Priser i kroner.

Kilde: Norges Bank

bankterminalen. Dette interbankgebyret danner tydeligvis grunnlaget for bankenes prising av minibanktjenester overfor sine kunder. I januar 2001 var gjennomsnittsprisen på uttak i andre bankers minibank i bankens åpningstid 4,08 kroner, og prisen utenom bankens åpningstid 4,81 kroner.

Prisene på minibankuttak i annen bank i eller utenfor åpningstid økte betydelig gjennom første halvdel av 1990-tallet, mens de har vært nokså stabile etter 1996. I fjor økte imidlertid gjennomsnittsprisene på alle typer minibankuttak (figur 5.3). Den mest markante økningen finner vi på uttak i andre bankers minibank i åpningstid, med en økning på 51 prosent. Denne økningen skyldes i hovedsak at én stor bank har endret sine priser på denne tjenesten. Gjennomsnittsprisene for de øvrige typene minibankuttak har også økt med mer enn ti prosent hver. Dette skyldes at noen få banker har økt gebyrene for minibankuttak, mens resten av bankene opererer med gebyrer på samme nivå som i fjor. Det ser ut til at prisene på minibankuttak konvergerer mot nivået på interbankgebyret.

5.2 Prisene i innenlandsk betalingsformidling

Elektroniske betalingstjenester

De nominelle prisene på de fire viktigste elektroniske tjenestene rettet mot personkundemarkedet har endret seg lite i forhold til prisene i 1999 (figur 5.4). Statistikken viser en reell reduksjon i gjennomsnittsprisene for telegiro, nettgiro og betalingsterminaler. Avtalegiro har derimot blitt dyrere. Prisøkningen for avtalegiro har bakgrunn i høyere priser i en stor og fem små banker. To banker har redusert sine priser.

Gjennomsnittsprisene på de elektroniske tjenestene rettet mot næringslivet viser imidlertid en markert økning fra i fjor (figur 5.5). Gjennomsnittsprisen på remittering med KID har for eksempel økt med 26 prosent og prisen på bedriftsterminalgiro med KID har økt med 15 prosent. De relativt store økningene i gjennomsnittsprisene skyldes imidlertid at én stor bank har økt prisene på disse tjenestene.

Blankettbaserte tjenester

Gjennomsnittsprisene på de blankettbaserte tjenestene som er rettet mot personkundemarkedet, har økt betydelig siden midten av 90-tallet (figur 5.6). Det siste året har personsjekk hatt den mest markante prisøkningen. Prisen har økt med 34 prosent, fra 15 kroner i januar 2000 til drøyt 20 kroner i januar 2001. Giro betalt i skranke har også blitt 10 prosent dyrere i gjennomsnitt. Giro innsendt per brev er den mest kostnadseffektive av de blankettbaserte tjenestene, og dette reflekteres også i prisen på denne tjenesten. En giro innsendt per brev kostet i gjennomsnitt vel fem kroner, mens en giro kontant betalt i skranke i gjennomsnitt kostet 27 kroner og en giro fra konto til konto levert i skranke kostet knapt 19 kroner i januar 2001. De fleste bankene har økt prisene på blankettbaserte tjenester rettet mot personkundemarkedet i 2000.

Gjennomsnittsprisene på blankettbaserte tjenester rettet mot næringslivet har også økt de siste årene (figur 5.7). Prisene på nærings sjekker økte mest i løpet av 2000. De har økt med 48 prosent, fra 15 kroner i januar 2000 til 22 kroner i januar 2001. Gjennomsnittsprisen på bedriftsterminalgiro med anvisning økte med 16 prosent, fra 26 kroner i januar 2000 til 30 kroner i januar 2001. OCR-returtjenesten er blitt 25 prosent billigere, mens gjennomsnittsprisen på OCR-arkiv økte med om lag 10 prosent siden januar 2000.

Rabatter, års- og etableringsavgifter

De fleste bankene i undersøkelsen opererer med reduserte priser eller prisfritak for spesielle konto- eller kunde grupper på prisbelagte tjenester. De vanligste kunde gruppene med reduserte priser eller prisfritak er honnørkontokunder og ungdom fra 13 til 18 år. Det er ikke tatt hensyn til slike rabatter for spesielle kunder/kontoer i beregningen av gjennomsnittsprisene. De faktiske transaksjonsprisene er derfor ofte lavere enn det som er vist i figurene og tabellene.

På den annen side belaster bankene både personkunder og bedriftskunder med årsavgifter eller etableringsavgifter knyttet til en del elektroniske tjenester. Slike avgifter er ikke inkludert i beregningen av gjennomsnittsprisene og trekker derfor opp gjennomsnittsprisene på de aktuelle elektroniske betalingstjenestene. Norges Bank publiserer i år for første gang informasjon om årsavgifter knyttet til enkelte sentrale betalingstjenester.

Års- og etableringsavgifter er priser for å få tilgang til enkelte betalingstjenester. Prising av tilgang er vanlig for produkter og tjenester som krever betydelige investeringer før de kan settes i produksjon, samtidig som produksjon av hver enhet koster lite. I slike markeder må produsenten bygge en kostbar infrastruktur for å kunne tilby tjenesten. Det er ofte rasjonelt for bedriften å dekke store deler av kostnadene knyttet til investeringene i infrastruktur gjennom faste års- og etableringsavgifter. De variable kostnadene ved produksjon og den resterende delen av de faste kostnadene dekkes gjennom priser på den produserte enheten. En slik prissetting er også samfunnsøkonomisk fordelaktig fordi den bidrar til økt utnyttelse av infrastrukturen. Faste års- og etableringsavgifter er vanlige i næringsvirksomhet som for eksempel transport, energi, telekommunikasjon og vanntilførsel.

Den gjennomsnittlige årsavgiften for bruk av kombinerte betalingskort var 205 kroner i januar 2001. I et felles avtaleverk mellom bankene er det fastsatt priser for nye banker som ønsker å få tilgang til bankenes fellessystemer innen betalingsformidlingen. Det er en engangsavgift for nyetablerte banker på 250 kroner for hver utstedelse av kort dersom den nye bankens kortbase overstiger 17 500 kort. Bankenes årsavgifter for kombinerte kort er bare i to tilfeller høyere enn satsen for engangsavgiften.

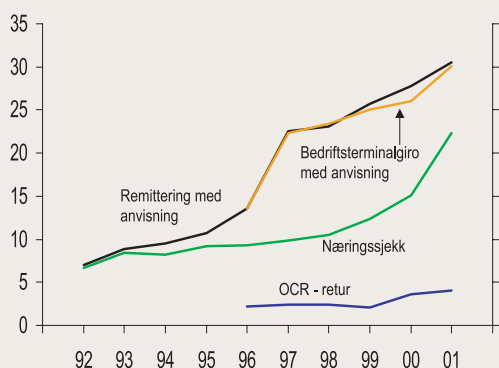
Årsavgiften for bruk av sikkerhetskalkulatoren som gir tilgang til nettbank tjenester (Digipass), var i gjennomsnitt 82 kroner i januar 2001. Som en alternativ løsning til

Figur 5.6 Priser på blankettbaserte betalingstjenester rettet mot personkunder 1992-2001. Gjennomsnitt for alle banker. Priser i kroner.

Kilde: Norges Bank

Figur 5.7 Priser på blankettbaserte betalingstjenester rettet mot næringslivet 1992-2001. Gjennomsnitt for alle banker. Priser i kroner.

Kilde: Norges Bank

Digipass tilbyr bankene nå en sikkerhetskortløsning som også gir tilgang til nettbanktjenester. Årsavgiften for dette kortet er betydelig lavere enn for Digipass-løsningen.

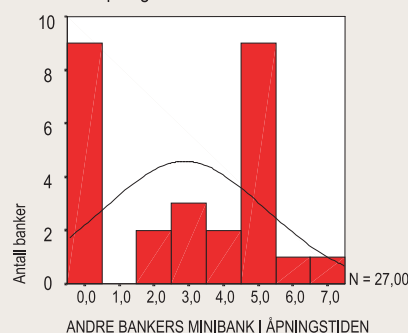
Det er bare noen få sparebanker og én forretningsbank som krever etableringsavgift for å gi kundene tilgang til nettbanktjenester. Nivået for etableringsavgiften der det innkreves, varierer fra 100 til 300 kroner. Den uveide gjennomsnittsavgiften var 56 kroner i januar 2001.

5.3 Prisspredningen

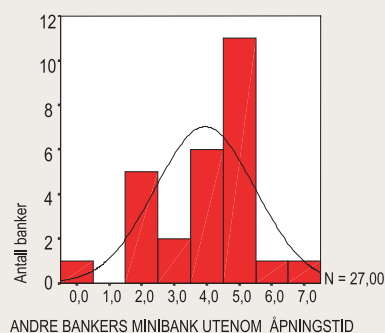
Gjennomsnittsprisene på betalingstjenester kan skjule store variasjoner i faktiske priser mellom bankene. Prisspredningen for enkelte sentrale betalingstjenester har derfor interesse. Prisspredningen kan være en indikasjon på konkurranseintensiteten for de enkelte betalingstjenestene, men det er vanskelig å trekke noen endelig konklusjon uten grundigere analyse. Stor spredning i prisene kan tyde på at bankene har ulike prisingsprofiler, og at de muligens satser på ulike kundegrupper eller markedssegmenter. Stor spredning kan også bety at konkurransen mellom bankene er mindre intens. Liten spredning i prisene kan skyldes sterkere konkurranse om kundene innenfor den aktuelle betalingstjenesten, men kan også skyldes interbankgebyrer eller samarbeid om fastsettelse av priser for en eller flere betalingstjenester. Nedenfor fokuserer vi på priser på betalings-tjenester i personkundemarkedet i 2001.

Formen på klokkekurvene i figurene 5.7-5.15 gir et inntrykk av hvor stor prisspredningen er for de aktuelle tjenestene. Høye og smale kurver indikerer liten prisspredning og viser en relativt høy konsentrasjon av prisene rundt gjennomsnittet. Lave og brede kurver indikerer stor prisspredning. Det høyeste punktet i kurven viser det uveide gjennomsnittet av prisene for alle banker i undersøkelsen.

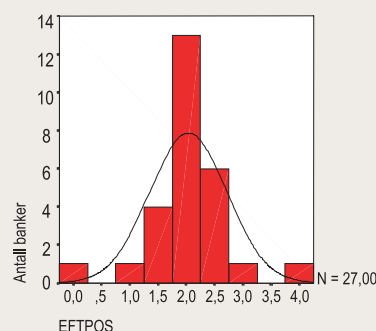
Figur 5.8 Spredning i prisene på uttak i andre bankers minibanker i åpningstiden. Priser i kroner

Figur 5.9 Spredning i prisene på uttak fra andre bankers minibanker utenom åpningstiden. Priser i kroner

Figur 5.10 Spredning i prisene på bruk av betalingskort i betalingsterminaler. Priser i kroner.

Prisspredning for minibankuttak

Spredningen i prisene på minibanktjenester er stor, med unntak av kontantuttak i andre bankers minibank utenom åpningstid. Prisene på minibankuttak i egen bank utenom åpningstid varierer fra 0 til 5 kroner. Like stor variasjon finner vi i prisene på minibankuttak i andre bankers minibanker i åpningstiden. Prisene varierer her fra 0 til 7 kroner (figur 5.8). Prisvariasjonen blant minibanktjenestene er minst for minibankuttak i andre bankers minibanker utenom åpningstid (figur 5.9). Her tar de fleste bankene 4 eller 5 kroner, mens prisene varierer fra 0 til 7 kroner.

Prisspredning for elektroniske betalingstjenester

Prisene på bruk av betalingskort i betalingsterminaler (EFTPOS) varierer fra 0 til 4 kroner. Prisen ligger mellom 1,50 og 2,50 kroner hos de fleste bankene i undersøkelsen (figur 5.10). Sammenlignet med andre tjenester er spredningen i pris på bruk av betalingskort ved EFTPOS relativt

liten. Også spredningen i årsavgiften for bruk av debetkort som kombinerer Bankaxept og VISA-/Master Card-funksjonalitetene er relativt liten (figur 5.11). De aller fleste bankene krever mellom 200 og 250 kroner i årsavgift, mens et par banker belaster kundene sine med en årsavgift på 100 kroner.

Prisene på giro betalt via PC/Internett varierer fra 0 til 3 kroner (figur 5.12). Prisspredningen på denne tjenesten er betydelig selv om prisene generelt er lave. Om lag halvparten av bankene tar 2 kroner per giro betalt via PC/Internett. Spredningen i årsavgiften for bruk av nettbank er også relativt stor (figur 5.13). Ni banker krever ikke noe årsgebyr for bruk av sine nettbanktjenester, mens sju banker belaster sine kunder med en årsavgift på 250 kroner. Det er generelt betydelige prisforskjeller mellom bankene på netttjenester.

Prisene på avtalegiro er også nokså forskjellige og varierer fra 0 til 3 kroner. Hovedparten av bankene krever 2 kroner for bruken av denne tjenesten. Prisene på telegiro har også relativt stor spredning og varierer fra 0 til 3 kroner. De aller fleste bankene tar mellom 2 og 3 kroner for denne tjenesten.

Prisspredningen for blankettbaserte betalingstjenester

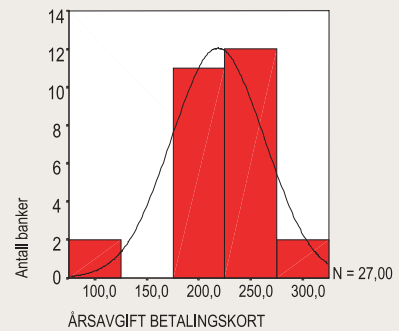
Det er lav spredning i prisene på giro innsendt per brev (figur 5.14). Hoveddelen av bankene krever 5 kroner per giro. Porto kommer i tillegg og koster 1 krone per forsendelse for alle banker i undersøkelsen. Prisen på giro levert i skranke varierer mellom 10 og 25 kroner (figur 5.15). De fleste banker tar 15 eller 20 kroner per giro levert i skranke, og spredningen i prisene på denne tjenesten er lav. Spredning i prisene på sjekker er også lav (figur 5.16). De fleste bankene belaster kunden med mellom 10 og 20 kroner per sjekk. Interbankgebyret for sjekker⁹ er for tiden 14 kroner, noe som kan bidra til å forklare den lave prisspredningen på denne tjenesten.

Prisspredningen i forretnings- og sparebankene

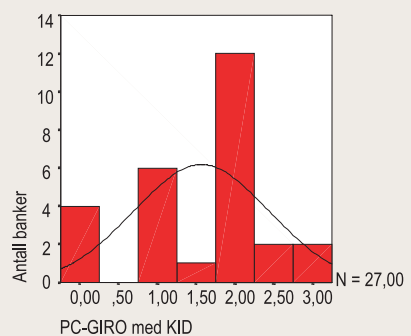
En analyse av prisforskjellene på betalingstjenester mellom forretningsbanker og sparebanker viser at forretningsbankene i gjennomsnitt tar høyere priser enn sparebankene på nesten alle betalingstjenester. Dette er i tråd med tidligere år. Men prisforskjellene er små og gir ikke grunnlag for å hevde at forretningsbankene som gruppe tar høyere priser enn sparebankene. Det er tre unntak fra dette bildet. I gjennomsnitt belaster sparebankene sine kunder med høyere etableringsavgift for bruk av nettbanktjenester, høyere årsavgift for bruk av kombinerte kort og høyere gebyrer for kontantuttak i andre bankers minibanker utenom åpningstid enn forretningsbankene. Disse prisforskjellene er betydelige.

⁹ Interbankgebyret for sjekk betales av sjekkutstederens bank til banken som mottar og diskonterer sjekken.

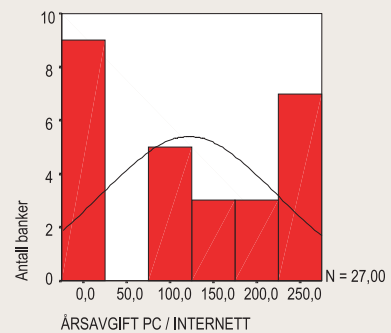
Figur 5.11 Spredning i prisene på årsavgift knyttet til kombinerte kort (BankAksept og VISA / MasterCard). Priser i kroner.

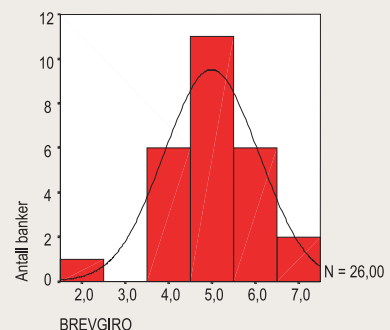
Figur 5.12 Spredning i prisene på giro betalt via PC/Internett. Priser i kroner.

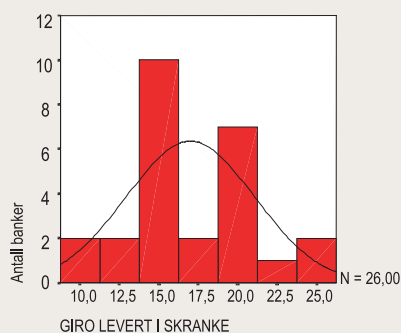
Figur 5.13 Spredning i årsavgiftene for girobetaling via PC/Internett. Priser i kroner

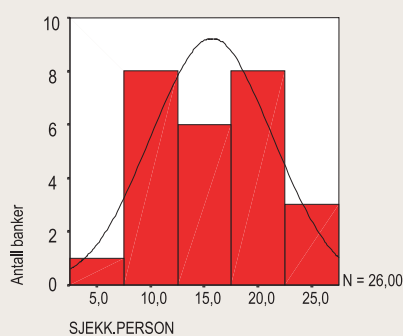
Figur 5.14 Spredning i prisene på giro innsendt per brev. Priser i kroner.

Figur 5.15 Spredning i prisene på giro levert i skranke. Priser i kroner

Figur 5.16 Spredning i prisene på sjekker til personkunder. Priser i kroner

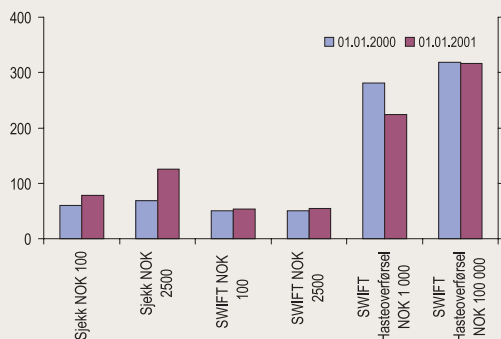

Kilder figur 5.8 - 5.16: Norges Bank.

Kriterier for gruppering av bankene etter størrelse

Dersom både andel av bankenes samlede forvaltningskapital og andel av samlede innskudd i norske kroner er større eller lik 2%, regnes banken som stor. Dersom enten andelen av forvaltningskapital eller andelen av innskudd i norske kroner er mindre enn 2%, regnes banken som liten.

Figur 5.17 Priser på betalinger til utlandet 2000-2001. Elektroniske overførsler. Priser i kroner

Kilde: Norges Bank

Prisspedningen og bankenes størrelse

Det synes å være en klar sammenheng mellom prisnivået og bankenes størrelse for mange av betalingstjenestene. Bankene som inngår i undersøkelsen er delt i to grupper etter størrelse (se nærmere om dette i marginen).

Sammenhengen mellom disse to gruppene og variasjonen i pris på alle betalingstjenester er så undersøkt. Store banker har en tendens til å kreve høyere gebyrer enn små banker. Undersøkelsen viser at for alle blankettbaserte betalingstjenester rettet mot personkundemarkedet og for alle minibanktjenester tar de store bankene høyere priser enn de små bankene. For de elektroniske betalingstjenestene rettet mot personkundemarkedet finner vi imidlertid ikke særlige prisforskjeller mellom de store og små bankene. Unntaket her er giro betalt via PC/Internett, som er betydelig dyrere hos de store enn hos de små bankene. Også årsavgiften for bruk av kombinerte betalingskort er betydelig høyere i de store bankene enn i de små. Til gjengjeld har de små bankene en tendens til å kreve høyere årsavgifter for bruk av nettbanktjenester.

5.4 Overførsler til utlandet

Prisene på internasjonale betalinger har fått økt fokus de siste årene. Dette skyldes både EØS-direktivet om grensekryssende betalinger og ESBs krav til billigere og raskere grensekryssende betalinger i EU-området (se boks 2.1).

Figurene 5.17 og 5.18 viser utviklingen i bankenes gjennomsnittspriser for grensekryssende betalinger fra januar 2000 til januar 2001. Prisene på overførsler til utlandet avhenger av størrelsen på beløpet som overføres og av hvorvidt overførselen er papirbasert eller elektronisk. De papirbaserte betalingstjenestene er betydelig dyrere enn de elektroniske. Sammenlignet med prisene på betalings-tjenester i Norge er prisene på grensekryssende betalinger mellom 10 og 100 ganger dyrere. De fleste bankene i undersøkelsen opererer med pristillegg ved forsendelser av bekreftelser til betalingsmottaker. I en rekke banker belastes også kundene for kontante innbetalinger og omvekslinger i tredjeland valuta. Kundenes reelle kostnader knyttet til grensekryssende betalinger kan derfor være høyere enn de prisene som er oppgitt i figurene.

For overførsler til enkelte land påløper det også kostnader og gebyrer som betales av betalingsmottakeren. Dette gjelder også for mottak av betalinger fra utlandet i enkelte norske banker, noe som strider mot bestemmelsene i forskrift om betalingsoppdrag til og fra utlandet, § 8 (1999.07.02 nr. 0719).

Figurene viser også at gjennomsnittsprisene på overførsler av lave beløp har økt fra januar 2000 til januar 2001. Dette er en utvikling som går på tvers av det ESB søker å få til for landene i EU. En direkte sammenligning av gebyrnivået i Norge og EU er vanskelig. Norske banker synes imidlertid å gi raskere overførsel til utlandet enn mange banker i EU-området.

5.5 Bankenes inntekter fra betalings-tjenester

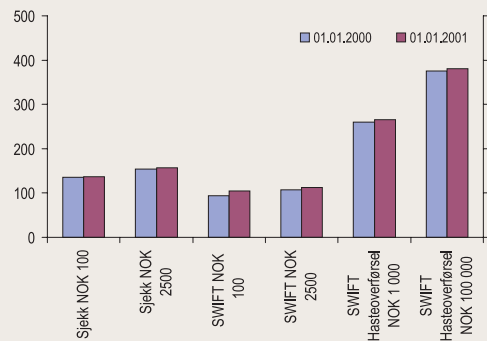
Banknæringen hadde om lag 3,7 milliarder kroner i inntekter fra betalingsformidlingen i 2000, fordelt om lag likt mellom sparebanker og forretningsbanker (figur 5.19). Disse inntektene utgjør fire prosent av bankenes samlede renteinntekter i 2000. Vi kjenner ikke årsaken til den betydelige inntektsnedgangen i 1998. Med forbehold om dette og om at vi ikke har tall for Postbanken før 1996, har inntektene knyttet til betalingsformidlingen økt over hele 90-tallet med unntak av årene 1998 og 1999.

En nærmere undersøkelse av inntektene fordelt på de enkelte instrumentene viser at inntekter knyttet til publikums bruk av betalingskort utgjør knapt halvparten av bankenes totale inntekter i betalingsformidlingen (se tabell 5.1). Dette reflekterer den høye bruken av betalingskort i Norge. Inntekter fra blankettbasert giro utgjør 27 prosent av bankenes totale inntekter fra betalingsformidlingen til tross for at transaksjoner med blankettbasert giro utgjør knapt 20 prosent av det totale antall transaksjoner uten kontanter i Norge. Dette skyldes at prisene på de blankettbaserte betalingstjenestene er vesentlig høyere enn prisene på de elektroniske betalingstjenestene, noe som igjen henger sammen med at kostnadene ved å produsere disse tjenestene også er høye.

En tidligere omstridt inntektskilde for banknæringen var floatinntektene. I tråd med at den nye finansavtaleloven ble iverksatt 1. juli 2000, er float fjernet fra det norske betalingssystemet. Det betyr at pengene godskrives konto samme dag som pengene overføres mellom bankene. Vi kan ikke se at bankene har økt prisene på betalingstjenester eller rentemarginen etter bortfallet av float. Norge er et av de meget få land i verden som har fjernet floatinntekter fra betalingssystemet. Bortfallet av float og raskere betalinger har økt effektiviteten i det norske betalingssystemet.

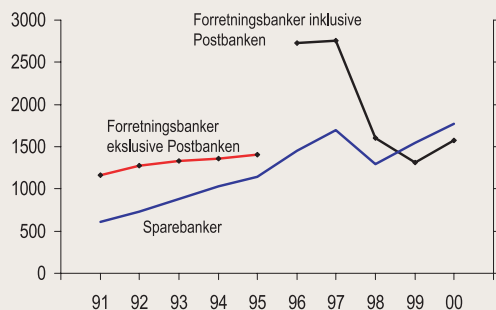
Bankenes inntekter fra betalingsformidlingen har økt med om lag 40 prosent siden 1994. Inntektene fra betalingsformidlingen bør imidlertid sees i sammenheng med bankenes kostnader knyttet til produksjon av betalings-tjenester. I 1994 gjennomførte Norges Bank en kostnadsundersøkelse om betalingsformidlingen i Norge (Robinson og Flatraaker, 1995). Hovedkonklusjonen fra denne undersøkelsen er at kostnadsdekningen gjennom direkte prising av betalingstjenester hadde bedret seg sammenlignet med situasjonen fra tidligere år. Inntektene fra betalingsformidlingen var imidlertid fortsatt betydelig lavere enn kostnadene. Økningen i prisene på etablerte betalingstjenester og introduksjon av nye tjenester siden 1994 har sannsynligvis endret dette. Norges Bank tar derfor sikte på å gjennomføre en ny kostnadsundersøkelse i nær framtid for å studere denne utviklingen nærmere.

Figur 5.18 Priser på betalinger til utlandet 2000-2001. Papirbaserte overførsler. Priser i kroner

Kilde: Norges Bank

Figur 5.19 Inntekter fra betalingstjenester 1991-2000. Forretnings- og Sparebanker (Millioner kroner).

Kilde: Norges Bank

Floatinntekter for bankene innebærer at et beløp som overføres fra en konto til en annen – for eksempel gjennom girsystemet – i en viss periode ikke er rentebærende verken for betaleren eller betalingsmottakeren, slik at banken får reduserte renteutgifter

Tabell 5.1 Inntekter fra betalingstjenester fordelt på enkelte tjenestetypene og samlede renteinntekter. Forretnings- og sparebanker. 2000. Millioner kroner.

Tjenestetyp	Forretningsbanker		Sparebanker		Alle banker	
	Millioner	%	Millioner	%	Millioner	%
Sjekk	36,2	2,0	54,2	2,8	90,4	2,4
Giro, blankett	646,2	35,6	379,7	19,3	1025,8	27,1
Giro, elektronisk	225,5	12,4	237,2	12,	1462,7	12,2
Betalingskort	639,6	35,2	1082,6	55,01	722,2	45,5
Faste oppdrag	27,7	1,5	13,9	0,7	41,7	1,1
Andre	239,4	13,2	200,1	10,2	439,5	11,6
Sum	1815	100	1968	100	3783	100
Samlede renteinntekter	54769	-	39807	-	94576	-
% av samlede renteinntekter	3,3		4,9		4,0	

Kilde: Norges Bank

6 | Referanser

- Bank of Canada (1997): «Guideline related to Bank of Canada oversight activities under the Payment Clearing and Settlement Act» December 1997, nedlastet fra <http://www.bankofcanada.ca/en/guide97.htm> den 26. april 2001
- Bank of England (2000): «Oversight of Payment Systems» November 2000, nedlastet fra <http://www.bankofengland.co.uk/fsr/payment.htm> den 27. april 2001
- BBS: «Velkommen til e-faktura», nedlastet fra <http://www.bbs.no/efaktura.html> den 7. februar 2001.
- Bergo, Jarle (1999): «Risiko og effektivitet i betalingsformidlingen» Penger og Kreditt 1/00 s 13-21
- Bergundhaugen, Jon (2000): «Oppgjørskrisiko ved valutahandel» Penger og Kreditt 2/00 s 143-150
- BIS - Committee on Payment and Settlement Systems (2001): «Core Principles for systematically important payment systems» CPSS Publication No. 43 January 2001
- BIS - Committee on Payment and Settlement Systems (2000): «Clearing and settlement arrangements for retail payments in selected countries» CPSS Publication No. 40, September 2000
- BIS - Committee on Payment and Settlement Systems (2000): «Survey of electronic money developments» CPSS Publication No. 38, May 2000
- BIS (1995, 1997, 1998, 1999) «Statistics on payment systems in the group of ten countries – figures for ... (1994, 1996, 1997, 1998)» prepared by the Committee on Payment and Settlement Systems of the central banks of the Group of Ten Countries
- Böhle, Knud, Michael Rader og Ulrich Riehm (1999): «Electronic payment systems in european countries – Country synthesis report» Forschungszentrum Karlsruhe Technik und Umwelt – Institut für Technikfolgenabshätzung und Systemanalyse for the European Science and Technology Observatory Network (ESTO)
- Commission of the European communities (2001): «Communication from the commission to the Council and the European Parliament - E-commerce and financial services» Brussels, 07.02.2001 COM (2001) 66 final
- Commission of the European communities (2000): «Financial services priorities and progress – Third report» Brussels, 08.11.2000 COM (2000) 692/2 final
- Enge, Asbjørn og Bjørn Bakke (2000): «Risikoforholdene i det norske oppgjørssystemet 1995-2000» Penger og Kreditt 4/00 s 255-262
- Europaparlamentet og -rådet: Direktiv 2000/28/EF
- Europaparlamentet og -rådet: Direktiv 2000/46/EF
- European Central Bank (2000): «Improving cross-border retail payment services – progress report» September 2000
- European Central Bank (2000): «Eurosedler og Euromønter», informasjonsbrosjyre nedlastet fra <http://www.ecb.int/> den 07.02.2001
- European Central Bank (2000): «Role of the Eurosystem in the field of payment systems oversight» June 2000 nedlastet fra <http://www.ecb.int/pub/pdf/paysysover.pdf> den 17. april 2001
- European Central Bank (1999, 2000): «Payment systems in the European Union – Addendum incorporating ... (1997, 1998) figures» January 1999 og February 2000
- European Monetary Institute (1996): «Payment systems in the European Union» April 1996
- Foseid, Thor (1993): «Betalingsformidling», Bankakademiet, Oslo
- Grønvik, Gunnvald (2000): «Videreutvikling av det indre markedet for finansielle tjenester» Penger og Kreditt 3/00 s 206-216
- Heal, Geoffrey (1999): «Price and market share dynamics in network industries», i Chichilnisky Graciela: «Markets, Information and Uncertainty: Essays in Economic Theory in Honor of Kenneth J. Arrow», Cambridge University Press, s 191-214.
- Humphrey, David B, Aris Kaloudis og Grete Øwre (2000): «Forecasting cash use in legal and illegal activities», Arbeidsnotat 2000/14, Norges Bank
- Humphrey, David B, Moshe Kim og Bent Vale (1998): «Realizing the Gains from Electronic Payments: Costs, Pricing and Payment Choice», Arbeidsnotat 1998/1, Norges Bank.
- Johansen, Hilde Elisabeth (2001): «Nettbank 2001» Informasjon fra Sparebankforeningen, Arbeidsnotat 3/01
- Kaloudis, Aris og Ola Storberg (2000): «Kontanenes plass i det norske betalingssystemet» Penger og Kreditt 4/00 s 263-268
- Lov om betalingssystemer m.v. (betalingssystemloven), 1999.12.17 nr 95
- Lov om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven), 1999.06.25 nr 46
- Lund, May Helle og Kjetil Watne (2000): «Ny lov om betalingssystemer mv.» Penger og Kreditt 2/00, s 134-142

- MMI (2001): «Nettbankbruk: Skrantende skranker vs. Teknologiske terskler» nedlastet fra <http://www.mmi.no/div/hakan.htm> 14.03.2001.
- Norges Bank (2000): Rundskriv nr 5/17. april 2000 «Lov om betalingssystemer m.v. 17.12.99 nr 0095 – konsesjonsplikt for interbanksystemer»
- Norges Bank (2000): Rundskriv nr. 7/14. juni 2000 «Norges Banks oppgjørssystem (NBO): Innføring av to masseoppgjør via NICS»
- Norges Bank (2001): Rundskriv nr 1/23. mars 2001 «Lov om betalingssystemer m.v. 17.12. 99 nr 95 – konsesjon og unntak fra konsesjonsplikten for interbanksystemer»
- Norges Bank (2001): Rundskriv nr 3/16. mai 2001 «Norges Banks oppgjørssystem (NBO): Endringer i adgangen til E-lån»
- Norges Bank (2001): Rundskriv nr 4/16. mai 2001 «Ny forskrift om bankers adgang til lån og innskudd i Norges Bank m.v.»
- NOU 1998:14 «Finansforetak m. v.» Utredning nr. 4 fra Banklovkommissjonen
- NOU 1996:24 «Betalingssystemer m.v.» Utredning nr. 3 fra Banklovkommissjonen
- NOU 1994:19 «Finansavtaler og finansoppdrag» Utredning nr 1 fra Banklovkommissjonen
- Robinson Pål E. og Dag-Inge Flatraaker (1995): «Inntekter, kostnader og prissetting i betalingsformidlingen», Penger og Kreditt 2/95: 96-107.
- Snellman, Jussi, Jukka Vesala og, David Humphrey (2000): «Substitution of Noncash Payment Instruments for Cash in Europe» Bank of Finland Discussion papers 1/2000
- Sveriges riksbank: «Betalingssystemrådets första sammanträde», pressemelding 2000-09-29, lastet ned fra www.riksbank.se 27. april 2001

7 | Tabeller og forklaringer til tabellene

Tilsvarende tabell i
årsrapporten fra
1999:

A Generelle data

- 1: Overordnede data: Norge Ny
2: Teknologisk infrastruktur i Norge Ny

B Betalingsmidler i Norge

- 3: Betalingsmidler disponert av publikum (ved årets slutt, millioner kroner) Ny
4: Betalingsmidler disponert av bankene (ved årets slutt, millioner kroner) Ny
5: Sedler og mynt 1995-2000. Årsgjennomsnitt (millioner kroner)

C Betalingsinfrastruktur

- 6: Institusjonell infrastruktur Ny
7: Gjennomsnittlig daglig omsetning i NBO 1999-2001 (millioner kroner) Ny
8: Gjennomsnittlig daglig omsetning i NICS 1999-2001 (antall transaksjoner) Ny
9: Gjennomsnittlig daglig omsetning i NBO 1999-2001 (milliarder kroner) Ny
10: Deltakelse i SWIFT Ny
11: SWIFT meldingsflyt til og fra utenlandske brukere Ny
12: Antall minibanker 1990-2000 4.3.11
13: Utnyttelse av minibanknettverket 1991-2000. Antall transaksjoner (millioner) 4.3.9
14: Utnyttelse av minibanknettverket 1991-2000 (milliarder kroner) 4.3.10
15: Antall betalingsterminaler (EFTPOS) og antall stedet med betalingsterminaler 1991-2000 4.3.6
16: Utnyttelse av betalingsterminalene (EFTPOS) 1991-2000. Antall transaksjoner (millioner) 4.3.8
17: Utnyttelse av betalingsterminalene (EFTPOS) 1991-2000. Beløp (milliarder kroner) 4.3.9
18: Antall betalingskort 1991-2000 (tusen) 4.3.5
19: Antall avtaler Ny

D Kontantuttak i Norge

- 20: Kontantuttak. Antall transaksjoner (millioner) 4.1.1, 4.3.3, 4.3.9
og 4.3.12
21: Kontantuttak. Beløp (milliarder kroner) 4.1.2, 4.3.4, 4.3.10
og 4.3.13

E Bruk av betalingsinstrumenter

- 22: Bruk av norske betalingsinstrumenter 1999-2000. Antall transaksjoner (millioner) 4.1.1
23: Bruk av norske betalingsinstrumenter 1999-2000. Beløp (milliarder kroner) 4.1.2
24: Girotjenester 1994-2000. Antall transaksjoner (millioner) 4.2.1
25: Girotjenester 1994-2000. Beløp (milliarder kroner) 4.2.2
26: Samlet bruk av norske betalingskort. Kontantuttak og varekjøp 1991-2000. Antall transaksjoner (millioner) 4.3.3 og 4.3.9
27: Samlet bruk av norske betalingskort. Kontantuttak og varekjøp 1991-2000. Beløp (milliarder) 4.3.4 og 4.3.10
28: Samlet bruk av betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper 1991-2000. Antall transaksjoner (millioner) 4.3.3
29: Samlet bruk av betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper 1991-2000. Beløp (milliarder kroner) 4.3.4
30: Varekjøp med norske betalingskort 1991-2000. Antall transaksjoner (millioner) 4.3.3
31: Varekjøp med norske betalingskort 1991-2000. Beløp (milliarder kroner) 4.3.4
32: Sjekk 1991-2000. Antall transaksjoner (millioner) 4.3.1
33: Sjekk 1991-2000. Beløp (milliarder kroner) 4.3.2
34: Bruk av betalingskort over landegrensene. Antall transaksjoner (tusen) 4.5.1 og 4.5.3
35: Bruk av betalingskort over landegrensene. Beløp (millioner kroner) 4.5.2 og 4.5.4
36: Overførslar fra Norge med valutasjekker, Valutagirot og Money Gram. Antall transaksjoner (tusen) 4.5.5
37: Overførslar til Norge med valutasjekker, Valutagirot og Money Gram. Beløp (millioner kroner) 4.5.6

F Priser i betalingsformidlingen

- 38: Priser på betalingstransaksjoner og kontantuttak 1991-2001. Veiet gjennomsnitt for alle banker (kroner) 5.1.1
39: Priser på overførslar til utlandet 1.1.2000 – 1.1.2001. Veiet gjennomsnitt for alle banker (kroner) 5.2.1

Forklaringer til tabellene

Ny

A Generelle data

Tabell 1: Overordnede data; Norge

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Befolkning (millioner)	4,35	4,37	4,39	4,42	4,45	4,50
BNP (milliarder kroner)	928,7	1 016,6	1 096,2	1 109,3	1 192,8	1 403,0
BNP i Fastlands-Norge (milliarder)	790,1	833,0	893,6	958,9	994,2	1 048,5
BNP per capita (kroner)	213 583	232 631	249 543	251 120	268 332	311 547
Kurs mot USD (årets slutt)	6,35	6,35	7,25	7,59	8,01	9,07
Kurs mot ECU/euro (årets slutt, Euro f.o.m. 1999)	8,29	8,09	8,06	8,90	8,10	8,13

Tabell 2: Teknologisk infrastruktur i Norge

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Telefon fastnett-abonnement (tusener)	2 334,8	2 394,3	2 443,6	2 484,2	2 475,0	2 475,5	2 445,7
PSTN	2 334 836	2 392 042	2 431 271	2 440 185	2 325 010	2 165 530	1 913 657
ISDN 2B+D	:	2 087	11 580	41 819	146 005	304 636	524 999
ISDN 30B+D	:	174	734	2 169	3 949	5 324	7 078
Telefon mobilabonnement	371 403	588 478	981 305	1 261 445	1 676 763	2 106 414	2 744 793
NMT	362 500	460 009	488 528	444 614	387 751	310 582	216 272
GSM	8 903	128 469	492 777	816 831	1 289 012	1 795 832	2 528 521
Kabel-tv	626 451	664 179	677 186	664 852	705 125	774 607	788 722
Fastnettpenetrasjon (%)	54	55	57	59	62	66	71
Mobilpenetrasjon (%)	9	14	22	29	38	47	61
Andel av befolkning med Internett-tilknytning (%)	:	:	:	:	50	57	67
Antall innbyggere	4 324 815	4 348 410	4 369 957	4 392 714	4 417 599	4 445 328	4 478 497

B Betalingsmidler i Norge

Tabell 3: Betalingsmidler disponert av publikum (ved årets slutt, millioner kroner)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Sedler og mynt	39 092	40 110	42 262	42 143	43 376	43 571
Innskudd på anfordring	178 690	207 682	227 440	237 046	300 559	330 724
Betalingsmidler i alt (M1)	217 782	247 792	269 702	279 189	343 935	373 248
Tidsinnskudd	312 509	316 612	309 089	326 393	327 630	358 846
Pengemengden (M2)	530 291	564 404	578 791	605 583	671 564	732 095

Tabell 4: Betalingsmidler disponert av bankene (ved årets slutt, millioner kroner)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Bankenes kontantbeholdning	3 103	3 566	3 878	3 945	4 524	:
Bankenes folioinnskudd i sentralbanken	1 498	9 597	8 139	4 716	18 330	11 540
Folioinnskudd, årsgjennomsnitt	2 809	4 826	8 463	6 986	8 016	11 079
Bankenes F-innskudd i sentralbanken	0	11 173	1 928	0	0	0
Utlån fra sentralbanken (F-lån + D-lån)	8 312	98	547	6 918	13 600	14 160
Utlån (F-lån + D-lån), årsgjennomsnitt	4 626	6 351	790	1 225	4 385	5 104
Bankenes innskudd i andre banker	7 313	14 153	14 828	13 420	13 256	16 524

Tabell 5: Sedler og mynt 1995-2000, Årsgjennomsnitt (millioner kroner)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Total	38 359,1	39 588,4	41 220,9	43 577,7	43 837,2	43 571,3
<i>Sedler</i>						
1000 kr	25 522,1	25 985,4	26 711,4	27 772,9	27 290,5	26 336,4
500 kr	2 991,7	3 465,2	4 068,0	4 875,1	5 588,1	6 106,5
200 kr	1 025,1	1 771,2	2 629,7	3 649,5	3 949,2	4 274,7
100 kr	5 727,5	4 961,6	4 245,8	3 473,3	3 026,7	2 684,4
50 kr	584,7	628,8	628,6	716,6	711,9	717,3
<i>Mynt</i>						
20 kr	368,6	531,8	655,1	778,7	873,4	966,3
10 kr	951,6	1 019,5	1 009,5	1 029,5	1 046,3	1 086,8
5 kr	387,8	400,8	415,2	440,3	473,9	486,8
1 kr	471,9	492,0	518,4	561,0	590,2	617,2
50 øre	128,1	133,8	142,1	150,3	157,2	165,2
25 øre	40,4	40,3	40,3	:	:	:
10 øre	134,0	132,4	131,2	130,5	130,0	129,7
Kobber	25,6	25,6	25,6	:	:	:

C Betalingsinfrastruktur

Tabell 6: Institusjonell infrastruktur

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Norges Bank						
Antall filialer	13	13	13	13	13	13
Antall konti	:	:	:	:	:	320
Alle banker (herunder Posten)						
Antall institusjoner	:	148	146	146	144	143
Antall utenlandske bankers filialer		3	6	6	8	9
Antall filialer bank	1 568	1 553	1 515	1 492	1 483	1 472
Antall filialer posten	2 356	2 091	1 618	1 280	1 257	1 253

Tabell 7: Gjennomsnittlig daglig omsetning i NBO 1999-2001 (millioner kroner)

	1999	2000	2001
Totalt (omtrentlig beløp)	148 000	143 000	160 000
VPO	2 429	2 224	2 324
NICS masse	4 000-5 000	4 000-5 000	4 000-5 000
NICS SWIFT	5 201	3 796	5 086
Sum brutto/RTGS	135 602	132 516	147 985
SWIFT brutto/RTGS	127 276	123 249	139 962
Øvrig brutto/RTGS	8 326	9 267	8 023

Tabell 8: Gjennomsnittlig daglig omsetning i NICS 1999-2001 (antall transaksjoner)

	1999	2000	2001
SWIFT totalt	4 589	4 626	4 656
SWIFT brutto/RTGS	331	282	306
SWIFT netto	4 258	4 344	4 350
NICS masse (millioner)	2-3	2-3	2-3

Tabell 9: Gjennomsnittlig daglig omsetning i NICS 1999-2001 (milliarder kroner)

	1999	2000	2001
SWIFT totalt	145	140	156
SWIFT brutto/RTGS	127	123	140
SWIFT netto	18	17	16
NICS masse	20-25	20-25	20-25
NICS totalt (omtrentlig beløp)	165-170	160-165	176-181

Tabell 10: Deltakelse i SWIFT

	2000	
	Norske	Utenlandske
Totalt	31	7 292
Medlemmer	17	2 307
Undermedlemmer/innenlandske brukere dekket av medlemmer i utlandet	9	3 036
Deltakere	5	1 949

Tabell 11: SWIFT meldingsflyt fra norske medlemmer til og fra utenlandske brukere (tusen)

	1999	2000
Antall meldinger sendt	8 124,5	9 238,4
Antall meldinger mottatt	6 051,3	6 920,5
Global SWIFT-trafikk	1 058 836,4	1 273 912,8

Tabell 12: Antall minibanker 1990-2000.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Totalt	1 794	1 735	1 707	1 741	1 792	1 861	1 896	1 944	2 007	2 119
Forretningsbanker	836	737	738	750	775	796	808	867	900	1 026
Sparebanker	958	998	969	991	1 017	1 065	1 088	1 077	1 107	1 093

Tabell 13: Utnyttelse av minibanknettverket 1991-2000. Antall transaksjoner (millioner)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
I alt	66,1	70,1	74,6	80,3	87,4	97,6	103,9	107,1	107,3	106,0
<i>Herav:</i>										
Uttak i andre bankers minibanker	:	:	:	:	:	:	50,5	52,1	51,3	50,3
Forretningsbankenes minibanker totalt	27,1	28,8	30,7	33,1	36,6	41,5	44,1	46,3	45,7	46,1
Bankkort	:	:	:	:	35,4	39,7	41,9	43,6	42,5	42,0
Innenlandske kredittkort	:	:	:	:	0,3	0,5	0,6	0,7	0,8	0,7
Betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper	:	:	:	:	0,9	1,3	1,6	2,0	2,4	3,4
Sparebankenes minibanker totalt	39,0	41,3	43,9	47,2	50,8	56,1	59,8	60,8	61,6	59,8
Bankkort	:	:	:	:	50,6	55,5	59,0	59,6	59,8	56,4
Innenlandske kredittkort	-	-	-	-	-	-	-	-	0,0	0,2
Betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper	:	:	:	:	0,3	0,6	0,8	1,2	1,8	3,2

Tabell 14: Utnyttelse av minibanknettverket 1991-2000. Beløp (milliarder kroner)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
I alt	51,6	56,2	60,2	67,2	74,9	84,6	94,5	102,1	105,5	106,1
<i>Herav:</i>										
Uttak i andre bankers minibanker	:	:	:	:	:	:	46,0	47,6	48,1	47,5
Forretningsbankenes minibanker totalt	21,7	24,9	25,8	28,7	31,8	37,1	41,4	45,7	47,0	48,9
Bankkort	:	:	:	:	30,3	34,9	38,5	42,2	42,9	43,7
Innenlandske kredittkort	:	:	:	:	0,4	0,6	0,7	0,9	1,0	0,9
Betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper	:	:	:	:	1,1	1,7	2,2	2,6	3,1	4,3
Sparebankenes minibanker totalt	29,9	31,3	34,4	38,5	43,1	47,4	53,1	56,4	58,5	57,2
Bankkort	:	:	:	:	42,8	46,7	52,0	54,9	56,3	54,2
Innenlandske kredittkort	-	-	-	-	-	-	-	-	0,0	0,3
Betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper	:	:	:	:	0,3	0,8	1,0	1,5	2,2	2,7

Tabell 15: Antall betalingsterminaler (EFTPOS) og antall steder med betalingsterminaler 1991-2000

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Betalingsterminaler totalt	:	:	:	29 321	34 706	39 033	46 592	52 235	58 742	65 326
Betalingsterminaler eid av banker	11 528	14 595	21 727	23 668	28 897	33 679	41 299	46 849	51 618	55 208
Betalingsterminaler eid av oljeselskaper	:	:	:	5 653	5 809	5 354	5 293	5 386	7 124	7 093
Betalingsterminaler eid av dagligvarekjeder	:	:	:	:	:	:	:	:	:	3 025
Steder med betalingsterminaler totalt	:	:	:	19 996	23 239	27 048	32 761	38 029	42 164	47 434
Steder med bankenes betalingsterminaler	:	:	:	17 827	21 081	24 841	30 607	35 861	39 978	44 468
Steder med oljeselskapenes terminaler	2 028	2 137	2 136	2 169	2 158	2 207	2 154	2 168	2 186	2 050
Betalingsterminaler eid av dagligvarekjeder	:	:	:	:	:	:	:	:	:	916

Tabell 16: Utnyttelse av betalingsterminalene (EFTPOS) 1991-2000. Antall transaksjoner (millioner)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
I alt	58,9	76,6	97,4	123,1	143,4	182,5	234,7	288,6	337,3	386,5
Bankenes betalingsterminaler totalt	22,1	36,0	51,8	72,3	90,2	120,6	162,7	210,7	254,7	302,4
Bankkort	:	:	:	:	86,6	116,5	156,8	202,9	244,8	291,8
Betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper	:	:	:	:	3,4	3,8	5,2	6,8	8,5	10,0
Innenlandske kredittkort	:	:	:	:	0,2	0,4	0,7	1,0	1,3	0,6
Oljeselskapenes betalingsterminaler totalt	36,8	40,6	45,6	50,8	53,2	61,9	72,0	77,9	82,6	84,1
Bankkort	12,0	11,3	13,1	14,2	17,2	21,1	27,4	31,9	36,4	45,6
Betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper	:	:	:	:	0,4	1,5	1,8	2,2	2,5	3,1
Innenlandske kredittkort	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oljeselskapenes kort	24,8	29,3	32,5	36,6	35,6	39,3	42,8	43,8	43,8	35,35
Bruk av bankkort i dagligvarekjeders terminaler	-	-	-	-	-	-	-	:	1,5	5

Tabell 17: Utnyttelse av betalingsterminalene (EFTPOS) 1991-2000. Beløp (milliarder kroner)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
I alt	16,1	22,4	31,7	43,0	55,9	75,4	100,8	127,1	153,5	182,2
Bankenes betalingsterminaler totalt	8,4	14,1	21,8	33,2	41,8	58,6	81,0	105,5	129,9	153,2
Bankkort	:	:	:	:	38,5	54,6	75,4	98,6	121,5	143,5
Innenlandske kredittkort	:	:	:	:	0,4	0,5	0,8	0,8	0,9	0,7
Betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper	:	:	:	:	2,9	3,4	4,7	6,1	7,5	9,0
Oljeselskapenes betalingsterminaler totalt	7,7	8,2	9,8	9,8	14,0	16,9	19,9	21,6	23,6	29,1
Bankkort	2,6	2,5	3,1	1,6	4,3	5,4	7,3	8,6	10,1	13,7
Innenlandske kredittkort	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper	:	:	:	:	0,1	0,2	0,3	0,4	0,4	0,5
Oljeselskapenes kort	5,1	5,8	6,7	8,2	9,6	11,3	12,3	12,6	13,1	14,9
Bruk av bankkort i dagligvarekjeders terminaler	-	-	-	-	-	-	-	-	1,6	4,7

Tabell 18: Antall betalingskort 1991-2000. (Tusen)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
I alt	3 147	3 434	3 667	4 100	5 025	5 766	6 583	7 527	8 406	9 157
Bankkort	1 970	2 121	2 082	1 999	2 561	2 835	3 227	3 561	3 734	4 021
Innenlandske kredittkort	342	375	389	452	480	589	514	620	687	672
Betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper	836	938	1 196	1 649	1 984	2 343	2 842	3 346	3 985	4 465
Kombinerte kort	:	:	:	1 041	1 597	1 879	2 287	2 759	3 186	3 498
Antall kort fratrukket dobbelttelling av kombinasjonskort	:	:	:	3 059	3 428	3 887	4 296	4 768	5 220	5 659
<i>Herav</i>										
Debetkort	:	:	:	:	2 630	2 912	3 320	3 563	3 773	4 081
Kredittkort	:	:	:	:	798	976	976	1 205	1 447	1 579
Oljeselskapenes kort	777	806	948	1 033	1 372	1 592	1 713	1 772	1 633	1 429

Tabell 19: Antall avtaler

	2000
PC/Hjemmebankavtaler	933 335
Brevgiroavtaler	3 108 420
Faste betalingsoppdrag for Avtalegiro og Autogiro	3 500 000
Avtalegiro - betalingsmottakere	6 041
Autogiro - betalingsmottakere m/fullmakt	558
Autogiro - betalingsmottakere u/fullmakt	616

D Kontantuttak i Norge

Tabell 20: Kontantuttak. Antall transaksjoner (millioner)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
I alt	:	126,3	128,6	129,0	144,7	236,7
Kontantuttak i skranke	:	28,7	24,7	21,9	37,4	27,9
Forretningsbanker	:	28,7	24,7	21,9	18,8	15,6
Sparebanker	:	:	:	:	18,7	12,3
Minibankuttak	87,4	97,6	103,9	107,1	107,3	106,0
Forretningsbanker	36,6	41,5	44,1	46,3	45,7	46,1
Sparebanker	50,8	56,1	59,8	60,8	61,6	59,8
Kontantuttak ved varekjøp	:	:	:	:	:	102,9

Tabell 21: Kontantuttak. Beløp (milliarder kroner)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
I alt	:	84,6	194,3	191,8	191,1	264,2
Kontantuttak i skranke	:	:	99,8	89,7	85,6	120,9
Forretningsbanker	:	118	100	90	86	72
Sparebanker	:	:	:	:	:	49
Minibankuttak	74,9	84,6	94,5	102,1	105,5	106,1
Forretningsbanker	31,8	37,1	41,4	45,7	47,0	48,9
Sparebanker	43,1	47,4	53,1	56,4	58,5	57,2
Kontantuttak ved varekjøp	:	:	:	:	:	37,1

E Bruk av betalingsinstrumenter

Tabell 22: Bruk av norske betalingsinstrumenter 1990-2000. Antall transaksjoner (millioner).

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Totalt	371,9	386,4	384,2	431,1	465,7	508,4	541,3	634,1	695,3	753,7
Giro totalt	287,0	295,7	282,2	313,5	324,5	335,2	343,9	360,0	371,3	361,8
Elektronisk giro	64,0	76,1	79,7	86,7	101,7	125,1	146,5	173,9	202,7	212,7
Blankettbasert giro	223,0	219,6	202,5	226,7	222,9	210,1	197,4	186,2	168,5	149,1
Betalingskort	38,7	52,6	70,4	91,3	118,8	156,1	207,5	264,6	317,7	385,7
Elektronisk	34,2	47,3	64,9	86,5	113,8	151,5	200,9	256,0	307,3	376,5
Manuelt	4,5	5,3	5,5	4,8	5,0	4,5	6,6	8,6	10,4	9,2
Sjekk	46,2	38,1	31,6	26,3	22,4	17,1	12,9	9,4	6,3	6,2

Tallene for elektroniske betalingskort for årene 1995-98 er revidert i forhold til den trykte rapporten

Tabell 23: Bruk av norske betalingsinstrumenter 1990-2000. Beløp (milliarder kroner).

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Totalt	2 294,2	2 221,9	1 885,4	2 237,2	2 461,4	4 239,1	4 664,0	4 757,6	5 450,0	5 613,9
Giro totalt	1 808,9	1 789,5	1 543,3	1 859,4	2 074,8	3 921,5	4 358,8	4 464,6	5 147,0	5 283,6
Elektronisk giro	1 182,8	1 225,5	999,7	1 121,9	1 309,3	2 440,6	2 935,6	3 223,2	4 057,4	4 408,5
Blankettbasert giro	626,1	564,0	543,6	737,5	765,5	1 480,9	1 423,2	1 241,4	1 089,5	875,2
Betalingskort	11,1	16,6	24,9	41,9	57,8	80,4	104,1	134,6	164,1	167,5
Elektronisk	11,1	16,6	24,9	34,8	49,3	74,6	97,4	125,3	151,2	155,1
Manuelt	:	:	:	7,1	8,4	5,8	6,7	9,3	12,9	12,4
Sjekk	474,2	415,8	317,2	335,8	342,0	255,5	220,5	182,7	138,9	162,7

Tallene for elektroniske betalingskort for årene 1995-98 er revidert i forhold til den trykte rapporten

Tabell 24: Girotjenester 1994-2000. Antall transaksjoner (millioner)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Giro totalt	313,6	324,6	335,1	343,9	360,0	371,3	361,8
Elektronisk giro totalt	86,7	101,7	125,1	146,5	173,9	202,7	212,7
Betalinger via terminal (lukkede kommunikasjonslinjer)	70,6	83,0	97,8	109,1	126,1	129,9	120,3
Betalinger med PC over Internett	-	-	:	:	3,2	14,5	34,6
Telefoniske overførslar	0,9	1,3	6,7	13,4	18,2	28,3	28,8
Direkte debiteringer	15,3	17,4	20,6	24,0	26,3	30,0	29,0
Blankettbasert giro totalt	226,9	222,9	210,0	197,4	186,2	168,5	149,1
Giro innsendt per brev	88,6	96,9	101,1	104,3	106,9	107,0	90,2
Giro innlevert på ekspedisjonssted totalt	116,1	106,5	91,4	78,8	65,6	52,2	52,9
<i>Herav</i>							
Kontante innbetalinger	72,0	62,5	46,3	37,1	28,1	22,9	20,4
Kontobelastninger	25,0	25,0	27,1	27,4	24,5	29,2	32,4
Diverse giro registrert i bank	19,1	19,1	18,1	14,2	13,0	-	-
Betalinger med anvisninger ved bruk av terminal	22,1	19,5	17,5	14,3	13,7	9,4	6,1

Tabell 25: Girotjenester 1994-2000. Beløp (milliarder kroner)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Giro totalt	1 859,4	2 074,9	3 921,5	4 358,8	4 464,6	5 147,0	5 283,6
Elektronisk giro totalt	1 121,9	1 309,3	2 440,6	2 935,6	3 223,2	4 057,4	4 408,5
Betalinger via terminal (lukkede kommunikasjonslinjer)	1 051,7	1 233,6	2 310,6	2 779,2	3 041,1	3 798,7	4 060,7
Betalinger med PC over Internett	-	-	:	:	7,3	39,7	93,3
Telefoniske overførslar	1,5	2,1	11,3	22,8	31,0	55,6	52,5
Direkte debiteringer	68,7	73,6	118,7	133,6	143,8	163,5	202,0
Blankettbasert giro totalt	737,5	765,6	1 480,9	1 423,2	1 241,4	1 089,5	875,2
Giro innsendt per brev	181,0	214,9	858,0	830,2	649,8	597,6	527,7
Giro innlevert på ekspedisjonssted totalt	549,0	544,6	569,7	557,2	561,0	473,9	336,1
<i>Herav</i>							
Kontante innbetalinger	183,4	175,4	188,4	179,1	126,5	143,8	111,5
Kontobelastninger	175,3	175,2	206,5	247,8	308,5	330,1	224,6
Diverse giro registrert i bank	190,3	194,0	174,8	130,3	126,0	-	-
Betalinger med anvisninger ved bruk av terminal	7,5	6,1	53,2	35,8	30,6	18,1	11,4

Tabell 26: Samlet bruk av norske betalingskort. Kontantuttak og varekjøp 1991 - 2000. Antall transaksjoner (millioner)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Total kortbruk	104,8	122,8	145,0	171,7	207,8	255,4	314,4	374,7	429,1	496,2
Banker	95,7	111,5	132,1	156,2	189,7	232,8	285,1	337,9	385,0	441,0
Innenlandske kredittkort	0,6	0,6	0,7	0,8	1,1	1,2	1,4	1,7	1,9	2,4
GE Kapital Finans AS	:	:	:	:	:	:	:	:	0,7	0,8
DnB Kort AS	:	:	:	:	:	:	:	:	0,2	0,05
Gjensidige NOR	:	:	:	:	:	:	:	:	1,0	1,5
Betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper	8,5	10,6	12,3	14,7	16,9	21,4	27,9	35,1	42,2	52,8

Tabell 27: Samlet bruk av norske betalingskort. Kontantuttak og varekjøp 1991 - 2000. Beløp (milliarder kroner)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Total kortbruk	11,6	14,9	17,1	109,2	135,8	166,4	204,6	242,6	277,1	314,6
Banker	:	:	:	92,1	116,0	141,5	173,3	204,4	232,3	259,8
Innenlandske kredittkort	1,4	2,1	2,3	2,5	3,2	3,8	4,2	4,5	5,1	5,4
GE Kapital Finans AS	:	:	:	0,8	1,1	1,4	1,5	1,7	1,9	2,1
DnB Kort AS	:	:	:	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,1
Gjensidige NOR	:	:	:	1,5	1,9	2,1	2,2	2,4	2,8	3,1
Betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper	8,8	11,0	12,7	14,6	16,6	21,1	27,1	33,7	39,7	49,4

Tabell 28: Samlet bruk av Betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper 1991-2000. Antall transaksjoner (millioner)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Samlet bruk av Betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper	10,1	12,6	14,7	17,7	19,9	25,2	32,5	40,4	48,5	59,6
American Express	1,1	1,2	1,3	1,6	1,4	1,6	2,0	2,2	2,4	3,0
Diners Club Norge AS	1,9	2,3	2,6	2,9	3,2	3,7	4,3	5,1	5,4	5,9
Europay Norge AS	2,2	2,8	3,6	4,5	5,4	7,1	9,3	11,4	13,3	15,3
VISA Norge AS	4,9	6,3	7,1	8,8	9,9	12,8	17,0	21,7	27,3	35,3
<i>Herav:</i>										
Utendingers bruk av betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper	1,6	2,0	2,4	3,0	3,0	3,8	4,6	5,3	6,2	6,7
Bruk av norske betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper	8,5	10,6	12,3	14,7	16,9	21,4	27,9	35,1	42,2	52,8

Tabell 29: Samlet bruk av Betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper 1991-2000. Beløp (milliarder kroner)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Samlet bruk av Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	10,2	12,8	14,8	17,1	19,1	24,3	30,9	38,1	45,2	54,8
American Express	1,5	1,6	1,8	1,7	1,9	2,6	3,1	3,5	4,3	4,2
Diners Club Norge AS	2,5	2,7	3,0	3,4	3,7	4,1	4,8	5,6	6,0	6,8
Europay Norge AS	2,2	2,7	3,5	4,4	5,2	7,1	9,6	12,1	14,0	16,8
VISA Norge AS	4,0	5,8	6,5	7,6	8,3	10,5	13,4	16,9	20,8	27,0
<i>Herav:</i>										
Utendingers bruk av betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper	1,4	1,8	2,1	2,5	2,5	3,2	3,8	4,4	5,5	5,4
Bruk av norske betalingskort utstedt av internasjonale kortselskaper	8,8	11,0	12,7	14,6	16,6	21,1	27,1	33,7	39,7	49,4

Tabell 30: Varekjøp med norske betalingskort 1991 - 2000. Antall transaksjoner (millioner)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Varekjøp i alt	:	:	:	:	118,8	156,1	207,5	264,6	317,7	385,7
Bankkort	:	:	:	:	103,8	137,6	184,2	234,8	282,7	342,6
Innenlandske kredittkort	:	:	:	0,3	0,4	0,5	0,4	0,7	0,8	0,9
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	:	:	:	12,7	14,5	18,1	22,9	29,1	34,2	42,2

Tallene for betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper for årene 1994-98 er revidert i forhold til den trykte rapporten

Tabell 31: Varekjøp med norske betalingskort 1991 - 2000. Beløp (milliarder kroner)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Varekjøp i alt	:	:	:	:	57,8	80,4	104,1	134,6	164,1	167,5
Bankkort	:	:	:	:	42,9	60,0	82,8	107,2	133,1	130,6
Innenlandske kredittkort	:	:	:	1,4	1,8	2,1	1,9	3,1	3,5	3,3
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	:	:	:	11,8	13,1	18,3	19,4	24,3	27,5	33,6

Tall inntil 1999 er inklusive kontantuttak i betalingsterminaler. Tallene for betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper for årene 1994-98 er revidert i forhold til den trykte rapporten

Tabell 32: Sjøkk 1991-2000. Antall transaksjoner (millioner)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Total sjøkkbruk	46,2	38,1	31,6	26,3	22,4	17,1	12,9	9,4	6,3	6,2
Sparebanker	24,9	20,0	16,3	13,7	12,8	9,8	7,4	5,6	3,9	4,6
Forretningsbanker	21,3	18,1	15,3	12,6	9,6	7,3	5,5	3,8	2,4	1,5

Tabell 33: Sjøkk 1991-2000. Beløp (milliarder kroner)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Total sjøkkbruk	474,2	415,8	317,2	335,8	342,0	255,5	220,5	182,7	139,0	162,7
Sparebanker	103,9	81,5	90,3	110,5	159,4	103,9	87,8	72,6	65,9	107,4
Forretningsbanker	370,3	334,3	226,9	225,3	182,6	151,6	132,7	110,1	73,1	55,3

Tabell 34: Bruk av betalingskort over landegrensene. Antall transaksjoner (tusen)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
I alt	5 098	6 828	7 681	9 603	10 607	13 483	17 280	21 419	25 647	29 701
Bruk av norske betalingskort i utlandet	3 527	4 809	5 283	6 560	7 534	9 573	12 530	15 800	18 986	22 560
Innenlandske kredittkort	:	:	:	:	0	0	1	1	2	1
American Express AS	425	400	400	650	520	610	750	844	968	722
Diners Club Norge AS	467	560	584	629	669	725	816	899	900	927
Europay Norge AS	679	825	959	1176	1465	1936	2747	3 500	3 983	4 393
VISA Norge AS	1956	3024	3340	4105	4782	6168	8042	10 326	12 805	16 132
Eufiserv					98	134	174	230	328	385
<i>Herav</i>										
Kontantuttak	:	:	:	:	1 244	1 752	3 845	4 528	5 806	6 866
Bruk av utenlandske betalingskort i Norge	1 571	2 019	2 398	3 043	3 073	3 910	4 750	5 618	6 661	7 141
American Express	300	315	300	400	209	246	279	289	605	578
Diners Club	92	130	141	153	156	186	231	256	269	260
Europay	501	636	837	1050	1130	1508	1730	1983	2096	2266
VISA	678	938	1120	1440	1501	1872	2359	2798	3262	3627
Eufiserv	:	:	:	:	77	98	151	293	429	411
<i>Herav</i>										
Utlendingers kontantuttak i Norge	:	:	:	:	527	717	539	1 296	1 561	1 672

Spesifikasjonen på de ulike selskapene var ikke med i den trykte rapporten

Tabell 35: Bruk av betalingskort over landegrensene. Beløp (millioner kroner)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
I alt	4 847	6 751	7 533	8 862	9 797	12 463	16 109	20 294	24 980	28 707
Bruk av norske betalingskort i utlandet	3 412	4 959	5 474	6 366	7 254	9 269	12 336	15 846	19 484	23 279
Innenlandske kredittkort	:	:	:	:	0	0	1	1	2	1
American Express AS	600	550	600	600	637	718	861	905	1490	977
Diners Club Norge AS	565	600	611	661	708	769	892	1 033	1038	1135
Europay Norge AS	664	809	957	1 174	1 436	1 958	2 794	3 725	4301	4905
VISA Norge AS	1 583	3 000	3 306	3 931	4 473	5 824	7 788	10 182	12653	16261
<i>Herav</i>										
Kontantuttak	:	:	:	:	1 871	2 515	5 333	6 490	8 388	9 894
Bruk av utenlandske betalingskort i Norge	1 435	1 792	2 059	2 496	2 543	3 194	3 773	4 448	5 496	5 428
American Express	400	400	400	450	420	467	513	560	1159	594
Diners Club	110	120	117	121	122	141	170	187	201	198
Europay	456	522	646	803	860	1 196	1 387	1 615	1694	1928
VISA	469	750	896	1 122	1 141	1 390	1 703	2 086	2442	2708
<i>Herav</i>										
Utlendingers kontantuttak i Norge	:	:	:	:	675	915	716	1 478	1 504	1 532

Spesifikasjonen på de ulike selskapene var ikke med i den trykte rapporten

Tabell 36: Overførsler fra Norge med valutasjekker, Valutagirot og Money Gram 1994-2000. Antall transaksjoner (tusen).

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
I alt	1 177	1 101	1 116	976	688	588	456
Valutasjekker	272	210	271	198	136	144	105
Giro totalt	905	891	845	778	547	435	337
Valutagirot	-	48	113	130	1	0	0
Eurogirot	905	843	732	648	546	435	337
<i>Herav</i>							
Gireringer (konto til konto transaksjoner)	541	488	419	341	287	194	135
Inn- og utbetalinger	364	355	313	307	259	242	202
Money Gram	:	:	:	:	4	9	14

Tabell 37: Overførsler til Norge med Valutasjekker, Eurogirot og Money Gram 1994-2000. Antall transaksjoner (tusen).

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
I alt	303	283	233	206	191	578	408
Valutasjekker	:	:	:	:	:	398	246
Eurogirot	303	283	233	206	191	179	161
Gireringer (konto til konto transaksjoner)	178	174	180	136	115	102	88
Inn- og utbetalinger	125	109	53	70	76	77	73
Money Gram	:	:	:	:	0	1	1

F Priser i betalingsformidlingen

Tabell 38 Priser på betalingstransaksjoner og kontantuttak 1991 - 2001. Veiet gjennomsnitt for alle banker (kroner)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Betalingstransaksjoner										
Giro										
<i>Elektroniske girotjenester</i>										
Telegiro	:	:	:	:	2,02	2,45	2,33	2,31	2,38	2,16
PC/Internett	:	:	:	:	:	:	1,98	2,03	2,01	1,99
Avtalegiro	:	:	:	:	:	1,52	1,60	1,51	1,60	1,81
Remittering uten melding	0,77	0,89	0,92	0,93	1,34	1,62	1,64	1,59	2,14	2,82
Remittering med melding	1,77	2,08	2,12	2,18	3,00	3,12	3,53	3,44	4,03	4,27
Remittering med KID	:	:	:	:	:	1,09	1,02	0,99	1,03	1,30
Bedriftsterminalgiro uten melding	:	:	:	:	1,33	1,20	1,26	1,20	1,95	1,64
Bedriftsterminalgiro med melding	:	:	:	:	2,83	2,78	3,08	3,03	3,15	3,59
Bedriftsterminalgiro med KID	:	:	:	:	:	0,93	0,91	0,92	0,88	1,02
<i>Blankettbaserte girotjenester</i>										
Giro innsendt pr. brev	:	2,14	2,48	2,88	3,76	3,88	4,04	4,25	4,84	5,14
Giro skranke	6,82	9,30	9,74	9,98	10,14	12,73	13,30	15,28	16,92	18,67
Giro kontant	7,79	8,82	9,20	11,00	16,51	17,95	18,46	23,40	25,67	27,37
Remittering med anvisning	6,96	8,91	9,55	10,77	13,57	22,52	23,12	25,72	27,79	30,47
Bedriftsterminalgiro med anvisning	:	:	:	:	13,57	22,35	23,41	25,01	26,06	30,11
Optisk lesbare blanketter (OCR) - Arkiv	:	:	:	:	0,80	0,82	0,80	0,79	1,35	1,02
Optisk lesbare blanketter (OCR) - Retur	:	:	:	:	2,15	2,38	2,40	2,12	3,56	4,01
Betalingskort										
Betalingsterminal (EFTPOS)	1,16	1,87	1,88	2,02	2,05	2,20	2,13	2,07	2,19	2,24
Sjekk										
Personsjekk	6,17	7,73	8,24	8,40	8,50	9,79	10,72	12,30	15,00	20,07
Næringsjekk	6,66	8,37	8,19	9,23	9,28	9,82	10,46	12,31	15,13	22,28
Kontantuttak										
Minibank										
Egen minibank utenom åpningstid	:	2,20	2,83	2,91	2,93	3,31	3,49	3,79	3,71	4,20
Andre bankers minibank i åpningstid	0,70	1,23	1,63	1,65	1,87	1,95	2,25	2,19	2,71	4,08
Andre bankers minibank utenom åpningstid	2,02	3,25	3,66	3,91	4,08	4,40	4,44	4,46	4,32	4,81

Tabell 39 Priser på overførsler til utlandet 1.1.2000 - 1.1.2001. Veiet gjennomsnitt for alle banker (kroner)

	Papirbasert		Elektronisk		Min. pris elektronisk	Maks. pris elektronisk
	01.01.2000	01.01.2001	01.01.2000	01.01.2001		
Sjekker til utlandet						
NOK 100	135,9	137,2	59,7	78,4	0,0	200,0
NOK 2500	154,7	157,0	68,8	125,6	55,0	200,0
SWIFT						
<i>Ordinær overførsel</i>						
NOK 100	94,5	104,7	50,0	53,3	10,0	140,0
NOK 2500	106,7	113,0	50,4	54,6	35,0	140,0
<i>Hasteoverførsel</i>						
NOK 1 000	260,5	265,2	281,3	224,3	40,0	450,0
NOK 100 000	375,5	380,4	318,3	315,8	40,0	1 000,0
NOK < 1 000 000	485,9	440,4	370,5	359,3	40,0	1 000,0

Forklaringer til tabellene

Datagrunnlag:

Statistikken i kapittel 3 og 4 om utviklingstrekk skal gi et fullstendig bilde både av infrastrukturen og bruk av ulike betalingsinstrumenter i Norge. Opplysninger om giro, sjekk, bankkort, minibanker og betalingsterminaler eiet av banker og varekjeder er innhentet fra FNH, Sparebankforeningen i Norge, Entercard A/S, Bankenes Betalingssentral (BBS), Kreditkassen, DnB og EDB Fellesdata med tilknyttede banker. Opplysninger om andre betalingskort enn bankkort og om betalingsterminaler eiet av oljeselskaper er innhentet fra VISA Norge A/S, Europay Norge A/S, Diners Club Norge A/S, DnB Kort A/S, GE Capital Bank, Gjensidige NOR, Statoil, Esso Norge A/S, A/S Norske Shell, Hydro Texaco A/S og Conoco Jet Norge A/S. Opplysninger til oversikten over avregning og oppgjør er hentet fra Norges Bank, VPS og NICS. Øvrige opplysninger er innhentet fra SSB, Post- og Teletilsynet, Kredittilsynet og FNH.

Opplysninger til prisstatistikken, som omtales i kapittel 5, bygger på en utvalgsundersøkelse som omfatter 18 sparebanker og 9 forretningsbanker medregnet en ny forretningsbank som er med i utvalget f.o.m. 2001. Forretnings- og sparebankene i undersøkelsen utgjør henholdsvis 91 og 71 prosent av bankgruppens markedsandeler målt etter innskudd på anfordring. Prisene som er hentet fra bankene er standard priser i henhold til prislistene per 31.12.90, 1.1.92, 1.1.93, 1.1.94, 31.12.94, 1.1.96, 1.1.97, 1.1.98, 1.1.99, 1.1.00 og 1.1.01. Alle priser gjelder betalerne med unntak av prisene på innkrevingstjenestene OCR arkiv, OCR retur og Avtalegiro, som gjelder innkreverne (betalingsmottakerne). Prisene som belastes innkreverne kommer i tillegg til priser som belastes betalerne ved bruk av innkrevingstjenestene.

Prisstatistikk til og med 2000 gjelder kun priser per betalingstransaksjon. Fra og med 2001 har vi også tatt med periodiske avgifter (årsavgifter) i personkunde-markedet for å gi et mer fullstendig bilde av personkunders kostnader ved bruk av betalingstjenester, men statistikken gir ingen tilsvarende oversikt for kunder i bedriftsmarkedet. Eventuelle rabatter for kontogrupper, kundegrupper og/eller enkeltkunder er heller ikke med i statistikken.

Bankgruppens gjennomsnittspriser er beregnet ved å veie prisen per transaksjon i den enkelte bank med bankens andel av innskudd på anfordring. Gjennomsnittsprisen for alle bankene i undersøkelsen er beregnet ved å veie forretnings- og sparebankenes gjennomsnittspriser med bankgruppens reelle markedsandeler for betalingstjenester målt etter antall transaksjoner.

Opplysninger om bankenes inntekter relatert til betalingsformidling er hentet fra FIKS-basen for bank-

statistikk i Norges Bank og er således basert på bankenes offisielle regnskaper.

Standardtegn i tabellene:

: Opplysninger mangler/kan ikke offentliggjøres

- Null

0 Mindre enn (den absolutte verdien av) 0,5 av den brukte enheten

* Foreløpige tall

Definisjoner og begreper i statistikken:

Blankettbaserte betalingstjenester: Betalingstjenester hvor betaleren og/eller betalingsmottakeren benytter blanketter som betalingsinstrument (giroblanketter, sjekker mv.) for å sende eller motta beløp.

Elektroniske betalingstjenester: Betalingstjenester hvor både betaleren og betalingsmottakeren sender og mottar beløp elektronisk (uten bruk av blanketter).

Giro:

Giro innsendt per brev: Brevgiro og Konvoluttgiro som sendes direkte fra betaleren til Postbanken/BBS for belastning av konto.

Diverse giro registrert i bank: Kontante innbetalinger og kontobelastninger relatert til giro registrert i andre datasentraler enn DnB (Postbanken) og BBS.

Anvisning: Giroblankett uten betalingsmottakernes kontonummer, som må leveres i banken for mottak av beløp.

PC/Internett: Hjemmebanktjenester via Internett, herunder bruk av Nettbank mv.

Telefoniske overføringer/Telegiro: Konto til konto overføringer av beløp ved bruk av telefon.

Betalinger via terminal omfatter remittering og bedriftsterminalgiro. Remittering: Tjeneste etablert av BBS til sending av beløp til betalingsmottakere med og uten konto ved bruk av terminalløsninger. Benyttes i første rekke av bedrifter til enkeltbetalinger, masseutbetalinger, kontoreguleringer o.a. Bedriftsterminalgiro: Samlebetegnelse på bedriftsterminalløsninger med betalingstjenester tilsvarende remittering, som er etablert av andre (banker eller datasentraler) enn BBS.

Direkte debiteringer omfatter Autogiro, Avtalegiro og DataGiro Direkte Trekk. Dette er tjenester der betalingsmottakeren kan belaste betalerens konto direkte i henhold til særskilt avtale mellom betaleren, betalingsmottakeren, deres bankforbindelser og – ved bruk av Autogiro og Avtalegiro - BBS.

OCR: Blankettgiro som er påført en særskilt kode slik at beløpet kan registreres og innkreves elektronisk av betalingsmottakeren. *OCR Arkiv*: Blanketten beholdes av banken. *OCR Retur*: Blanketten sendes i retur til betalingsmottakeren.

KID: Kundeidentifikasjon som kan mottas elektronisk av betalingsmottakeren enten betalingen skjer elektronisk eller ved bruk av blankett.

Kort:

EFTPOS: Electronic Funds Transfer at Point Of Sale. Betalinger og kontantuttak ved bruk av betalingskort i elektroniske betalingsterminaler.

Betalingskort er kort som kan benyttes til betalinger i betalingsystemer som er tilgjengelige for allmennheten. Samlebetegnelse for kortgruppene nedenfor, med unntak av oljeselskapenes kort.

Debetkort er direkte tilknyttet brukerens bankkonto. Kortet brukes til betalinger der man disponerer over det beløpet som er tilgjengelig på kontoen - inklusive kreditt. Beløpet belastes brukerens konto med en gang.

Faktureringskort er ikke tilknyttet bankkonto. Brukeren får en samlefactura fra kortutstederen over bruken (for eksempel siste måned) som så betales med annet betalingsinstrument, for eksempel avtalegiro. Brukeren får en viss kreditt gjennom betalingsutsettelsen, mens brukerstedet/betalingsmottakeren får sitt oppgjør fra kortselskapet.

Kredittkort er faktureringskort hvor brukeren er innvilget kreditt inntil et visst beløp som nedbetales avdragsvis etter en avtalt nedbetalingsplan.

Bankkort er debetkort som er utstedt av banker og knyttet opp mot bankkonto (med eller uten kreditt) med identifikasjon/spor slik at kortbruken registreres i bankenes systemer.

Innenlandske kredittkort er kredittkort til innenlands bruk som er utstedt av eller i samarbeid med DnB Kort A/S, GE Capital Bank og Gjensidige NOR.

Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper er debetkort og faktureringskort som er utstedt av eller i samarbeid med VISA Norge A/S, Europay Norge A/S, Diners Club Norge A/S og American Express Card Services DnB Kort A/S. Kortene har identifikasjon/spor slik at bruken blir registrert i de forannevnte kortselskapenes internasjonale nettverk.

Kombinerte betalingskort: Kombinasjoner av bankkort, innenlandske kredittkort og betalingskort fra internasjonale kortselskaper som er opprettet i samarbeid mellom utstederne av de enkelte typer kort (for eksempel bank/VISA). Kortene har flere spor som gir adgang til de samarbeidende kortutstederne systemer.

Oljeselskapenes kort regnes ikke som betalingskort, da de kun kan benyttes i oljeselskapenes egne terminaler.

Annet:

SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications) er et elektronisk nettverk (system) for overførsel av meldinger. Benyttes mye i forbindelse med overførslar av større beløp innenlands, eksempelvis mellom banker, og til overførslar over landegrensene.

Money Gram: Nettverk for betalinger over landegrensene som tilbys av DnB (Postbanken). Money Gram ble introdusert av Postbanken høsten 1997.

NBO: Norges Banks oppgjørssystem.

NICS: Norwegian Interbank Clearing System. System for avregning og likviditetsinformasjon som er eiet av bankene i fellesskap og driftes av BBS.

NOS: Norsk Oppgjørssentral.

VPO: Verdipapiroppgjøret.

Kommentarer til de enkelte tabeller:

Tabell 7 – 9. Gjennomsnittlig daglig omsetning i NBO og NICS:

Tall for 1999 dekker perioden mai – desember 1999. Tall for 2000 gjelder hele året, mens tall for 2001 bare omfatter 1. kvartal 2001. Det er noe usikkerhet knyttet til statistikken som gjelder NICS-masseoppgjøret.

Tabell 15. Antall betalingsterminaler (EFTPOS) og antall steder med betalingsterminaler:

Antall betalingsterminaler eiet av oljeselskaper t.o.m. 1998 omfatter ikke terminaler eiet av FINA (kjøpt opp av Shell 04.03.99) mens tall f.o.m. 1999 er inklusive disse terminalene. Steder med betalings-terminaler: Butikker, postkontorer, bensinstasjoner, serveringssteder, frisører, tannleger etc.

Tabell 18. Antall betalingskort:

T.o.m. 1997 manglet opplysninger om bankkort fra 8 prosent av forretningsbankene målt etter bankenes andel av innskudd på anfordring. F.o.m. 1998 har andelen banker uten opplysninger vært ubetydelig (mindre enn 1%).

Tabell 20 og 21. Kontantuttak:

Kontantuttak over skranke: Andelen forretningsbanker med opplysninger utgjorde ca. 90 prosent av forretningsbankmarkedet målt etter innskudd på anfordring t.o.m. 1999. For 2000 gjelder opplysningene om antall uttak samtlige forretnings- og sparebanker mens volumtall er anslått av Norges Bank på bakgrunn av opplysninger fra et utvalg banker. *Kontantuttak ved varekjøp:* Kontantuttak ved bruk av kort i terminaler som aksepterer bankkort og som eies av banker, varekjeder og oljeselskaper. Antall og volum for 2000 er delvis anslått av Norges Bank, da vi mangler data fra enkelte rapportører.

Tabell 22 og 23. Bruk av norske betalingsinstrumenter; og tabell 24 og 25 Girotjenester:

Giro: Tall t.o.m. 1994 inneholder dobbelttelling av overførsler mellom BBS og Postbanken og er eksklusive giro registrert av andre enn BBS og Postbanken. F.o.m. 1995 er dobbelttellingene luket ut mens giro registrert i andre datasentraler er tatt med. Girobeløp i kursiv omfatter ikke Postbankens tall grunnet stor usikkerhet knyttet til opplysninger om beløp t.o.m. 1995. *Betalingskort:* Betalinger, herunder varekjøp, med norske kort i Norge og utlandet. *Elektronisk kortbruk:* Tall t.o.m. 1994 omfatter bruk av betalingskort i minibanker og i bankenes og oljeselskapenes betalingsterminaler. Tall f.o.m. 1995 gjelder også elektronisk kortbruk i andre betalingsterminaler enn de som eies av bankene og oljeselskapene. Omsetningen med bankkort t.o.m. 1999 er inklusive kontantuttak fra betalingsterminaler, mens tall f.o.m. 2000 gjelder kun varekjøp. *Manuell kortbruk:* Tall t.o.m. 1994 er delvis anslag fra Norges Bank og beheftet med usikkerhet.

Tabell 13, 14, 16, 17, 26 – 31, 34 og 35. Utnyttelse av minibanknettverket og betalingsterminalene og bruk av betalingskort:

Tabell 13-17 gjelder bruk av norske og utenlandske betalingskort i norske minibanker og betalingsterminaler mens tabell 26 – 31 gjelder bruk av norske betalingskort i Norge og utlandet. Tabellene omfatter også bruk av kombinerte kort (eks.: kombinerte bankkort/betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper). Bruken av kombinerte kort er fordelt på de ulike kortgruppene (som hhv. bankkort, VISA-kort osv.) avhengig av hvilken del av kortet som er

benyttet. Opplysningene om uttak fra andre bankers minibanker (tabell 13 og 14) er anslag fra Norges Bank og beheftet med usikkerhet. Tall for omsetning med bankkort ved varekjøp t.o.m. 1999 inkluderer kontantuttak (tabell 31). F.o.m. 2000 er kontantbeløpet skilt ut og presentert i en egen tabell (tabell 21), slik at omsetningen kun gjelder varekjøp. Bruk av norske betalingskort i utlandet (tabell 34 og 35) gjelder i første rekke bruk av betalingskort fra de internasjonale kortselskapene. I noen grad, dvs. mindre enn 1 prosent av tilfellene, benyttes også innenlandske kredittkort (Multikort i Cirrus-nettet) og bankkort (i Eufiserv-nettet). Fordelinger på kontantuttak og varekjøp og over landegrensene for American Express er anslag fra Norges Bank og beheftet med usikkerhet.

Tabell 32 og 33. Sjekk:

Tall for forretningsbanker t.o.m. 1994 er beheftet med usikkerhet grunnet ufullstendige data.

Tabell 38. Priser på betalingstransaksjoner og kontantuttak.

Giro innsendt pr. brev: Gjennomsnittsprisene på giro innsendt pr. brev gjelder for hver innsendt blankett. Porto for hver forsendelse kommer i tillegg hos samtlige banker i undersøkelsen og fremkommer ikke i tabellene. *PC/Internett:* Prisene gjelder betalinger med KID. *Avtalegiro:* Prisene gjelder avtalegiro uten melding.

Tabell 39. Priser på overførsler til utlandet:

Prisene på betalinger til utlandet varierer ofte med beløpets størrelse og med om kunden sender et blankettbasert eller elektronisk betalingsoppdrag til sin bankforbindelse. Prisene varierer også med hvilket land beløpet skal sendes til. Prisene i undersøkelsen gjelder overførsel av ett fast beløp i Europa. Prisene er eksklusive tilleggs kostnader for kontante betalinger, 3.-lands valuta, bekreftelser og eventuelle kostnader som betaleren må dekke for betalingsmotakeren.

Generelle merknader

Enkelte tall er revidert i forhold til tidligere års rapporter.

Norges Bank bes oppgitt som kilde når tall fra denne rapporten gjengis.

